

România literară

Apare săptămînal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Grupul de publicații Topaz
26 ianuarie - 3 februarie
(Anul XXVI)

3

Aniversările care omoară

PÎNĂ acum trei ani, vreme de două decenii și mai bine, luna ianuarie era confiscată de aniversările celor doi dictatori, astfel amplasate încît să o înghesuie pînă la strivire, cum se întîmpla de fiecare dată, pe aceea a poetului național. Imprudent, M. Eminescu avusese nefericita idee să se nască și el în ianuarie, chiar la mijloc, precum se știe.

După nefastele întîmplări de la sfîrșitul lui 1989, nefaste pentru cei doi, bineînțeles, aceștia fură izgoniți din calendarul aniversărilor oficiale, în timp ce Eminescu rămase.

Nu este, măcar acesta, un motiv de satisfacție pentru iubitorul de cultură? Desigur, însă nu pînă la capăt și iată pentru ce: din ce în ce mai mult, iar anul acesta, putem spune, în chip covîrșitor, prostul gust asediază aniversarea lui Eminescu. Parcă ar fi, s-ar zice, o răzbunare a defunctului cuplu dictatorial: grotescul proslăvirilor de altă dată, penibilul înflăcăratelor omagii care li se aduceau, an de an, în ianuarie, trece acum, în mare măsură, asupra felului cum este sărbătorit Eminescu.

Unii poate vor susține că exagerăm, dar sînt, din păcate, destule probe că nu de exagerare este vorba. În numărul de față al revistei, cronicarul nostru de artă plastică, dl. Pavel Șușară, discută o expoziție omagială Eminescu: e într-atîta năpădită de kitsch-uri, constată dl. Șușară, încît cele cîteva lucrări cu adevărat artistice aproape că nu se văd.

Dar o expoziție de felul acesteia nu este încă lucrul cel mai grav: o vizitează cel mult cîteva sute de persoane. Televiziunea și radioul, în schimb, pătrund peste tot, răspîndind despre Eminescu, prea adesea, o imagine care nu este cu mult altfel decît aceea pe care o difuza răposatul (oare?) festival „Cîntarea României”. Poate micul pigment religios, strecurat cînd și cînd, să o deosebească. Fiindcă acesta e nivelul de mentalitate culturală al celor care nu mai obosesc să ne tot zgîrie auzul cu vocabula „nepereche” (expresivă la G. Călinescu, într-adevăr, cum era și la Ion Barbu de altfel, în „Sfînt alterat, neutru, nepereche”), dar azi numai agasantă, sleită semantic de atîta întrebuintare; al celor care, pentru variație, vorbesc despre „voievodul descălecător în patria limbii române”, cum auzii deunăzi, sau al acelor care, nenumărați, îi tot dau zor cu „luceafărul poeziei românești”, o formulă semidocă, amintind stilul acelor anunțuri de familie cu al nu știu cîtelea „trandafir prins în buchetul vieții”! Mințile plate cad în bombasticism una-două, căci le hrănește iluzia originalității. Un bovarism. Și mai sînt apoi acele „rafinamente”, acele ingeniozități de tot hazul, acele subtilități ridicole pe care mai ales televiziunea, generoasă, ni le oferă. Am văzut zilele trecute pe micul ecran un actor, un bun actor de altfel, dar el ce vină are?, am văzut deci un actor care, în timp ce spunea versuri din „Cugetările sărmanului Dionis”, examina melancolic fundul unei cești de cafea; acolo, din zațul acestui delicios produs, prin cine știe ce artificii tehnice numai de regizor știute, se iscau imagini de balerini și balerine, cu umbreluțe, acestea, și rochii de epocă, și mai era și muzica de fond, și mai erau versurile despre „garafa pîntecoasă”. Minunat!

M-am referit la aniversarea lui Eminescu pentru că, fiind recentă, o are toată lumea în minte. Aceeași desăntare clamoroasă, cu originea în mentalul epocii de aur, se pune însă în funcțiune și cu alte ocazii aniversare, dintre multele cîte ni le vîntură televiziunea pe dinaintea ochilor. Figuri istorice și culturale, oameni politici ș.a.m.d. suportă cu toții, căci n-au încotro, agresiunea prostului gust mereu în ofensivă. Dar asemenea aniversări ne omoară încă o dată marii oameni ai neamului și decît cu ele, vorba lui Maiorescu, mai bine deloc.

Gabriel Dimisianu

Alfred Rethel: *Moartea ca exterminator* (gravură în lemn)

DIN SUMAR:

• Cele două libertăți • La o nouă lectură: Mircea Horia Simionescu • Ancheta R.L. despre criza culturii - răspunde Dan C. Mihăilescu • Ștefan Baciuc - în memoriam • O nuvelă de Alexandru George • În exclusivitate pentru „România literară”: un interviu cu Jean - Pierre Richard •

Număr ilustrat cu
reproduceri din volumul
*Demonieul și grotescul în
artă în o sută de imagini*
de Wilhelm Michel, R.
Piper & Co., München

Toyokuni: Orbi pe pod

CONTRAFORT

Gradele și stilul

NU e nici o filozofie să explici de ce un Vasile Văcaru, un Dan Martian, un Vasile Moiş, chiar un Ion Iliescu gravitează în jurul puterii precum țințarii în jurul lămpii: pentru acești domni (dar rămași tovarăși, măcar între ei!) politica e singura cale de a se menține la suprafață. Fără o meserie valabilă, pierzând orice brumă de competitivitate prin îndelungata părăsire a profesiilor de bază, domnii mai sus invocați (și cîți ca ei!) s-au agățat de pulpana puterii cu disperarea celui căzut în apă, de frînghie. Cînd dl. Iliescu își proclamă emfatic atașamentul față de valorile comunismului noi ne gîndim imediat la economie planificată, la așa-zisa protecție socială, la conducerea societății de către partidul unic etc. Și aici greșim. Pentru că adevăratele valori ale comunismului sînt indivizi precum Văcaru, precum Martian, precum Gherman sau Moiş. Acestea sînt adevăratele valori de care este atașat dl. Iliescu, pentru a nu mai vorbi de cohortele de generali, valoroși, nevoi mare, proveniți din rîndul securității ori armatei.

Recentul scandal Mișu Negrițoiu ridică, însă, noi seturi de întrebări privind profilul moral al

nomenklaturistului român. Pentru că asta este dl. Negrițoiu - un nomenklaturist de rangul al doilea catapultat, după 1989, în rangul întîi. Cu biografia pe care o are, dl. Negrițoiu îndrăznește, totuși, să se avînte în avanscena vieții politice. Pe ce se bazează domnia sa? Ce fel de promisiuni i s-au făcut pentru ca să accepte să se expună cu atîta imprudență? Naivitate? Prostie? Cinism? Nesimțire? Încurcate sînt căile nomenklaturii! Numirea unui personaj atît de vulnerabil într-un post-cheie arată, o dată în plus, criza acută de cadre a partidului de guvernămînt. După experiența Roman, dl. Iliescu suflă și în iaurt. În momente atît de grele, președintele nu vrea să mai riște nimic. El merge doar pe oamenii verificați. Iar dacă ar fi să-l credem pe dl. Liviu Turcu, Mișu Negrițoiu a fost verificat la sînge. Atît înainte, cît și după.

Victimă nu doar a ambiției personale, ci și a unui context politic exploziv, dl. Negrițoiu joacă, avem impresia, mai puțin cum vrea, și mai mult cum i se cîntă. Ca și dl. Iliescu, la nivelul cel mai de sus, dl. Negrițoiu se circumscrie perfect imaginii activistului luminat. Acesta este și motivul pentru care a fost

SUPRAREALISM. Prea cunoscut pentru a mai necesita o definiție, curentul modernist extrem - ce făcuse încîntarea ori scandalul generației Primului Război - pare astăzi cufundat în aceeași uitare ca manierismul secolului al XVII-lea. Așa să fie? N-ar trebui să jurăm. Precum barocul ori romantismul, suprarealismul a atins, probabil, una dintre corzile eterne ale conștiinței umane, ce nu așteaptă decît prilejul pentru a vibra din nou.

Că așa stau lucrurile - am avut de curînd prilejul s-o constat direct. Statuile unuia dintre cele mai frumoase orașe ale țării, ale Clujului, sînt de cîtăva vreme împodobite cu steaguri tricolore. Așezate nu în fața statuiilor, în vîrfurile unor catarge, ci chiar pe

P.S. Ca reacție la articolul meu ARGUMENT despre lansarea la Paris a cărții maghiare *Histoire de la Transylvanie*, domnul profesor Kurt Treptow îmi administrează o strașnică lecție de românism („România literară” nr. 1 din 1993). Nu e o scenă dintr-o comedie de Alecsandri, cum s-ar putea crede, ci pura realitate. Se pare că domnul Kurt Treptow este acum atît de profund integrat românismului în variantă ardeleană (situație de altfel emoționantă!), încît a început să-și piardă calitățile sale americane inițiale, începînd cu luciditatea. A pretinde că cea mai eficientă contracarare a unui *Tratat* apărut la Paris o reprezintă cîteva broșuri și recenzii apărute la

statuii, printre cai, săbii și personaje istorice. A orna statuile cu steaguri, iată o idee plastică ce n-a trecut încă prin mintea nimănui și care ar fi făcut pe Tristan Tzara ori André Breton să pălească de invidie. Îl putem astfel admira pe regele Matei Corvin omagiat simultan de patru grofi din secolul al XV-lea și de patru steaguri tricolore contemporane. Ca în multe expoziții suprarealiste, impresia finală este mai degrabă de tristețe.

Pentru că sînt dintre cei ce consideră drapelul național un simbol mult prea grav și mult prea important pentru a-l expune deriziunii involuntare prin afișarea lui oriunde și oricum.

Mihai Zamfir

București ori la Cluj înseamnă a-ți pierde nu doar simțul realității, ci și pe cel al umorului. O bună *Istorie a Transilvaniei*, circulînd în Europa într-o limbă de mare răspîndire, continuă să ne lipsească, acesta e tristul adevăr. Cît privește cea de a doua observație a mea, privitoare la faptul că unii dintre tenorii de azi ai românismului cîntă în falset de mult ce au strigat spre lauda lui Nicolae Ceaușescu - despre aceasta domnul Treptow nu suflă nici un cuvînt. *Et pour cause!*

Oricît de mult ar fi trăit la Cluj, profesorul american trebuia totuși să observe că, în articolul meu, sînt îndurerat de aceleași suferințe ca și domnia sa. (M.Z.)

avansat din culise în linia întîi. Să fim drepți: dl. Negrițoiu nu e un Ion Dincă, un Emil Bobu și nici măcar un Nicolae Ceaușescu. Dl. Negrițoiu e un activist de școală nouă. Față de activistul-urangutan, activistul de școală nouă e și școlit și șmecher și descurcăreț. N-are în comun cu strămoșul său decît uluitoarea ușurință de a trece nonșalant dintr-un post în altul, dintr-o meserie în alta: azi atașat economic, mîine atașat olimpic. Cu o deplină sportivitate. Dl. Negrițoiu nutrește probabil iluzia că știe ceva meserie, că vorbește o limbă străină și, după cum ne arată o fotografie din „Evenimentul zilei”, că se îmbracă bine. Spre deosebire de înaintașii săi, care cereau doar dreptul de a lingui, dl. Negrițoiu pretinde și „dreptul la imagine”. Desigur, nu e vorba de imaginea oferită în serial de către fostul său superior, ofițerul de securitate care răspundea de spionajul în America de Nord, Liviu Turcu. Pentru că din acea imagine dl. Negrițoiu iese cam șifonat, pe ici pe colo, prin părțile esențiale. Dl. Turcu ne informează pe șleau că actualul ministru de stat nu e decît un ofițer de securitate fără grade.

Deși n-ar fi trebuit, șirul de articole publicate în „Evenimentul zilei” l-au luat pe nepregătite pe dl. Negrițoiu. Răspunsul domniei sale, vag și crispat, nu se referă în nici un fel la acuzații. Prins ca într-o menhină de demonstrația riguroasă a d-lui Liviu Turcu, Mișu Negrițoiu nu găsește altă formă de apărare decît apelul disperat și mai mult decît învinovător, la S.R.I.! Adică la urmașul Securității! Convingător pînă-n pînzele albe, dl. Negrițoiu! Fără îndoială, ajutorul i se va da. Vom afla, cît de curînd, că falnicul ministru de stat nici măcar n-a călcat în America, iar colaborarea sa cu Securitatea e produsul unei imaginații bolnave de... securist.

Și noi vom crede. Parlamentul va rămîne în aceeași pasivitate senilă cu care ne-a învățat, guvernul va fi condus în continuare de aceeași echipă ne-securistă a d-lui Văcăroiu, televiziunea va tăcea mîlc, iar „Evenimentul zilei”, după obicei, va publica încă o dezmințire și un alt

set de regrete pentru greșeala comisă.

Astfel, dl. Negrițoiu își va putea adăuga la curriculum-ul vitae încă o ispravă, încă o împrejurare în care s-a dovedit la înălțimea așteptărilor. Ca fost atașat olimpic, în jurul frunții i se vor numește cele cinci cercuri binecunoscute, iar imaginea României va face noi tumbe de progres și civilizație. Pentru că dl. Negrițoiu n-are grade, însă are stil: el a învățat că orice atac la adresa indivizilor cățărați în nacela puterii este un atac la adresa puterii înseși. Deci, dl. Turcu nu atacă un simplu individ, ci atacă, nu-i așa, instituțiile și politica Reformei! (majuscula fi aparține însuși d-lui Negrițoiu!). Asta ne mai lipsește, identificarea d-lui Negrițoiu cu ideea de reformă! De ce nu cu idealul olimpic? Sau, și mai bine, cu idealurile d-lui Iliescu? Și noi care habar n-aveam că printre noi sălășluiește un Luther!

Dl. Turcu poate să fie liniștit. Dacă lucrurile stau așa, înseamnă că soarta lui Mișu Negrițoiu e pecetluită. Pentru că șeful său direct susține cu totul altceva: că misiia guvernului dumisale e recentralizarea și întărirea rolului statului în economie! Ceea ce nu exclude, însă, ca dl. ministru de stat să aibă dreptate. Poate că domnia sa e într-adevăr, un reformator. Însă unul dintre cei ce se străduie din răspuț să reformeze nu comunismul, ci Revoluția din Decembrie.

Mircea Mihăieș

P.S. Dacă în această dispută a intrat și dl. Brucan, înseamnă că lucrurile sînt groase de tot. Aruncînd, după metoda caracatiței ori a dihorului, praf în ochii adversarului, politologul stalinist ne informează că dl. Turcu ar lucra pentru C.I.A. Foarte bine. Dar întru cît schimbă aceasta datele problemei? Comunistul fătarnic din Dămăroaia ne mai dă o lecție de grosolană diversivune: pentru el vinovat nu e făptașul, ci acela care scoate la lumină adevărul. Halal!

România literară

Calea Victoriei 133-135. București, sector 1.
Telefoane: 650.62.86, 650.47.28, 650.33.69, Fax: 12.82.53.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - redactor-șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Alex. Ștefănescu, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu, Anca Firescu (secretari de redacție), Ruxandra Dinu, Elena Horasangan, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu (corectură), Elena Mareș (stenodactilografă), Andriana Flanu, Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Colegiul de conducere: Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Mihai Pascu, Alex. Ștefănescu, Adriana Bittel, Ștefan Aug. Doinaș (reprezentant al Uniunii Scriitorilor) și Valentin Răcoviță (reprezentant al grupului de publicații Topaz).

Pașinaj pe calculator:

George Cojocariu, Mircea Stoian.

Tehnoredactare computerizată:

Ovidiu Iancu, Manuela Drăghici, Horațiu Olimpiu Rădulescu.

Correspondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Dorin Tudoran (Washington).

Editor:
Topaz G.A. S.R.L.
Președinte:
Octavian Mitu

Cele două libertăți

Îmi amintesc de o observație mai veche a dnei Monica Lovinescu făcută într-o emisiune a *Actualității culturale* de vineri, prin '86-'87, atunci când comenta romanul lui Horia Ursu *Anotimpurile după Zenobie*. Atunci domnia sa formula un răspuns venit acelor care afirmă în cercuri mai mult sau mai puțin restrinse că epoca ceaușistă este, orice s-ar spune, mult mai acceptabilă decât epoca lui Dej când nu exista familie care să nu aibă o rudă arestată sau sub anchetă. Față de această teroare, pe timpul lui Ceaușescu puteai să spui bancuri sub nasul securistului și acesta puțin se sinchisea. În asemenea condiții, activiștii, propagandiștii „epocii de aur” credeau că au toate motivele pentru a se felicita că slujesc cea mai înțeleaptă eră din istorie, fiindcă toate merg bine dacă lumea e supusă și mulțumită. Dna Monica Lovinescu făcea atunci următoarea observație: diferența dintre epoca lui Dej și cea a lui Ceaușescu nu consta nici pe departe în faptul că prima a fost inumană iar a doua umană. Amândouă au fost la fel de inumane. Diferența se exprimă în alt fel. Este în fond diferența între represiunea grosieră și represiunea subtilă. În anii cincizeci poporul român nu era vlăguit, nu avea inoculate „amintirile din casa morților” ale deceniilor anterioare. Poporul român știa să lupte și nu se lăsa intimidat de brutalitatea unor plutoane de securiști. De aceea, represiunea împotriva sa a fost atât de dură și a avut trăsătura cantitativului. În anii optzeci, după perioada de oboseală și resemnare strinsă sub dictatura comunistă, populația nu mai posedă aceleași reflexe de curaj. Era suficient, de aceea, ca într-un cartier să se audă că cineva a fost ridicat pentru ca oamenii să fie înfricoșați și să nu mai zică nici pfs. Ceaușescu a profitat astfel din plin de pe urma moștenirii lui Dej în privința efectului psihologic pe care anii de represiune reușiseră să-l aibă asupra populației. Așadar, perioada lui nu a fost „mai umană” ci a fost un exemplu clar al felului în care, în planul eficienței, o singură arestare poate echivala cu sute sau chiar mii făcute de regulă în urmă cu treizeci de ani. Faptul că spuneai un banc sub nasul securistului și securistul te lăsa în pace nu înseamnă că securistul era neatent, ci că era instruit să facă acest „joc al supapelor”, știind că bietul om nu mai are nici o putere, nu mai reprezintă nici un pericol și, în consecință, poate fi ignorat. Cu alte cuvinte, bîta din lemn de prun sau de cireș era înlocuită de stafia bîtei care plutea pe deasupra capului celui curajos sau care-și închipuia că este curajos, dar nu lovea niciodată. Vechiul exemplu cu mîța care doar i se arată șoarecelui funcționa la perfecție. Principiul generalizat era acela că o societate nu poate fi lăsată de capul ei, ea trebuie să știe cine îi este stăpîn fiindcă stăpînul are grijă de nevoile ei. Imaginea aceasta a centralismului luminat s-a dovedit falsă. Un conducător nu-și poate cenzura de unul singur impulsurile tiranice și atunci eșuează în formulele știute. Altfel spus, libertatea nu poate fi dată cu porția iar mizeria morală face casă bună cu mizeria materială. E greu deci de presupus ca pe de o parte să nu te bucuri de nici un drept civic iar pe de alta să ai frigiderul burdușit cu alimente. Să privim însă problema și dintr-un alt unghi.

În romanul Anei Blandiana *Sertarul cu aplauze* la pagina 69 am citit o propoziție care m-a pus pe gînduri: „*Libertatea interioară se transformă în condiție și chiar în unealtă a supunerii exterioare*”. Acest enunț încheie o meditație lungă asupra destinului nostru național, asupra caracteristicilor noastre psihice care ne-au permis prin ironie să neutralizăm fanatismul, ideologiile, dar și starea de revoltă. Formula e ambiguă, pericolos de ambiguă. Adevărul pe care-l exprimă este prea dificil pentru a fi ferit de falsificări. Căci dacă libertatea interioară ar deveni complice a supunerii exterioare și, implicit, a dictaturii, atunci, de la sine înțeles, putem ajunge prizonierii unei capcane de o inimaginabilă perfidie. Se pune întrebarea: există, totuși, două libertăți? O libertate interioară și o libertate exterioară? Sînt ele separate? Nu comunică între ele? Dacă sînt separate atunci ce avem de ales? Dacă ar comunica atunci ne-am găsi cu adevărat împlinirea. O dictatură poate să ignore gradul de

libertate interioară al supușilor ei. La urma urmei, așa cum bine se știe, pe timpul lui Ceaușescu au apărut cărți de valoare care nu au reprezentat decât partea vizibilă a icebergului vieții intelectuale intense din țară, concretizată în prietenii de idei, grupuri de discuții, toate fiind în fond dovada acelei libertăți interioare de care vorbeam mai înainte. Dar această libertate nu era cîtuși de puțin gratuită iar cărți ca *Minima Moralia*, *Visul* sau *Al patrulea Hagealsc* au pregătit de fapt, pe planul lor, izbucnirea pură de revoltă, de sublim angajament social din decembrie '89 care nu a urmărit decât tocmai dobîndirea libertății exterioare. Așadar, e evidentă comunicarea între cele două libertăți, drumul străbătut lăuntric pentru deschiderea sa în dimensiunea istoriei. *Sistemul perfid al supapelor*, cum ar spune Dan C. Mihăilescu, funcționează numai pînă la un punct fiindcă, mai devreme sau mai tîrziu, nu are încotro și sare în aer. Explozia aceasta e binecuvîntată, nu poate suferi amînare și demonstrează că viața etanșezată pe compartimente nu reprezintă decât o porționare absurdă, lipsită de legitimitate. De aceea, libertatea interioară nu poate fi unealtă a supunerii exterioare tocmai fiindcă ea, această libertate, acumulează în cele din urmă toate premisele izbucnirii în exterior. S-ar ridica obiecția că un asemenea „exterior” nu ar fi neapărat de ordin social-politic, ci ar fi cerul, sinele, transcendentul, în fine această realitate, oricum numită, situată dincolo de eu și care absoarbe mîntuitor gîndurile și meditațiile muritorilor. Este adevărat, dar în măsura în care libertatea interioară ar consta numai într-un fond strict evlavios, alcătuit din rugăciuni detașate de lume, dar aceasta formează deja o excepție prea fericită pentru a fi reală, după cum și imaginea conducătorului luminat care exercită un centralism luminat reprezintă tot o excepție pînă la imposibilitate în condițiile lumii tulburi-moderne.

Acest eseu compus din două părți sau din două trepte a vrut să arate că teroarea poate fi exercitată atât la un nivel grosier cît și subtil, că bîta poate acționa și prin stafia ei la fel de eficient. Prelungind filosofic discuția, ajungem automat la convingerea că libertatea este una singură avînd două fețe: interioară și exterioară. Zadarnic îmi recit versurile în singurătate, dacă nu pot să le fac publice, după cum zadarnic transmit niște rînduri lumii întregi dacă ele, în prealabil, nu au trecut proba dură a singurătății. Presupunînd că vom ajunge să trăim într-un timp cînd nu vor mai

exista nici bîta, nici stafia, nici stafia stafiei - și trebuie să recunoaștem că această ultimă sintagmă caracterizează exact epoca pe care o traversăm, epoca *Iliescu!* - care va fi atunci relația între libertatea exterioară și libertatea interioară? Cum vor comunica ele?

Dan Stanca

Katsukawa Shunsho: Actor

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Cine mă va ierta?

DIMINEAȚA de cinci iulie 1992. Duminică. Nu țin minte ce citeam. (Ce încercam să citesc. În ultima vreme, deși cu chilogramul de cafea în ibricul de-alături, neînchegînd cu ochii cuvintele în fraze inteligibile. Mă poticneam ceasuri întregi în vreun pasaj din Proust). Să fi fost șapte, șapte și ceva. Deodată mama, despletită, cu părul alb, lung, a deschis ușa și mi-a făcut semn să vin, să vin. Imperios. M-am infuriat. Niciodată nu intra, mai ales la ora aceea, în camera noastră. Insista, arăta spre odăile casei, tipînd fără glas. Brusc am priceput: s-a petrecut un lucru deosebit, grav. Mă chema întruna, disperată. Parcă e într-o tragedie antică, mi-a fulgerat prin gînd. Mă chema în ajutor, să-mi dezvăluie, să vadă...

În bucătărie, pe scaunul dintre masă și frigider, tata, sprijinindu-și capul cu mîna stîngă, cealaltă ațîmîndu-i inertă, se străduia să se ridice (efort uriaș!). Ochiul drept larg căscat, gura căzută într-o parte. Nu pronunța, nu reușea să pronunțe nici o vorbă. Se chinuia să se scoale în picioare. Cînd m-a zărit a schițat un gest cu mîna ce o mai mișca: uite, asta e... N-o să uit. O

uimire imensă în privirea lui: cum de i s-a întimplat, cum de-i posibil? Cum? Înțelegea. Conștient că-i paralizat pe jumătate, că nu comunică. Uluit, o uluire imensă, înfricoșată, înfricoșătoare. Uluirea tatălui meu urmîndu-mă de atunci neîncetat, obsedant, transmitîndu-mi-se. Cît de greu îi devenise trupul! Știa și nu-i venea să creadă. Pe urmă și-a dat seama dar nu a renunțat, nu. A dorit să scrie cu stînga. Ce?

Tată, trebuie să iau totul de la capăt. Trebuie să scriu, să rezist. Să scriu cît mai rezist fizic și psihic. Să fiu interpretul, de acum, a două vieți, a două morți. Din clipa aceea a început un transfer continuu. Viața ta s-a revărsat în viața mea. Necruțătoare. Da, trebuie s-o iau de la capăt. Să re trăiesc copilăria, adolescența, tinerețea, maturitatea, bătrînețea amîndurora. Ce a mai rămas din zilele tale prin ce a mai rămas din zilele mele. Mîna ta dreaptă e înlocuită de mîna mea dreaptă. Deja amortește. Mîna care scrie. Cît va mai fi în stare. Cu groază și cu speranță.

Dacă nu tu, cine mă va ierta, tată?

Cartea cărților

DACĂ încep rîndurile rezultate din noua (poate chiar a noua) lectură la *Bibliografia generală** de Mircea Simionescu prin povestirea unui vis propriu, este pentru că paginile cărții mi l-au reamintit și totodată îl justifică: urcam un munte, cred că Bucegiul, dar păseam cu grijă, precauție și teamă pentru că muntele era format din cărți, din maldăre de cărți adunate una peste alta. Cineva mi-a atras atenția, în limbajul specific alpinistilor, să fiu atentă pentru că „e rocă friabilă”. Țin minte sentimentul extraordinar pe care l-am avut cînd am ajuns pe platoul acestui mișcător și periculos Bucegi de cărți.

O biblio-carte cum este *Bibliografia generală* nu se poate scrie decît după ce parcurgi un munte de cărți și nu e de mirare că autorul visa la ea de la 17 ani, dar a ajuns s-o publice abia la sfîrșitul lui 1970, adică la aproape 43 de ani. Ca toți reprezentanții a ceea ce critica s-a obișnuit să numească „Școala de la Tîrgoviște”, Mircea Horia Simionescu a debutat în așa fel încît să nu fie prea devreme. Cum debutul său editorial a fost, în 1969, *Dicționarul onomastic*, critica s-a obișnuit să-l ia pe acesta ca termen de comparație pentru toate celelalte scrieri ale prozatorului. Abia acum, „la o nouă lectură” a *Bibliografiei generale* și a bibliografiei la temă, lectură care vine după ce scriitorul a publicat nu mai puțin de cinsprezece volume, se poate constata că aceasta este cartea-reper pentru creația lui M.H.S. (abreviere de mult consacrată). De altfel *Bibliografia* este și prima sa carte - așa cum aflăm din rîndurile cu care autorul își postfațează a doua (abia a doua) ediție a des cercetatei *Bibliografii* - și totodată cartea în care își au rădăcinile toate volumele sale ulterioare, fie ele romane, nuvele, povestiri sau note de călătorie.

Cîteva volume ale lui Mircea Horia Simionescu printre care și *Bibliografia generală* (*Dicționar onomastic*, 1969, *Jumătate plus unu*, 1976, *Breviarul*, 1980 și *Toxicologia*, 1983) fac parte din ciclul *Ingeniosul bine temperat*, cuvinte care definesc concis și principiul său de creație: se pornește de la o idee ingenioasă care va fi însă deconstruită și reconstruită cu multă precizie, migală și cu simț al măsurii literare și muzicale. Creatorul nu are nevoie de un pian, se mulțumește cu un clavicin.

Metempsihoza cărților

Înainte de a fi cartea unui scriitor, *Bibliografia generală* este cartea unui cititor. Este cartea unui bibliofil, a unui „goarece de bibliotecă”, eventual bibliotecar, este cartea cititorului profesionist, care citește un volum de la numele editurii și anul de apariție (care sînt pentru el semnificative) pînă la caseta redacțională, este cartea unui spirit lucid și acid, a unui hedonist livresc (un des Esseintes al parfumului de carte), a unui meloman îndrăgostit de armoniosul foșnet al filelor. Dar - și aici e una din marile surprize - *Bibliografia generală* este în același timp și cartea unui om care cunoaște viața din afara bibliotecii, a unui redutabil observator, a unui Caragiale care a apucat comunismul. Mai mult, scriitorul pare să fi prevăzut și perioada de tranziție, căci actualitatea cărții la lectura ei din 1993 este uimitoare, ajunge să cităm din „*Durerile secolului*”: „Lipsa cronică de timp”, „tendința generală de standardizare”, „spectacolul cu mii de spectatori” (p. 136). Cartea este obținută printr-un proces de maximă concentrare - o lume într-o bibliotecă, apoi toată biblioteca într-o carte. Lectura implică fenomenul invers, din

această carte-bibliotecă se poate scoate orice volum, după gustul și preocupările fiecăruia, tom din care se dezghioacă variata realitate cotidiană.

Mai mult decît intertextualitate (evidentă în *Redingota*, de pildă, întretesută pe *Moarte la Veneția*), în *Bibliografia generală* se produce o adevărată metempsihoză literară. Că idei cu totul noi nu există, nu se îndoiește nimeni. Cărțile, la rîndul lor, se nasc din cărți, sufletele cărților iau altă formă și se ascund în alte coperti - iată ce demonstrează această carte a cărților, minuțios construită de M.H.S. Iar dacă ironia este dominantă paginilor de aici, este pentru că - au arătat-o atîta - purificarea prin rîs e o formă de apărare.

S-a citit adesea *Bibliografia generală* ca o simplă parodie la automatismele metodei bibliografice. Ea este mult mai mult. Avem astăzi în literatura română încă un termen de comparație pentru a o înțelege mai bine (privind dinspre prezent spre trecut). Este *Levantul* lui Mircea Cărtărescu. Nu-mi amintesc să se fi făcut vreodată apropiere între *Levantul* și *Bibliografia generală*, deși despre post-modernismul reprezentanților „Școlii de la Tîrgoviște” s-a vorbit. În ambele cărți amintite se petrece un proces de întinerire literară asemănător cu cel descris în rețetele din tratate medievale, în care se fărîmîtau tot soiul de vietăți de toate genurile și speciile, pentru a obține, după procese îndelungi și care cer răbdare și curaj, o pastă cu puteri miraculoase. Doar că aici miraculoasa întinerire se obține din fărîme de diverse genuri și specii literare. Spre deosebire de autori care nu vor să semene cu nimeni, nici cu cei mai renumiți dintre confracții lor, Mircea Horia Simionescu vrea să semene cu toți, mai ales cu cei mai ridicoli, nu se teme să-i imite creator și în sensul acesta *Bibliografia* este de un post-modernism emblematic, e o carte de „cum ar spune...”. Diferența este că, de cele mai multe ori, autorii imitați sînt pure invenții, iar cărțile lor sînt ipoteze de cărți, virtualități minunate în aberațiile lor. Aceste aberații rezultate dintr-o lectură deformată se mențin și atunci cînd autorul și opera sînt reale, devenind cu atît mai savuroase: „GEORGE BACOVIA, „*Plumb*” - Apărută în *Biblioteca pentru metalurgisti*, cartea lui Bacovia atrage atenția asupra acestui element pe nedrept disprețuit. Se trece în revistă largă utilitate a metalului din care se pot face margini de linii ferate, clavire, chioșcuri pentru fanfare militare, aparate cinematografice, decoruri teatrale și chiar sicrie. Informații interesante despre intoxicația cu plumb la muncitori (simptome și procese). Scrisă concis, însoțind faptele cu formule ce nu depășesc niciodată jumătate de pagină, cartea se citește cu ușurință de specialiști, ca și de cei cărora le place chimia, fizica și spectroscopia metalurgică. (Editura „Lakustris”, St. Gall 1958)» (p.41).

Totul sună firesc în această „fișă”, ca și în toate celelalte, dar e un firesc obținut după multiple operații și care se naște din lectură serioasă și acribie. Ludicul și hazul nebun al concentratelor literare din *Bibliografie* se sprijină pe o bază culturală enormă și fără fisură, iar faptul că scriitorul știe să facă pe „inocentul” e motorul comicului. Ultima piesă a ansamblului e dată de editură, loc și an de apariție. Ca și numele de autori străini, aceste edituri (unele reale, dar de cele mai multe ori inventate cu o fantezie ironică inepuizabilă) au un dublu rol: să completeze elementul lipsă pentru ca puzzle-ul literar să fie perfect și - rol pe care critica nu-l putea semna la prima ediție, deși numai atunci era valabil - să înșele cenzura. Iată cîteva edituri la care s-au tipărit cărțile din biblioteca minții lui M.H.S., cu întîmplări din fișierul totalitarismului românesc: *Glasspapier*, Dresda; *Galina Super*, Königsberg; *August Nietzsche și nepoții*, Halle; *Presses universitaires*,

Paris (pentru lucrarea „*Cînd ne îndoim începem de la mijloc*”).

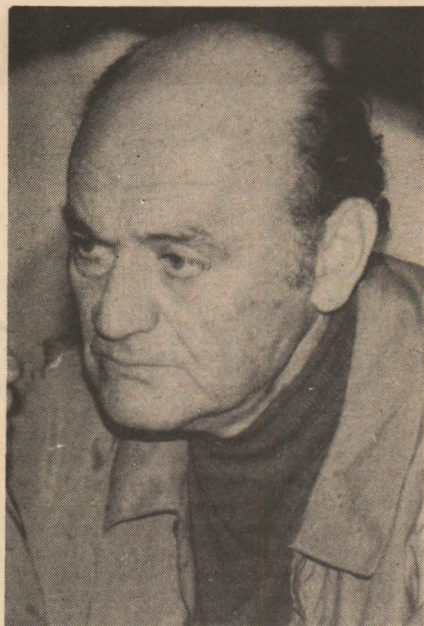
Dinamic și proteic, textul se dezvoltă pe cîteva coordonate clare: rîsul (luarea în rîs), curajul de a remarcă șubrezenia sistemului (la p. 131 spune și de ce n-are lumea timp de revoluții), curiozitatea culturală și critica criticii prin construirea de modele negative. Pe aceste coordonate se desfășoară în același timp socialul și literarul, cu probleme identice: prostia (cu nuanțe, de la opacitate și confuzie la stupiditate agresivă), afectarea, prețiozitatea, o anumită josnicie intelectuală și umană.

Supliment bibliografic și criză a culturii

Datele 24 iulie 1992, paginile de la sfîrșitul ediției a doua a *Bibliografiei generale* cu titlul *În loc de postfață* (și „netrucate”, spre deosebire de cele din *Cuvînt înainte*) sînt orientate, în principal, pe trei direcții. Prima este o pasiona(n)tă apărare a cărții de pericolele care au pîndit-o și poate o mai pîndesc, a doua se referă la geneza cărții și implicit la structura ei, iar a treia dă un *mode d'emploi* al *Bibliografiei*. Dacă modul de întrebuintare se adresează mai degrabă acelor cititori care abia în anul 2040 au șanse să înțeleagă cartea, paginile evocatoare despre foarte tinerii Radu Petrescu, Constanche Olăreanu și Mircea Horia Simionescu sînt un document fermecător pentru toți admiratorii și discipolii „Școlii de la Tîrgoviște”.

Cea mai provocatoare parte a postfeței este însă apărarea acestei cărți, la început ludică, apoi extrem de serioasă. Pericolele pe care autorul le-a simțit sînt: neînțelegerea deplină a importanței acesteia și a faptului că ea a fost un punct de rezistență, de opoziție netă la sistemul comunist, marginalizarea ei de către editori și faptul că nu a fost tradusă într-o limbă de circulație. În privința importanței nu încapă nici o îndoială, ea reprezintă, alături de *Dicționar onomastic*, un alt mod de a înțelege literatura, înțelegere a cărei fertilitate și actualitate nu trebuie dovedite. De asemenea, în privința curajului politic al cărți nu e de discutat - e o prejudecată că doar romanele „obsedantului deceniu” au avut pagini curajoase și e adevărat că au stat mai mult în atenția criticii, prin forța lucrurilor, căci erau legate de o perioadă trecută, deci „îngăduită”, în timp ce la M.H.S. exista actualitatea. Totuși, o reacție a criticii, în 1970, la aceste aspecte ale cărții, ar fi fost desigur cenzurată, iar acum, în 1993, a trecut prea puțin timp de la apariția ediției a doua pentru ca sensul receptării să poată fi deja stabilit.

De aceea cred că amărăciunea intensă care se simte în paginile lui Mircea Horia Simionescu este doar urmarea unui fenomen general pe care *România literară* îl discută în ancheta despre CRIZA CULTURII. Contextul cultural actual este cel care-l face pe scriitorul român de astăzi, din țară sau din exil, să se simtă descurajat, uitat, neglijat. Unul din semnele crizei culturale este faptul, confirmat și de postfața *Bibliografiei generale*, că scriitori de cea mai limpede valoare, scriitori de calitate și importanță cărora nimeni nu se îndoiește, se retrag în amărăciunea lor ca-ntr-o cochilie și rămîn aproape surprinși cînd cineva le scrie, le telefonează sau le cere un volum spre publicare. Nici tinerii scriitori, cei care încă nu sînt cunoscuți, nu mai speră să le vină vreodată rîndul la publicare. Dacă există un simptom clar al crizei culturale este că editurile nu mai pot să risipească decît rareori această neîncredere și resemnare și amărăciune, de care editorii sînt cuprinși ei înșiși, copleșiți de grijile

economice și bătălia epuizantă pentru difuzare. În același timp știu însă că scriitorul se înșală cînd se crede neînțeleș sau dat la o parte. Este una din fețele înșelătoare ale crizei culturale. Pentru Mircea Horia Simionescu, ca și pentru atîta alții aflați în România, în Europa sau peste ocean, există mulțimea nevăzută de cititori a căror admirație tăcută, încăpățînată și imună la bolile culturale se opune crizei.

Ioana Pârvolescu

P.S. MIRCEA HORIA SIMIONESCU, „Bibliografia generală”. Autorul e un umil bibliotecar de provincie (vezi *Cuvînt înainte*). Ne miră faptul că o asemenea - cu greu o putem numi - carte, o asemenea ciudățenie (bazaconie, năzbîtie, comedie), rod al unei confuzii greu de imaginat, a putut vedea a doua oară lumina tiparului, ceea ce editorii nu ne surprinde că ascund. Este regretabil că legea *copyright*-ului întîrzie, altfel domnul bibliotecar n-ar fi îndrăznit să publice sub numele propriu o carte în întregime copiată de ici, de colo, din bibliotecă; acest aventurier nu se sfiește să afirme că „Riscul, aventura legitimează existența, nu invers” (p. 311, primul paragraf). Domnul bibliotecar nu știe nici măcar să copieze corect, greșelile și frecvențele trimiteri incorecte se recunosc pe fiecare pagină. Critica a trecut sub tăcere această inadmisibilă colecție de erori, preferînd să desemneze alte cărți cîștigătoare la concursul pentru „cea mai proastă carte a anului”. Vom argumenta, pentru a nu fi acuzați de părtinire. Ne-am ocupat îndeaproape de opera marelui nostru critic George Călinescu, dar nu avem cunoștință să fi scris vreodată despre dl. Jacob Therme (nu avem nimic cu Domnia Sa, nu am avut onoarea să-l cunoaștem) și nici despre romanul dumnealui „*Oameni în pijama*” (rugăm pe această cale editura să ni-l trimită spre consultare). Cit despre *Istoria lucrurilor și a opiniilor* din care se citează, credem că autorul o confundă (dar cum e posibil o asemenea neglijență în verificarea surselor!) cu *Istoria literaturii de la origini* etc.

Autorul dă dovadă și de un periculos cosmopolitism, scriitorii români sînt vădit neglijăți, în timp ce din autorii francezi, germani, evrei, greci și mai ales de origine necunoscută se citează cu vădită plăcere. Păcat că nu se dă mai multă atenție cetățenilor români ca în (exemplu singular, din nefericire) tratatul colegului nostru Democrit Munteanu, „*Românul perpendicular*” (se înțelege că e vorba de adevărații români). Autorul pretinde că se poate începe „cartea” (între ghilimele) lui de oriunde, ca o prăjitură, încă o dovadă că n-are nici cele mai elementare, școlarești chiar, obișnuințe de lectură. (Ed. *Ne miră*, București, 1992)

* Mircea Horia Simionescu, *Bibliografia generală*, Editura Nemira, București, 1992

Există o criză a culturii?

- Există astăzi în România o criză a culturii?

- De ce natură (economică, socială, morală, estetică etc.) este această criză?

- Socotiți criza culturii legată exclusiv de condițiile tranziției?

- Ce efecte ale crizei actuale întrevedeți pentru cultura de mâine?

- Considerați necesară reaprecierea moștenirii culturale a epocii comuniste? Vedeți vreo legătură între această reapreciere și soluțiile crizei culturale în general?

- Puteți oferi sugestii cu privire la valoarea culturii din anii dictaturii? Care sînt operele valoroase? Ce criterii socotiți utile în aprecierea valorii lor?

Dacă n-ar trebui să ieșim din criză... unde am intra?

1. DE BUNĂ SEAMĂ că există. Asta ne-ar lipsi: nici n-ar exista? Este ea-n criză toată planeta, într-un haos foarte bine pus la punct, cum să nu fie și bruma noastră de trestiuțe gînditoare? Cînd te uiți, mă-nțelegi, cum se fărîmă Imperiul, cum se desface totul din rărunchi, ba cu revizuirile, ba cu minoritarismul și enclavismul generalizat; cînd vezi cum devine cu integrismul și fundamentalismul, cu neo (sau anti) etatismul; cînd vezi cum ies pe falezele de marumură elefanții împăiați de secole în muzeele de științe naturale și artificiale, cînd, mă rog, totul e joc de-a fobia și de-a țările; cînd, pentru a se da rațiune de-a mai fi tuturor fosilelor hiperactive ale vechii represii, se montează teatre de război, diversioni psihologice și ideologice și se decretează izbucnirea la unison a naționalismului pentru a lua vederea oricăru impuls analitic-vindictiv la adresa comunismului și cînd - unde-ți arunci vederea și apleci urechea pe planiglob - n-auzi și nu vezi decît Criză... cum să nu suspine și mandarinul cultural carpatin după liniște ferm programată, cîndva, pînă-n 2005?

Ce vreau să spun! sigur, deci, că și cultura e-n criză. O criză ce devine din criza economică, iar aceasta din cea politică și morală. Bun, asta știe tot românul. Și cel din putere și cel din opoziție. Eu altceva tind să vă exprim: că ea, criza, e cum nu se poate mai benefică. Adică este unicul judecător al greșalelor noastre și al greșiților noștri. Ea este executorul testamentar al fabuloasei noastre averi moștenite: al acceptărilor și umilințelor noastre, al duplicității sistemate etc. E, deopotrivă, efectul a ceea ce-am făcut și cauza a ceea ce nu sîntem în stare să facem. Și e foarte bine c-o avem. Ea ne calcă-n hohote de ris și-n copitele gregarității furibunde. Ea ne macină (pardon: ne atomizează), ne arde, ne umflă buzele, ne face inutili, ne dezumflă, ne readuce la micronita firească, ne vindecă de vanitate și iluzii, ne curăță. Și ne alege. Numai criza, draguța, ne obligă să ne dăm arama pe față. Ea alimentează beția aia de scoate adevărul din om la lumină. Ea ne cerne și-l pune pe fiecare în sacul adecvat firii, staturii, codului moral, talentului și competenței sale. Numai ea ne dă măsura a ceea ce sîntem. Spune-mi ce fel de criză ai, ca să știu ce-ai fost, ești și vei fi.

Ce-i criza? radiografia totală și imparțială a organismului. De ce faci radiografie? ca să știi „cum stai”. Și ce! nu se vede?

2-3. CA ORICE categorie ce se respectă, criza are și ea subdiviziunile, ierarhia, statutul și excepțiile ei. Criză economică? Da. Statul nu prea mai dă, că n-are de unde (și cînd dă, dă pe alese, firește, că puterea n-o să hrănească tocmai idealurile opozante!). Criză socială? Da. Și a cititorului și a scriitorului. Cel dintîi vrea mereu altceva, în vreme ce al doilea vrea să-i dea tot ce i-a oferit și ieri. Nu mai merge. Criză morală? Da. În sensul că vinovații de ieri se vor triumfătorii de azi, nevinovații se tot culpabilizează degeaba, iar publicul scuipă și pe unii și pe ceilalți. Criză estetică? Da, fiindcă, pe de o parte, s-au modificat criteriile, iar pe de alta mediocritatea nu mai are de bușeu editorial. Ieri - democrația nonvalorii: bun, rău, îți apărea o carte la 1-2-3 ani, statul patern matern avea grijă de toți, mă rog, cu precădere de ciurucurile serviabile. Astăzi:

anarhia valorii - se publică fie talentele certe și cu priză la mase, fie maculatura cu învîrteli sponsorizate.

Sigur, astăzi sutele de ciurucuri care-au semnat 10-30 de volume fiecare în ultimii 10-20 de ani, nu mai au loc în edituri. De unde și plînsușor lor că 1990 a instaurat... criza. Nu li se mai dau „plecări”, nu mai apar săptămînal la rubrica „prezențe românești”, nu mai au zilnic șpalturi de corectat, nu mai au sute de mii la Fond, iar un loc la Cumpătu e prea scump etc. În schimb, criză-necriză, numai eu știu patru edituri care se bat să-l publice pe Cărtărescu. Da, nu se mai vîd volume de, să zicem, Crănguleanu, dar apar bine mersi cărți de Adameșteanu și Buzura, de Mălăncioiu, Blandiana, Mușina și Groșan, de Breban, Horasangian, Tartler, Ciocărlie (Livius și Corina) ș.a.m.d. Da, nu vîd cîne s-ar mai încumeta să publice un alt volum din Istoria lui Rotaru, însă Dicționarul lui Zăciu stă să apară, cum au apărut și Istoria lui Negoiescu și cea a lui Manolescu, după cum or să apară și sintezele promise de Ulici și Alex. Ștefănescu. Firește că „poetii de pagina întâi” pînă în '90 sînt în criză, dar Iaru, Stratan, M. Ghica, Iova, M. Petreu ș.a. - apar. Apar și cărțile lui Ungheanu, Săraru, Lăncrănjan și Fănuș Neagu, se joacă și piesele trustului Dragon, după cum apar și opurile unor Luca Pițu, Alexandru George, Cristoiu, Val Condurache etc.

În criză, deci, sînt mai cu seamă vechii abonați, fie autori „fără probleme”, fie veleitarii și pilangii (la propriu și la figurat). Să ne înțelegem: n-am deloc de gînd să mă fimbăt cu apă de trandafiri, dar nici crizismul exacerb de mediocritate (menit - și el - să discrediteze ideea de libertate și democratizare!) nu trebuie încurajat. Valorile sigure își fac drum, chit că mai cu chiu, mai cu vai, oricît de jalnică ar fi dumneai, Tranziția. Unul traduce, altul lucrează la șapte ziare, altu-și face editură, stînga ajută stînga, dreapta - dreapta, centrul ia bani din ambele părți, mai cu Fundația lui Buzura, mai cu Soros, mai cu I.C. Drăgan, mai cu sutele de edituri finanțate spre blanchissage de magnații vechii/noii securități - esențial este, pînă la urmă, tot amalgamul de criză morală și estetică. În vremuri de-astea, cînd se poartă „sauve qui peut”, este mai puțin important ce facem cu ziua de ieri și mai mult cum ne pregătăm să defilăm mîine.

Văicăreala este caupîunea netrebniciei, circumstanța atenuantă a nevredniciei. Prea ne holbăm la drolul de sare și dăm vina pe criza de hîrtie! Prea vedem răul exclusiv în afară și deloc în noi înșine. Repet: în criză (nu editorială, nuu, ci de prestigiu garantat de CC) sînt vechii monopolisti, nomenclatura culturală. Jalea lor vede, roșu-n fața ochilor: se fac edituri și ei nu știu. Apar sute de cărți neaprobate de ei prin planul unic. Apar traduceri din autori care i-au inspirat atîta amar de vreme, de unde și riscurile receptării, în sfîrșit, adecvate. Se pleacă-n străinătate pe rupele, dar fără avizul lor. Se reeditează numele interzise, se traduc exilați cu bube-n cap, se fac antologii fără criterii „anterior stabilite”, apar texte de la index fără „aparat critic” etc. - și ei nu mai sînt contactați pentru referate, note și prefețe „lămuritoare”. E un haos - zic ei. După cum la '89 funcționa reveria Cenzurii din anii '50, la '93 apare nostalgia după Ordinea - Dulea. De aici, de la Vechii Factori, apar cele mai multe văicări privind Criza.

Ori: una e criza oamenilor de cultură și alta este criza culturii. Una e criza mediocrității fatalmente limitate acum - și

Pieter Bruegel cel Bătrîn, *Alegorie la delicii simțurilor* (gravură în cupru)

alta criza valorilor, obligate, acestea să se adapteze permanent și din mers la real. Una e criza Uniunii Scriitorilor ca instituție și alta e criza conștiințelor captive, care vor scrie, cu siguranță, marile cărți de mîine pe baza chinurilor de azi.

4. ÎN PLAN moral și estetic - numai efecte benefice. Sau, ca să dau ghiers păunist: carbonizările de azi vor fecunda ogorul literelor de mîine! Tragedia, însă, va fi la profesionalism. Avem în țară numai 4-5 istorici credibili, doar 1-2 istorici literari de certă anvergură și probitate. Nu avem textologi, „vechiști”, turcologi, eliniști, latiniști, arhiviști, sinologi, specialiști în maghiară, în retroversiuni sau în biblioteconomie computerizată, iar de colecțiile de ziare vechi din marile biblioteci se alege praful. Nu avem dicționare, bibliografii, sinteze, antologii, nu avem nici un instrument de lucru exhaustiv. Nu avem NIMIC complet și exact. (N-am mai spus și: la zi.) Absolut nimic de la ediția „poetului național”, pînă la dicționarul literaturii contemporane. Nu te poți bizui pe nici un fișier, nici o bibliografie nu e completă, nu avem indici cronologici, tematici, nu avem o istorie a României ca lumea, au și trecut 16 ani de la bruma de dicționar a lui Marian Popa, nu se retipărește nici măcar Lucian Predescu, bibliotecile refuză să lase la lucru echipe de figare a periodicelelor, orice bibliografie analitică este sabotată din start, într-un blestemat cerc vicios, unde instituția refuză să se angajeze pe motiv de inexistență a debușului editorial, în vreme ce destule edituri se plîng că vor să publice cărți de acest gen, dar nu li se prezintă nici una! Vin tot mai des cercetători din străinătate și-ți cer „viața lui X” ori „bibliografia lui Y”, de trebuie să le recomanzi cîte șapte surse (ceva de genul: L. Predescu + Handoca + Dicționarul lui Straje + vol. II din Mușat/Ardeleanu + cronica lui Z. Ornea din *România literară*...) ca să poată încropi o jumătate de pagină *cît de cît* exactă.

Sigur că totul se poate remedia în cîțiva ani, dar numai cu voință politică (da, am spus bine, politică! și încă de sus, cel puțin pentru accesul la toate fondurile documentare), cu bani mulți și cu colective de cercetare structurate ferm, cu obligații clare, termene draconice și disciplină nemtească. Tranziția de azi va da, cred, o literatură extraordinară, însă pentru știința literaturii bilciul fanariot de acum va deveni cu adevărat o catastrofă. Iar în ceea ce privește specializarea și anvergura inițiativelor, nu vă trimit la New York, ci vă invit să comparați pur și simplu Editura Academiei Române cu Editura Academiei de la Budapesta. Atît numai. Drept care: a se slăbi cu pericolul deznăționalizării. Deznăționalizarea nu pornește și nu se desăvîrșește decît dinăuntru.

5. ÎNTREBARE ambiguă. O avea ea un merchez, dar mie-mi scapă. Sigur că „reaprecierea moștenirii” este ceva firesc și continuu, măcar cu fiecare generație. Reevaluarea se face întotdeauna conform standardului actual: „moștenirea” suferă și ea de pe urma inflației, stagflației, ori a... conflagrației prezentului. Ce au soluțiile crizei cu reaprecierea? Nu pot pentru ca să știu. Ce știu este că „reaprecierea” nu mai trebuie să țină seama de conjunctura mitizantă a obiectului: a nu se mai confunda „rolul istoric” cu valoarea estetică și a se evita istericalele patriotarde. A se accepta că una e analiza operei și alta caseta biografică. Dacă pun epitetul „reacționară” pe lîngă „gîndirea eminesciană” asta nu atacă întru nimic esența operei, valoarea ei, ci raliază o convingere la constelația, să zicem, Joseph de Maistre; asta nu-i o tragedie, e pur și simplu un adevăr, în care Moses Rosen n-are nimic de-a face. Dacă un adevăr este discreditat prin abuz

interpretativ, asta nu-i știrbește nicidecum calitatea de adevăr. Da, Călinescu și Vianu și Camil și Arghezi și... și... au fost așa și pe dincolo - și gata! Nae Ionescu și trăiriștii au crezut în așa și pe dincolo, au spus, au dres - și gata! Nu-l poți rezuma pe Călinescu la „cronica optimistului”, după cum toată opera lui Eliade nu poate fi total identificată cu „felix culpa”. E clar. Una se scrie limpede în caseta biografiei, iar analiza ansamblului ascultă de caracteristicile ansamblului. Asta, firește, dacă vrei știință literară și nu pamfletărie cu subtext deocheat.

Reaprecierea operei nu se poate dezlipi de adevărul existențial al autorului - evident. Dar nici transferul de identitate de la una la cealaltă nu este semn de fair play. Acum (în criză) ne aflăm la extreme, în sau/sau. Dar pînă la „reaprecierea” (eseistică) revin la necesitatea chinuitoare a „instrumentelor de lucru”. Nu se pot comanda Larousse-uri românești în doi ani, e clar. Dar o editură care să inaugureze o colecție de - pur și simplu - tabele cronologice minim comentate - asta se poate. Ar fi și rentabil, avînd în vedere sistemul de învîtămînt. Vieți (curente, școli, reviste etc) în cifre și imagini, nu mai mult de 50 de pagini și fără nici o glosare impresionistă. Mi se pare mult mai binevenită decît o sută de dezbatări, anchete ș.a.m.d. o cură masivă de calcul rece, meșteșug nepartizan, de industrie și exatitate cu program cred că este necesară, cu toate că zecile de reaprecieri subiective și parțiale au dreptul lor firesc la re-alcătuirea ierarhiilor.

6. CRITERIILE bătrînești: cel moral și cel estetic. Valoarea estetică a *Cadavrelor* lui Baconsky contravine valorii morale, profund vitiate, a autorului. Valoarea morală, de atunci, a cutărui roman de Buzura nu poate supralicita stufoșenia scriiturii, după cum viitoarele romane cu sertare ale lui Titus Popovici nu pot escamota labirinturile suspecte-moral, ale persoanei. Am plusat adesea pe cheile subversive ale literaturii, din motive lesne de înțeles și acceptat. Acum trebuie reasezate lucrurile la locul lor. Poate că ieri motanul Arpagic era pentru mulți mai presus de *Proiecte de trecut*. Azi - e invers. Și e natural să fie așa. Cînd cele două criterii se omogenizează în același aluat, asta e situația ideală. Poemele și prozele lui Cărtărescu, *poemul* lui mopete, *Caravana cinematografică* a lui Groșan, de pildă, sînt cărți la fel de bune azi ca și ieri, ca și mîine.

„Care sînt operele valoroase...” - nici așa să n-o luăm, că nu sînt două-trei! Sînt destule, nu-i aici! acum locul pentru un inventar.

Poate că în verdictul de azi, sau de mîine, va conta mult descrierea contextului extraliterar în care a apărut cutare carte. Nu este deloc neglijabil anul de apariție a *Cordovanilor*, ca și anul *Calpuzanilor*. (Se înțelege, sper, că aleg exemplele strictamente ca *exemples*.) Se poate, bineînțeles, analiza pur și simplu estetic - peste X ani - volumul *Aer cu diamante*, dar lipsa evocării contextuale ar vîduvi esteticul de suportul lui moral. N-ar fi o tragedie, firește, dar... ar fi păcat.

În ce-i privește pe critici, eu sînt ceva mai sceptic decît Nicolae Manolescu (v. *România literară*, 1/1993). Impactul puternic aparține de acum sferei editoriale, Numai reeditările vor arăta cota reală a autorului. Criticul poate mult și bine să exalte; să zicem, cazul Alice Botez, că nu-l ascultă nimeni. Dacă editorul X reeditează *Clipa* sau *Desculț* și lumea le va citi în metrou, criticul poate să stea și-n mustăți: importanța actului său rămîne una exclusiv elitară. Noi vom tot reinterpretă în cerc închis, ca și presa de opoziție de azi, în care se scriu reciproc epistole, în vreme ce Lumea încoată în largul altor ape.

Dan C. Mihăilescu

ioan es. pop

VIATA DE-O ZI

12 octombrie 1966

asta s-a întâmplat când fata gheție s-a grăbit să intre în biserică la șapte dimineața, de obicei intram la nouă; și popa i-a zis ce naiba cauți aici la ora asta, vezi, i-a zis fata gheție, toamna asta nu-ți mai merge ca aialaltă, au sosit în sat din nou fumicile, hai, du-te iute-acasă că e jale. oho, a zis părintele, dar vino draga mea să-ți arăt cum au crescut cartofii sub lespezi; așa ai să crești și tu într-o zi. la dracu, i-a zis ea, nu vezi că spurci altarul dacă bei de la cinci dimineața? noi am sosit la nouă și a zis părintele copii azi va fi o zi frumoasă, mîinile voastre s-au și învînețit; așa că toate cele rele se vor lua de la voi. și fata gheție a pufnit în rîs pentru că șarpele de sub masă s-a încolăcit după piciorul popii. iar de-acum să nu vă mai prind că bateți mingea prin grădina mea. altfel, blestemul părinților voștri asupra voastră va trece. a și trecut, a zis copilul gheorghe, ce a trecut?, a zis părintele. a trecut azi-noapte un sfînt păduchios, călare pe un cal de apă, peste măgură, nu se poate să nu cadă toamna mai devreme. șarpele de pe piciorul părintelui s-a desfăcut

și a căzut leneș pe lespezi ca o curea. în icoane era zugrăvit un nimeni mare cu nimicul stînd de-a dreapta sa.

da, am zis eu, azi ne aducem acasă tot fiul de pe hotare, au început să-l mînnînce fumicile. iar or să se

umfle dacă plouă și atunci în loc de viață moșii are să-njuge la car două fumici. hai, mă, a zis popa, cară-te, mincinosule, de-aici. fumicile vin doar la șapte ani o dată, anul ăsta n-au cum veni.

hu, hu, a rîs pe înfundate haina neagră a popii. hi-hi. hă, a pufnit întunecată strana, iar fac neant la fabrică-n țismana. iar voi, păduchioșilor, să știți că aici nu se vorbește așa. am să vă spun părinților voștri. pentru că vine cu adevărat vreme umedă peste sat. iar pe tine, popă năuc, tu ai să fii primul pe care-o să-l duc. pentru că te-ai ambatat atunci, fata gheție s-a ridicat pe vîrfuri, s-a înălțat și a zburat prin fereastră afară. copii, cu asta lecția s-a terminat, a zis părintele și și-a aprins o țigară. șarpele s-a tras înapoi între lespezi. noi am ieșit cu spatele și, cînd am ieșit, afară era încă secetă și noapte. puteau să fie ceasurile șapte. a plecat și popa, bețivanul. sub boltă rodeau iar fumicile. cînd ajuns în sat furnicile sînt deja mari. și atunci e chiar anul...

12 octombrie 1976

de patru generații, în dosul casei noastre curge un pîriu cu sînge întunecat. de ani și ani, tatăl meu îl acoperă cu paie și frunze să nu afle vecinii. și tatăl lui îl acoperea și el cu paie și frunze și poate că va fi rîndul meu să-l acopăr curînd, pentru că nu-i bine să afle vecinii ce curge acolo.

primăvara ne facem și noi că arăm și semănăm, ca să pară că sîntem în rînd cu lumea. toamna ne facem că strîngem și noi roade, ca să semănăm cu ceilalți, să nu se bage de seamă, dar de fapt nu facem decît să așteptăm, să pîndim cine vine la rînd, unul din noi sigur vine la rînd,

ne petrecem ziua urîndu-l pe cel care va scăpa, deși cine scapă, scapă doar pînă la o dată următoare. în timpul ăsta, pe pîriu se scurge o șuviță de sînge întunecat, îl acoperim de ani și ani cu paie și frunze, nu-l bine să afle vecinii ce curge acolo, trebuie să părem și noi în rînd cu lumea.

12 octombrie 1986

de la noi din casă, sfîrșitul se vede limpede în orice zi. de mici ni se spune că e de-al nostru, bo-ier scăpătat pe care, din milă, îl găzduim în pivniță din neam, în neam și știm de la început ce planuri are cînd iese și urcă în casă și-l cere pe unul din noi.

iar noi să știm că sîntem norocoșii măcar pe noi ne anunță din vreme, ne putem măcar pregăti, știm fiecare cînd e să vină unul la rînd.

tu, ion, pentru că nu te-ai putut dezvăța de băuturică, dragule, ție o să-ți pice vremea mai degrabă. și să zici mersi, că toate cheltuielile rămîn în seama noastră. tu n-ai fi avut niciodată cu ce plăti.

12 octombrie 1963. o poveste, acasă

o vinit ciliuaia noaptea și s-o pus la voi pă casă. o auzit-o tată lumea cînd o fvlit. și-ntr-o noapte casa s-o și uscat și s-o pleoștit. ș-o vinit ciliuaia și s-o pus la voi într-un măr. și-ndată marul s-o și uscat. ș-o vinit și-n altă noapte și s-o pus la voi într-un nuc. ș-o țipat și nucul s-o uscat. ș-amu lumea o-nceput a se mira: cum de vine la voi ciliuaia într-un an de zile de tri ori? că atunci cînd cîntă ciliuaia în grădină, apoi, în grădina cui o cîntat, pe acela l-o și luat. gîndești că anu-aiesta la voi o fost însămnat. că prea des o cîntat.

12 octombrie 1989

mi-au dat moartea asta-n picioare, gata pregătită, de asta am fugit la bucurești. cineva urma la rînd, nû voiam să fiu eu ăla, poate de asta s-au și supărat atît de tare cînd, deși eu am doar 32, buniul meu are deja 82 și n-are curajul. de asta mă cheamă acasă mereu. nici unul n-are curajul.

în lumea asta, care e aproape aialtă, toți vor, într-ascuns, să fiu eu cel optzecișidoi. în taină, de asta mă cheamă acasă. nu țin pentru că m-aș trazi.

12 octombrie 1988

miercuri am fost toată ziua viu. asta mi se întâmplă rar și atunci nu ies, atunci trebuie să mă feresc, să nu se bage de seamă pentru că atunci încep să mă clatin și atunci ei pot crede că mă prabușesc, deși atunci e singura zi cînd sînt viu.

la un an o dată, miercurea, se întâmplă să fiu toată ziua viu. nu mi-e foarte bine atunci. dar atunci pot pricepe de ce tot ce iubesc se-ntoarce-împotriva-mi, începe deodată să scadă, să gonească spre stingere, se grăbește să devină cenușa.

12 octombrie 1991

m-am întors încă o dată pe oțetului 15. am crezut c-o să mă pot ruga. bă, ăia, doi ani de zile, au tot adus în încăpere saci cu ghips, nu știam deloc ce va urma.

au făcut un dumnezeu de ghips pe tot peretele. l-au legat cu funii de tavan. bă, au zis, vino să vezi ce minune am tras la noi în cameră acu un an.

bă, era o păpușă hidoasă, n-avea mîini, n-avea picioare; și parcă semăna cu hans, care era mereu pulbere pe jos. ei, ce zici, bă, au zis, vezi ce dumnezeu am tras? vezi ce dumnezeu frumos?

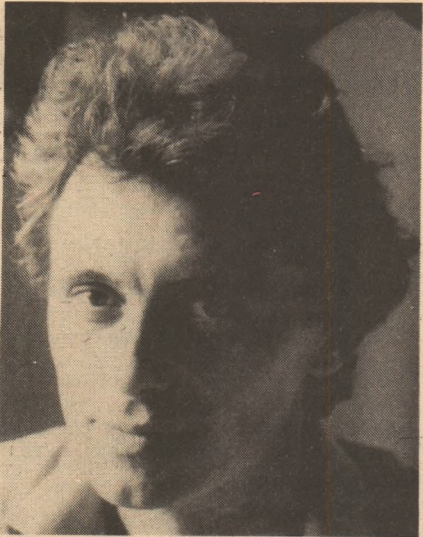
bă, am zis, da ăsta e hans toată ziua. ăsta e un dumnezeu pe dos.

dar mi-era foame atunci și mi-au zis: băiete, dacă vrei să fii mîntuit îngenunchează aici! te-nchini - îți dăm zeamă de varză cu carne. nu te-nchini - cară-te iute. am plîns. m-am închinat. am mîncat. am băut și am rîs. am plecat țîrziu, pe neștiute.

12 octombrie 1990

între ăștia patru care tac la masă se trezește dintr-o dată unul pâlăvrăgînd și e unul pe care nici dracul nu l-a auzit vorbind pînă azi. și spune lucruri aiurea, spune că e viu, nimeni nu e viu la masa asta. mîine dimineață, însă, are să se trezească, își va da seama ce nebulie a spus, n-o să mai vorbească mult timp după aia. sfîrșitul începe lent, el seamănă bine cu viața. 12 octombrie 1991

pînă la urmă, sfîrșitul vine și aici unde stau. bă, zice, în seara asta nu am cine să mă găzduiască. și e pulbere de treaz și zice: asta de la tine mi se trage că sînt pulbere de treaz. și se clatină pre limba românească. hai, îi zic, au mai dormit la mine și alți amici.

da vezi cum intri, șterge-ți bocancii la ușă. io stau aici pe chirie; tu, pre cîte vād, stai pe undeva la vreo mătușă.

nu, mă, zice sfîrșitul, stau la mama dracului tocma-n bucurești noi și pentru iamă nici nu am palton.

ziua nu umblu că-mi cer ăștia buletin, noaptea mă-ntorc acasă beton.

bă, tot îmi zice domnu să te iau într-o zi de pe pămînt s-o duci și tu bine, fără trup, fără îmbrăcăminte. da ce, io sînt prost să te pierd, să te vînd? tocma-acu cînd casă n-am și mă primești doar tu cînd beau mult și merg pă drum cîntînd?

12 octombrie 1992

sînt un bărbat singur. nu-i nici o mîndrie în asta. doar sînt

hoarde de nefericiți care umblă și caută alți nefericiți - numai că între nefericiți și nefericiți sînt mari praguri de nefericire,

unii au bani mulți, alții au speranțe deșarte - nu există doar nefericiți de-un singur fel.

iar cînd, totuși, se unesc, nefericiții fac revoluții, după care li se ia totul.

12 octombrie, altădată

la zece ani mi-au cumpărat primii pantofi. erau lungi și galbeni ca niște sicrie. nu i-am purtat niciodată. m-au pedepsit mulți ani pentru asta. n-am mai rîs de atunci. mîna mea a început să scrie.

12 octombrie 1992

aici trebuie să te temi pentru că rezistența formulei stă în asta: să te temi. pentru asta sînt puse-n mișcare toate neînțeleșurile. toate înțeleșurile sînt abolite.

ești plătit cu bani buni să rămii, să te temi. sfîrșitul începe lent, el seamănă bine cu viața. nu te poți așeza niciunde și nicicînd. ești plătit să te temi și atîl.

noaptea îți opresc mașini cerești la poartă, ești luat pe nepregătite și vîrît în dubele lor. nu ți se spune încotro. ești plătit să te temi. pentru asta sînt puse-n mișcare toate neînțeleșurile.

12 octombrie 1992

mă întorc acasă după ani și ani de umblat prin bucurești și mă întorc cu o plasă goală în mîină și iese ea la poartă și îmi zice păi dragul nostru, parcă ai zis că mergi la cîștig, parcă ziceai că tu, în doi ani, o să cîștigi cît alții în 4. și uite că acum n-aduci nimic.

ba uite, dragilor, chiar nimic am cîștigat. și aduc atîta nimic acasă cît n-a putut aduna nimeni în ăștia doi ani. nici n-am putut căra de unul singur atîta nimic cît am cîștigat,

în urma mea vin carele-ncărcate cu nimic, gata să se rupă sub greutate. cînd or să se deșarte toate-n curtea voastră nimeni n-o să aibă atîta nimic ca și noi.

într-un an, doi, o să fie mai căutat decît aurul. o să vindem din el numai cînd va fi la mare preț. fiți siguri, dragilor, atîta nimic n-are nimeni. doi ani am tot adunat numai cu gîndul la voi.

Filosoful cu suflet de misionar

Citind *Eseurile de duminică*, pe care Constantin Noica le-a publicat în revistele anilor 1936-1943, dar pe care abia acum le strânge în volum editura Humanitas, după trei tentative făcute de însuși autorul în 1944, 1970 și 1985, nu se poate să nu te gîndești la tot ce desparte aceste articole și conferințe de spiritul filosofic al epocii în care Emil Cioran își tipărea eseurile exasperate, Mircea Eliade paradoxele metodice iar Eugen Ionescu nihilistele comentarii critice.

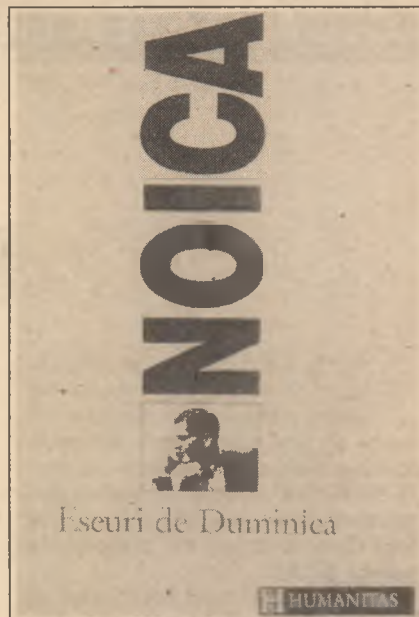
Se observă lesne că Noica este cel mai puțin liric dintre toți. Și el nu e niciodată tînr. A fost din prima clipă adult sau, poate, bătrîn. Nu există la Noica nici protest, nici furie, nici entuziasm. Filosoful este mai degrabă un pedagog decît un iluminat. E și singurul care a creat școală, după Nae Ionescu, profesorul tuturor. Tonul îi este calm, persuasiv și întreg efortul i se îndrumă spre o înțelegere cît mai cuprinzătoare și mai echilibrată. „Să rostim deci curajos banalitățile noastre”, exclamă el într-un rînd (p. 32). Sau: „Ceea ce nu înțelegi, decît la foarte puțini oameni, este un înțelept simț al măsurii” (p. 34). Să fie el fratele fiului risipitor despre care vorbește într-un superb eseu (a cărui sursă editorul n-o cunoaște, dar din care există frînturi, risipite ca oasele lui Osiris, în *Jurnalul filosofic* din 1944)? Să fie el adică acela care greșeste pentru că știe, acela care se supune, acela care se teme să nu piardă? Există peste tot la Noica un fond de cuminenție înțeleaptă a gîndirii, tradus printr-o pedagogie fals blajină. Noica este, în chip incontestabil, un ipocrit, prin ipocrizie trebuind să înțelegem acea viclenie a învățătorului care, convins în sinea lui că știe și că înțelege tot, joacă dinaintea elevului comedia ignoranței și a incapacității de pătrundere:

„Acesta e destinul inteligenței - se vaită extrem de inteligentul Noica - să se amestece unde nu trebuie și să nu facă ceea ce trebuie” (p. 25). Și încă ceva: într-un comentariu la Kant, Noica lămurește în ce sens filosofia acestuia se cuvine interpretată ca o critică: pentru că nu urmărește să extindă cunoștințele noastre, ci să le îndreptățească. Situîndu-se în acel *dincoace* în care el însuși a identificat *transcendental* kantian, Noica face în eseurile lui de tinerete (și nu numai în ele) o critică a ideilor: fundamentîndu-le prin analiză și prin explicație.

Pînă și stilistic se poate remarca la Noica înclinația către exprimarea simplă, „nefilosofică”. „Aș vroi - citim la pagina 134 - să vă spun despre ea (despre *Critica rațiunii pure* - N.M.) ceva atît de clar, încît, dacă ne-ar asculta un filosof, să n-o mai recunoască”. Dacă nu m-aș teme că voi fi înțeles greșit, aș spune că Noica e ispitit să popularizeze conceptele filosofice și, în general, ideile. El dorește două lucruri: să le simplifice pînă la a le face accesibile intelectualului fără pregătire specifică și să fie, pe această cale, cît mai convingător cu putință. Noica este un gînditor din speța celor care nu se mulțumesc să ori să se comunice: el tinde să stîrneasce emulație și să convertească. În filosoful Noica stă pitit un pedagog iar în pedagog un misionar. Pedagogia gînditorului este o formă de a corupe sufletește. Aș nota, în această ordine de lucruri, că stilul a rămas același în cărțile lui Noica, de la 28 la 78 de ani. Bătrînul filosof retras la Păltiniș în ultimul său deceniu de viață gîndește și se exprimă întocmai ca tînarul filosof din *Mathesis* ori din *Eseurile de duminică*. Particularitatea stilistică cea mai izbitoare este folosirea persoanei a doua singular,

care, resimțită uneori astăzi ca o afectare, indică dorința secretă a autorului de a-și împărtăși cunoștințele pe calea cea mai directă și de a obține o eficacitate maximă. El pare a-i spune cititorului: tu ești cu mine, acum, cînd scriu sau gîndesc; și ție ți se întîmplă un lucru sau altul, nu numai eroilor din relatarea mea. Iată un pasaj: „Blaga poate să aibă sau să nu aibă dreptate, lecția lui e plină de tîlc. Așa rătăcești înainte de-a te întoarce la ale tale. N-ai ce face: ele nu sînt cu adevărat comorile tale pînă ce nu le-ai părăsit de-a binelea. Cîteodată te cuprinde spaima că n-ai să le regăsești - și nici nu le regăsești. Dar întotdeauna cînd te înstăpînești cu adevărat în ele, simți că n-o puteai face decît printr-un ocol - care e cultura însăși” (p. 82). Alături de Blaga, rătăcesc împreună cel care scrie și cel care citește, înainte de a se întoarce la ale lor și sînt încercați de aceeași spaimă că nu le vor regăsi. Pe acest ton de comunicare intimă (era să spun de comuniune), caută Noica să insufle elevului său (cititorul lui Noica se simte totdeauna elev) adevărurile sau convingerile filosofice.

Temele *Eseurilor de duminică* au mai puțină importanță. Cîteva idei și lecturi sînt recurente, dacă ne referim la preocupările filosofului din anii tinereții și apoi ai bătrîneții sale. Noica este, de la început, un „naționalist” și un „optimist” cu privire la destinul neamului său. Unele, imperceptibile, schimbări de apreciere se pot totuși remarca. În 1936, el vorbește *Despre o Românie binecuvîntată*, în care tineretea noastră ca popor este considerată o valoare, iar deznădejdea este respinsă principial. Opoziția față de teza lui Cioran apare cu toată claritatea. În 1970, cînd și-a propus să reediteze în volum eseurile, Noica se gîndea să

dea culegerii chiar titlul eseului din 1936. Aș zice fără nici o maliție: ce bine că nu și-a realizat intenția! În 1970 ar fi sunat groaznic acest titlu, ca să nu mai spun că una din ideile eseului, aceea că reîntregirea țării între hotarele istorice încetase a mai fi o misiune pentru generațiile de după 1918, ar fi fost cu siguranță eliminată de cenzură. În 1940, în eseu *România de totdeauna*, Noica devine mult mai circumspect în valorizarea constituentelor românismului. El scrie: „Nu vedeți că tot ce prețuiți în românul de totdeauna este tot ce nu este el, tot ce nu a putut să fie el?” (p. 31).

Eseurile de duminică este o carte foarte frumoasă și instructivă, o poveste care are ca subiect ideile (filosofice ori curente) și ca autor un filosof cu suflet de misionar.

Erată. Articolul despre criza culturii al lui Virgil Ierunca, la care m-am referit în cronica din nr. 1 al revistei, a apărut în *România liberă* din 1946 și nu în *România literară*, care pe vremea aceea, fie că vorbim de seria Rebreanu, fie că vorbim de seria nouă, nu exista. Eroarea de tipar nu-mi aparține. Fac totuși cuvenita rectificare (N.M.)

... și Claudiu CONSTANTINESCU

Sîmbătă liberă

AM CITIT *Eseurile de Duminică* ale lui Constantin Noica într-o sîmbătă. În mod neașteptat, a rămas totuși loc de potriviri norocoase, pentru că sensul dublu al zilei lecturii poate spune, cred, ceva despre dubla calitate a cărții propriu-zise.

Pe de o parte, sîmbăta aparține zilelor lucrătoare, dar, „lăsată la domiciliu” cum este acum, ea cuprinde lucrările cele mai relaxate. În aceeași măsură, paginile din *Eseuri de Duminică* vor constitui cea mai „relaxată” dintre lucrările lui Noica, spațiul în care discursul se desfășoară cu maximum de limpezime și eleganță, căutînd prin farmec și prin dozarea discretă a abstracțiunilor o receptare dezinhibată. Nu știu dacă nu cumva volumul acesta n-ar fi poarta de intrare cea mai nimerită în opera filosofului. Adunînd articole de revistă și conferințe radio din perioada '36 - '43, *Eseurile de Duminică* au o aerisire de stil jurnalistic savuros, cu mult mai larg decît *Paginile despre sufletul românesc*, de pildă, însumate în volum tot ca o culegere de articole (1944). Apoi, heterogenitatea investigațiilor din *Eseuri* face să găsim aici deschideri spre multe din celelalte cărți ale gînditorului: sînt și problematici mai vechi, ca secvențele despre înțelesul accidental al istoriei sau despre experiența singurătății, ce apăreau încă în volumul de debut (*Mathesis sau bucuriile simple*, 1934), dar și germini tematici care pun

în gardă pentru volumele de mai tîrziu, cele de după 1970.

Să ne gîndim acum la al doilea sens al simbetei libere, orientat invers față de prima accepțiune: sîmbăta „duminicală”, preludiul sau pregătirea duminicii. Așa intrăm efectiv în demersul volumului, căci *Eseurile* lui Noica pregătesc duminica, încercînd să-i restituie sensul spiritualizat pe care omul modern l-a pierdut: nu duminica mediocră, a repaosului, a simplei „desfătări” sinonime cu abandonul, ci ziua „în care nu te mai îndeletnicești cu altceva decît cu tine și cu tainele ce țin de tine”, o zi a redescoperirii de sine, a regăsirii propriei tale ființe. Înțelesul acesta este montat și mai explicit în extinderea la duminica prelungită a vacanțelor: „numai în vacanță afli atîta libertate și atîta răspundere cîte îți sînt trebuincioase, spre a te defini”. Pornind de la ideea celor două citate (deși primul se află la p. 23 iar celălalt la p. 118), se poate vedea cum *Eseurile* se înlanțuie cursiv, ca o incitare constantă la asumarea propriei tale personalități, la identitatea cu întregul ființei tale. Se caută autenticitatea trăirii în consecvență cu sine și asta înseamnă deplinătatea fiecărei clipe, deci desființarea unor noțiuni ca mediocritate, banalitate sau plictiseală; înseamnă apoi o înțelegere a existenței ca desăvîrșire a propriului orizont, ca atingere a propriilor limite, o desăvîrșire a subiectivității, a spiritului personal, modul cel mai lucid de împăcare a

individului cu lumea; înseamnă, la fel de bine, un sentiment al esențelor și o detronare a absolutizării inteligenței, căci ea este doar un accesoriu, nu un scop ultim. Amprenta lui Nae Ionescu apare la Noica și mai departe, pentru că trăirea identității cu propria ființă este o trăire în spirit care poate deschide discuția despre *Extazul religios*, sau despre cultura înțeleasă nu doar ca un fel de a face, ci și ca un fel de a fi (*Cultura și omul tînr*).

Filozofia însăși, scria Noica la vremea aceea, a devenit „una din formele de întoarcere a omului la sine” (*Încotro merge cugetul contemporan*), și adăuga într-un alt eseu: „dacă umanismul izvorăște din dorința omului de a se regăsi pe sine - cine are mai multă nevoie de a se regăsi decît omul de azi, risipit de atîtea cunoștințe, de atîta tehnică, de atîtea nădejdi dezamăgite și primejdii neocolite?” (*Celălalt umanism*). Nu ne rămîne decît să scădem „atîtea cunoștințe” și „atîta tehnică”, să punem în loc „sechelele dictaturii comuniste” și am ajuns din 1940 în 1993. De altfel, pledoaria pentru regăsirea de sine mi se pare astăzi mai „în prezent” decît oricînd. La vremea cînd au fost scrise, *Eseurile* puneau problema identificării cu propria ființă în contextul societății lui „a fi în pas cu lumea”. Azi însă, cititorul este abia ieșit din paralizia oficializată a societății lui „a fi ca toată lumea”, astfel că regăsirea propriei sale identități nu mai e doar o necesitate spirituală, ci, cu stringență, un imperativ existențial. Este aceasta o actualitate foarte vie a lui Noica, a gînditorului interesat nu de consensuri, ci de conviețuiri ale unor spirite personale și libere. Iată cît de prezentă poate fi astăzi o secvență scrisă în 1937, cu multă ironie și cu o anumită inspirație profetică: „Ce au în comun

oamenii care locuiesc într-un *block-house*? Au în comun adresa, zidurile, intrarea, caloriferul; dacă se cunosc între ei, încep să aibă comune și unele păreri (sîntem abia în primii ani de experiență), pînă și unele expresii. Iar cînd se culcă seara, cap la cap, căci nu-i desparte decît un zid, încălziți de același calorifer, abia atunci fiecare de aci simte cît de neînsemnate sînt lucrurile care-i unesc și cît de adînci și semnificative sînt cele care-i despart... Timpul nostru nu putea născoci nimic mai desăvîrșit decît *block-house-ul* spre a ne dovedi pînă unde are rost să trăim laolaltă, unii cu alții. În ce măsură e chibzuit să trăim în diviziune, cum zice dreptul, în devălmășie, cum zice atît de frumos românul. Au vroit unii să avem toate de-a *valma*. Să dăm teorii și prescripții de viață bune pentru toți oamenii. Și ce constată timpul nostru? Constată că într-unele privințe e momentul să ne lepădăm de înțelesurile și formulele gata făcute și să căutăm noi altele, că pentru noi” (p. 110).

Desigur există și lucruri discutabile, chiar dificil de acceptat cînd, de pildă, „întoarcerea neamurilor la propria lor fire” e soldată cu o îngăduire a naționalismelor (văzute ca semne ale unei asceze). Nu cred că acestea pot spiritualiza izolarea unui popor, - o pot doar fanatiza.

Eseurile sînt însă foarte binevenite cît timp se păstrează la nivelul individului. Ele îl reamintesc pe a fi tu însuși unor oameni care, prin anii aplatizării comuniste, pierduseră deprinderea de a se lua pe cont propriu. E nevoie de o sîmbătă liberă ca să reinvățăm cum să ne regăsim în armonia de duminică a întîlnirii fiecăruia cu propria identitate.

Parabole

PARABOLA ascundătoare a unor realități oripilante poate fi folosită ca procedeu într-o perioadă când libertatea de exprimare nu mai este îngăduită? Este ea o prelungire a încercărilor mascate de a scrie literatura sincron cu timpul de dinainte de '89?

Cu tot retorismul întrebător al celor două interogații, se poate încerca formularea unui posibil răspuns pornind de la analiza a mai multor date. În primul rând construcția parabolică nu era singurul mod de înfățișare disimulată a ceea ce ne înconjură în perioada dictaturii comuniste, nici măcar cel mai abil dintre cele care existau. Cenzura lovea cu aceeași plăcere și în structura în cauză și în celelalte forme de evazionism. În al doilea rând parabolele care apar azi în producțiile artistice sînt de mai multe feluri, neputînd fi cercetate împreună.

Există o parabolă a trecutului scrisă în prezent (spre exemplu filmul „Hotel de lux” al lui Dan Pîta) - o modalitate de a prezenta istoria sub altă formă decît cea trăită în acele vremuri. A apărut și o parabolă a prezentului („Cloaca”, romanul lui Dan Bogdan, sau multe fragmente ale articolelor de comentariu politic) - un alt fel în care să se spună lucrurilor ambigue „pe nume” prin simbol.

O ultimă și s-ar putea, singulară formă parabolică s-a născut odată

cu tipărirea romanului *Cel ce ne scapă* de Alexandra Târziu: aceea despre trecut, scrisă în trecut și publicată abia în prezent. Romanul respectiv, scris în 1983 și păstrat la sertar pînă în 1992 nu conține așadar, cum ne-am fi așteptat, o reprezentare fidelă și secretă a realității, ci înfățișarea unei alteia, deformată de presiunea parabolice. Personaje, întâmplări se modifică sub acțiunea gravitației ficționale.

Cartea debutează cu descrierea unei corzi, la care stau așezați veșnicii pensionari în așteptarea venirii mărții. Totul este „normal” pînă la apariția mărții respective. Șuruburi. Oamenii care doreau să cumpere ceva de mâncare se auto-cumpeau pînă la urmă să achiziționeze piesele metalice. La fel se lămuresc, de-a lungul volumului, dirijorii să compună piese muzicale pentru șurubari, maeștrii bucătari să folosească șurubul ca materie primă (și așa nu aveau alta), prostituate să poarte șuruburi-bijuterii. După ce împărțirea respectivelor obiecte este în măsură să ofere fiecărui membru al societății descrie posesia unuia, parabola se explicită. Toma Credinciosu, cel care inventase fabricarea șuruburilor cu laptele așteptat de pensionari ca materie primă, manipulează existențele oamenilor, care, avînd șuruburi, pot fi „strînși” ușor cu „șurubul”.

Romanul este construit ca o nesfîrșită discuție (pălăvrăgeală, ceartă, dialectică), dialogul stăpînind cea mai mare parte a cărții. Discuțiile nu dau soluții, prin urmare nici volumul; ele nu transmit aproape

deloc informații fiind la rîndul lor o formă de ascundere, ca și parabola dominatoare. De altfel, la final se dovedește că toate relațiile dintre personaje erau false, tot ceea ce ele spuneau sau dezvăluiau prin caracterizări interioare reprezentînd de fapt forme de mascare a sinelui față de interlocutor și în același timp față de cititor. Toți cei ce „joacă” romanul fac parte dintr-o uriașă rețea de informatori a căror sarcină era să se supravegheze între ei.

Cel ce ne scapă se compune dintr-o succesiune de fragmente a căror scurtime sugerează ideea de sistem labirintic și adîncește lipsa șansei de realizare a unei relații firești între personaje. Funcția în acțiune a acestor personaje sporește ambiguitatea - Toma Credinciosu este directorul fabricii de șuruburi, profesor la facultate, soțul Mariei, iubitul Carinei Huss, manipulatorul maselor, Spiru, adjunctul lui Toma, cu ajutorul căruia acesta învîrte șurubelnițele manipulatorie, mai este și amantul prostituatei Lily, și răspîndește în societate șuruburile. Romanul conține, în structura sa parabolico-epică mai multe nivele, la rîndul lor ascunderi. Se creează cupluri: Maria-Vincent, Toma-Carina, Toma-Elis, Spiru-Lily, umplîndu-se astfel un aparent strat al povestirii - cel afectiv. Urmărirea treaptă este cea a vieții cotidiane (sau ea este prima), în care coada, cu membrii ei constituenți și coordonatorul Gheorghe Teavă, joacă cel mai important rol.

Urmează perceperea realității ca obiect supravegheat de putere, în care personajele conviețuiesc spionîndu-se, așteptîndu-l pe Nikita per-

ceptorul sau învîrtînd de șurubelnița constrîngătoare. Suprem, ca materie fluidă înconjurătoare, apare frica - un „corp străin” într-un „cristal beryllic”.

Conform explicitării autoarei, din acest labirint (ficțional și tehnic) nu iese decît sufletul, el fiind „ce ne scapă”.

Dacă întrebările retorice de la început pot fi valabile pentru majoritatea parabolilor care au apărut după '89, în cazul acestui roman, care folosește o structură parabolică neeuclidiană, partea „acuzatoare” a retorismului respectiv este cu abilitate anulată prin nespecificitatea apariției sale. Parabola este „valabilă” pentru că a fost scrisă atunci, și din același motiv ea nu este o prelungire anormală a unui procedeu într-o perioadă când se poate renunța la el, ci chiar procedeu care inerțial se continuă azi.

Depinde însă de „sinceritatea” autoarei (care la urma urmei poate fi contestată) ca acest roman-parabolă să nu rămînă la nivelul unei simple abilități folosite la apariția editorială a cărții, menținut fiind în atenția noastră doar de convenția literară.

Bogdan Dumitrescu

Alexandra Târziu, *Cel ce ne scapă*, roman, Editura Cartea Românească 1992

Caiete critice (nr. 7-8-9 din 1992)

• FOARTE consistent numărul triplu din *Caiete critice* recent apărut. Interesul e captat mai ales de masa rotundă intitulată *De ce Marin Preda?*, la care iau parte E. Simion, M. Zăciu, Valeriu Cristea, Magdalena Bedrosian și S.V. Popa, și de o convorbire dintre E. Simion și Dorin Tudoran.

Ideea mesei rotunde nu poate fi desprinsă de aniversarea lui Preda (70 de ani de la naștere, în 1992), dar, după cum ne avertizează inițiatorul ei, E. Simion, nici de o anumită „absență” a romancierului din preocupările criticii actuale sau chiar de unele luări de poziție ostile, care au văzut în autorul *Morometilor* un „colaboraționist”. Opiniile, nu îndeajuns de diverse, se întîlnesc în necesitatea de a apăra memoria lui Preda de judecăți precum aceea din urmă. Sînt de acord cu faptul că e absolut nefolositor să simplificăm discuția la un proces, „unei de intenții, făcută scriitorului. Dar cred că participanții la dezbateri dramatizează întrucîtva situația actuală în care s-ar afla Preda (și alții, în definitiv, dintre corifeii literaturii anilor de comunism). Sînt de părere că ei nu trebuie nici condamnați, nici apărați, ci pur și simplu, reapreciați. E o obligație a criticii, indiferent de concluziile la care ar ajunge, de a relua toate operele publicate sub cenzură și de a face lumină în împrejurările apariției lor. Iritarea lui E. Simion, mai ales, față de unele aprecieri nefavorabile lui Preda nu e o atitudine de critic literar, ci una de fan al scriitorului. Moștenirea literară a epocii comuniste se cuvine discutat obiectiv, fără nici o reținere. Nu se pune în fond problema apărării lui Preda, ci a recitirii lui cu toată seriozitatea.

Unele din ideile mesei rotunde revin

în dialogul lui E. Simion cu Dorin Tudoran. Și aici E. Simion e convins de necesitatea de a spăla de acuze memoria lui Preda. Trebuie să spun cu limpezime: nici un critic serios nu urmărește excluderea din literatură a unor autori atît de importanți ca Preda. Ar fi o prostie. Dar e obligatoriu să renunțăm la a-i cruța de obiecții, avînd și aerul că o astfel de atitudine ar ascunde un substrat politic. E. Simion e obsedat de apolitismul criticului (ceea ce nu-l oprește, în paranteză fie zis, să conferențeze despre Eminescu, la o întrunire organizată de FDSN, unde a avut drept grațioasă companie pe Ileana Vulpescu, bine cunoscuta colaboratoare a *Românului Mari*). Nu e nicio legătură între politica actuală a partidelor și reaprecierea rolului scriitorilor din anii de comunism. Și nu eu fac politică, nici măcar în mod indirect, dacă cer o discuție deschisă. E. Simion, care, devenit apologetul apolitismului, crede că lipsa de atenție acordată de televiziune lui Preda, la 70 de ani de la naștere s-ar explica prin monopolizarea ei de către Corneliu Coposu și Emil Constantinescu. (Despre insistența cu care Ion Iliescu se mediatizează, fie zis tot în paranteză, E. Simion n-are nici o părere. Ca să vezi ce fel de apolitic este d-sa!) Mai realist și mai obiectiv este partenerul său de dialog, Dorin Tudoran, dar nu pot să nu observ că el, așa de intempestiv alteori, manifestă o reținere nespuse de politicoasă și nu cutează a așeza, cum face de regulă, chiar toate punctele pe i.

Aceste observații nu au scopul (și, cred, nici darul) de a scădea din meritele uneia din puținele publicații literare care au rămas profesioniste și și-au păstrat un nivel intelectual ridicat. (N.M.)

CALENDAR

- 11.I. 1878 - s-a născut Zaharia Bărsan (m. 1948).
- 11.I. 1915 - s-a născut Al. Cerna-Rădulescu (m. 1991).
- 11.I. 1926 - s-a născut Leonid Dimov (m. 1987).
- 11.I. 1935 - s-a născut Domițian Cărmăneanu.
- 11.I. 1943 - s-a născut Florin Manolescu.
- 11.I. 1967 - a murit I.U. Sorica (n. 1882).
- 11.I. 1972 - a murit Eugeniu Speranția (n. 1888).
- 12.I. 1909 - s-a născut Pais-Florica Rebreanu.
- 12.I. 1866 - a murit Aron Pumnul (n. 1818).
- 12.I. 1909 - s-a născut Mihail József.
- 12.I. 1914 - s-a născut Traian Șelmaru.
- 12.I. 1926 - s-a născut Al. Andriescu.
- 12.I. 1937 - s-a născut Aurel Stărin.
- 12.I. 1941 - s-a născut Anda Raicu.
- 12.I. 1983 - a murit Lucian Predescu (n. 1907).
- 13.I. 1936 - s-a născut Ștefan Tăciuc.
- 13.I. 1937 - s-a născut Victor Ernest Măscă.
- 13.I. 1921 - a murit Ioan Caragiani (n. 1840).
- 13.I. 1958 - a murit Dan Boțma (n. 1907).
- 14.I. 1901 - s-a născut George Dora Dumitrescu.
- 14.I. 1915 - s-a născut Mihail Isbănescu.
- 14.I. 1917 - s-a născut Sofia Arcan.
- 14.I. 1917 - s-a născut Ion Roman (m. 1989).
- 14.I. 1922 - s-a născut Radu Pătrășcanu.
- 14.I. 1931 - s-a născut Vlad Sorianu.
- 14.I. 1936 - s-a născut Ion Stoica.
- 14.I. 1978 - a murit Tudor Ursu (n. 1928).
- 14.I. 1982 - a murit Vasile Florescu (n. 1915).
- 15.I. 1850 - s-a născut Mihail Eminescu (m. 1889).
- 15.I. 1909 - s-a născut Emil Boldan.
- 15.I. 1916 - s-a născut Alexandru Robot (m. 1941).
- 15.I. 1921 - s-a născut Marin Sîrbulescu (m. 1971).

- 15.I. 1933 - s-a născut Elena Lința.
- 15.I. 1937 - s-a născut Valeriu Cristea.
- 16.I. 1942 - s-a născut Aurel-Dragoș Munteanu.
- 16.I. 1944 - s-a născut Elena Ghirvu Călin.
- 16.I. 1936 - a murit Mateiu I. Caragiale (n. 1885).
- 17.I. 1909 - s-a născut Marcel Avramescu (m. 1984).
- 17.I. 1924 - s-a născut Radu Theodoru.
- 17.I. 1931 - s-a născut Abraham János.
- 17.I. 1966 - a murit Nicolae Albu (n. 1910).
- 17.I. 1965 - a murit Sorin Titel (n. 1935).
- 18.I. 1848 - s-a născut Ioan Slavici (m. 1925).
- 18.I. 1898 - s-a născut F. Brunea Fox (m. 1977).
- 18.I. 1943 - s-a născut Dan Rotaru.
- 18.I. 1944 - s-a născut Doina Sterescu.
- 18.I. 1963 - a murit Tomcsa Sándor (n. 1897).
- 19.I. 1917 - s-a născut Georg Scherg.
- 19.I. 1919 - s-a născut C.A. Munteanu.
- 19.I. 1921 - s-a născut Ion Istrati (m. 1977).
- 19.I. 1927 - s-a născut Tatiana Voronțova.
- 19.I. 1933 - s-a născut George Baiculescu.
- 19.I. 1943 - s-a născut Ion Nicolescu.
- 19.I. 1981 - a murit Călina Ralea (n. 1930).
- 19.I. 1985 - a murit Ovid-Aron Densușianu (n. 1904).
- 20.I. 1757 - s-a născut Ioan Cantacuzino (m. 1828).
- 20.I. 1900 - s-a născut Titus Cergău.
- 20.I. 1918 - s-a născut Ion Frunzetti (m. 1985).
- 20.I. 1931 - s-a născut Vasile Băran.
- 20.I. 1818 - a murit Dmitrie Tichindeal (n. 1775).
- 20.I. 1908 - a murit D. Ollănescu Ascanio (n. 1849).
- 21.I. 1919 - s-a născut Lőrinczi László.
- 21.I. 1921 - s-a născut Alexandru Sever.
- 21.I. 1927 - s-a născut Petru Creția.
- 21.I. 1942 - s-a născut Albu Grigore Gral.

Poeți basarabeni

Poezia „iluziei necesare“

UȘOR raționalistă, poezia basarabeianului Leo Butnaru, nu urmează programatic vreuna din orientările opozitive (tradiționalistă, modernistă, postmodernistă), ci un drum al său care preferă gîndul, conturul palpabil, țîșnirea lui revelatoare. Fragmentarismul este, cu toate acestea, a viziunii moderne asupra lumii. Placheta lui Leo Butnaru se prezintă, în fond, ca un jurnal liric „în fărîme“, în comprimate aforistice pendulînd între *haiku* și *concetti*. Lipsa de „trup“ al poeziilor e completată prin concentrarea de „spirit“. Apare, bineînțeles, și un aer glacial-intelectualizant, poetul populîndu-și poezia cu figuri ca Socrate care se uită în oglinda cupei cu cucută și zice că se uită la un om, Șeherezada asemuită iubitei, Sisif al cărui pietroi, de prea multă roadere, se transformă într-o pietricică de felul aceleia a oratorului Demostene (cu această pietricică în gură ar putea exclama: - „Lume, lume! Am isprăvit!“), Homer care nu povestește despre flori (nu le-a văzut, căci era orb), Diogene cu propria umbră la picioare, cu destinul nenorocos și „apoteoza negativă a sentimentelor răpuse care/ și se depun pe inimă precum/ un praf asupra de piatră-n/ adîncul carierelor părăsite“, Hamlet cel bătrîn care pune aceeași întrebare „A fi sau a nu fi“. Prezența lor este

Leo Butnaru, *Șoimul de aur*, col. „Poezii de duminică“, Uniunea Scriitorilor, Chișinău, 1992.

dovada unei surse livești, organic valorificată în cadrul poeziei concettiste a poetului.

Formula caracteristică este definiția lapidară și sugestivă în stil gnostic, Leo Butnaru scriind de fapt niște glosse sui-generis. „Doar un fir de nisip încapă/ Între inimile noastre. Din el/ perlă ar putea să apară,/ dar și pustiul cu el/ poate-începe...“ (Dragoste).

E de reținut senzația generală a unei margini existențiale: „Mă opresc/ de popas/ pe marginea unei prăpastii/ care desparte/ o culme cu brazi verzi/ de alta cu stejari ruginii/ ca pe marginea unei prăpastii/ între ceea ce știu/ și încă nu știu/ despre alcătuirile lumii“. Această senzație de indeterminat este susținută de aceea, de asemenea sugestivă, a „încătușării“ în „iluzia necesară“, care-l face pe poet să renunțe la cheia aforistică și să se cufunde în trăirea tensionată a raporturilor cu lumea: „Nerăbdătoare și fuga de grabă,/ dovadă și taină amară,/ cătușa cu scîlpăt de salbă - iluzia mea necesară“.

Poetul, copil teribil

C E AR PUTEA pune la cale un copil dacă nu niște jocuri. Omul care se joacă își face o lume a sa, carnalescă și organică, o lume întemeiată pe principiul binelui și frumosului, o lume prin ea însăși și pentru ea însăși. O lume care să-și fie suficientă sieși. O anti-lume de felul antimateriei.

Nicolae Esinencu, *Borcane cu aer*, Col. „Poezii de duminică“, Uniunea Scriitorilor, Chișinău, 1992.

Leo BUTNARU

ȘOIMUL DE AUR

Poezii de duminică

Nicolae ESINENCU

BORCANE
CU
AER

Poezii de duminică

Or, „copilul teribil“ Nicolae Esinencu amestecă lumile, fiind supărat cînd pe una cînd pe alta. El este supărat pe tot ce încremenește, pe tot ce curge, ca și pe ceea ce stă locului. Heraclit se ceartă, la el, cu Platon sau cu Zenon din Elea, dar poetul nu-i dă dreptate nimănui, căci nu acceptă nici curgere, dar nici stare pe loc sau tipare eterne. Nemulțumirea, agitația, neacceptarea globală a vreunui principiu, legi, categorii, iritarea, într-un cuvînt starea de opoziție, replică, este statutul acestei poezii grotești, ironice, sentimentale, lirice, grave, șăgalnice, firești și nastratinești... Și mai cum? Poate fi oricum, numai să se dea în spectacol, să se încadreze în joc. Nazul, „moftul“, capriciul - ciudățenia în genere - întemeiază poezia lui Esinencu. El dorește, bunăoară, ca trenul să plece , mobilizînd toate mijloacele (cărboni, apă, ciomege, căldări cu gazolină) și toate forțele posibile, dar - apoi - nu mai vrea să plece trenul („vecinul vroia să meargă înapoi“); el dorește apoi să urnească (să demareze) mașina din loc, dar apoi o oprește căci fratele nu vroia să meargă încolo. Narațiunea parabolică continuă în același sens: „Dar ce e cu motocicletă ceea?/ Soza vroia să se ducă undeva./ Da avionul încotro zboară?/ Stați că soția mea vrea să zboare!// Opriți avionul!// Opriți avionul!// Opriți avionul!// Eu încotro mă duc?/ Eu nu mă duc

nicăieri!// Eu aștept calul!“

Dincolo de spectacolul paradoxurilor axate pe capricioasa alternanță vrere-nevrere, e sugerat aici teatrul lumii care anulează voința individului și stimulează automatismul și complicația în dauna firescului, a organicului.

Deci, este în poezia lui Nicolae Esinencu, într-o formulă conjugată, o replică dată lumii care automatizează, uniformizează, accelerează, scoate din albie firească și o pledoarie pentru bunul simț, pentru normal, ingenuu. O angoasă evidentă se traduce în viziunile grotești, de esență kafkiană, a gîndacului negru ce-l urmărește pas cu pas pe poet și a roții strivitoare și nivelatoare („Sare gardurile, le spun,/ Și pisează totul în cale“).

În plan poetic propriu-zis firescul se îmbină cu „însenarea“ cu amalgamarea de elemente diferite din limbajul uzual, uneori neglijent, gazetăresc, clișee „de lemn“ sau livești, ceea ce este expresia conlocuirii unui copil ingenuu cu un copil teribil, al firii ingenuue cu arlechinul.

Spectacolele ludice înscenate de Nicolae Esinencu dovedesc o capacitate rară de a opera cu paradoxurile și de a vedea lumea prin intermediul lor, într-o viziune teribilist-frondistă.

Mihai Cimpoi

Dilema

jurnaliști și oameni de cultură, cu opțiuni „gazetărești“ diferite în privința a ceea ce se așteaptă de la „o revistă de cultură - astăzi“. Dar și fără această prezentare, se vede din paginile noului săptămînal (în care nimic nu e în plus, totul trebuie citit pe-ndelete) că *DILEMA* a fost bine gîndită pentru a suplini o lipsă din prea-pestrița presă de astăzi. Ce lipsește așadar celor mai multe reviste și există în *DILEMA*? Mai întîi o proporție armonioasă între seriozitate și umor („în convingerea că mediul optim al prostiei e proasta dispoziție [*DILEMA*] va aspira la cordialitate și umor“), un ton echilibrat, o punere elegantă în discuție a oricărei probleme (de altfel se publică și *Regulile polemicii civilizate* stabilite de Universitatea din Oxford încă din 1890 - p. 8). De asemenea, revista are o certă adîncime, la figurat (căci trimiterile sînt grele de sens, indiferent de ton), dar și la propriu (o adîncime de oglindă obținută prin așezarea supratitlurilor astfel încît să se reflecte unul într-altul: *suveranul poncif* (p. 4)/ *ponciful suveran* (p. 5); *estul și restul* (p. 14)/ *restul și estul* (p. 15), iar *parlamentul de altădată* se reflectă în *cel de azi* pe pagina 6).

Vom trece în revistă revista, citind de ici-colo ceea ce va trebui citit în întregime. „Este un organ

eminamente neutral, care nu ține nici cu rușii, nici cu turcii...“ (I.L. Caragiale, *Profesie de credință*, p. 1), sub o excepțională fotografie de a cărei selectare se face răspunzător Mihai Oroveanu. Aceeași idee la cel care a scris despre *Lumea lui Caragiale*: „Fiecare crede despre fiecare că e omul cuiva. Că reprezintă interesele cuiva. Că face jocul cuiva. Că este un agent, o slugă, un vasal. O unealtă. O coadă de topor. [...]“ (Mircea Iorgulescu, *Obsesia vasalității*, p. 3). „În locul dumitale, dacă aș vrea să ajung acolo, nu aș pleca de aici“ - ne spune cu tîlc un spectator bine temperat (Mihai Botez, *Îndoieli candid*, p. 3). *Dilema* filosofică - au sau nu au românii vocația tragicului - are un prim episod deliberativ prin meditațiile pe temă ale lui Octavian Paler („Dacă vechii greci căutau frumusețea în lăuntru disperării, dacă francezii se plîng că abuzul de inteligență i-a împiedicat să-și dezvolte mai mult spiritul creator, noi avem ușurința de a bagateliza lucrurile grave“) și Ioan Groșan care se oprește la semnificația des repetatului „Stăm rău“. De altfel pagina este dominată de un poncif, un suveran poncif, *catastroficul*. Pe pagina alăturată, dezbateră teoretică își primește o savuroasă confirmare spontană prin dialogul a „Două doamne de pe strada Praporgescu“

(„Pare-se că o să-nceapă războaie. Ce mai, e rău, rău, rău - nu văd nimic bun“). Cîteva pagini mai încolo găsim o confirmare gravă în arhitectură. *Dilema* politică se întinde (cum era și de așteptat) pe mai multe pagini, dedicate parlamentului, „situațiunii“ surprinse de jurnaliști și celei surprinse de interlocutorul Elenei Ștefci, dl. Silviu Brucan, care e de părere că „Românii au trecut în prima clasă de liceu“. O dilemă temporală, deci. Una spațială - centru sau margine - este rezolvată dintr-o singură și sigură trăsătură de condei de Radu Cosașu, ale cărui amintiri *Din viața unui extremist de centru* sînt chiar în centrul paginii 12, în timp ce extremele sînt lăsate altor contemporani. Și mondenul își rezolvă ingenios dilemele și idiosincraziile dovedind că există o inteligență a știrilor „mondene“ și că ele pot fi prezentate și altfel decît ca o plicticoasă suită de informații. (Mondenul revistei *DILEMA* nu are rival în presa noastră „de tranziție“). Tot fără rival este și pagina *Ecumenica* în care, în sfîrșit, este găsit tonul potrivit pentru problemele pe temă, prima fiind cea a toleranței religioase. Revenirea la dilemele politicii se face prin eseul *Comunismul rezidual* semnat de Ștefan Aug. Doinaș și prin traduceri despre „revoluții și destabilizare“. *DILEMA* este „închisă“ de Augustin Buzura: *Prea devreme sau prea târziu?*

În caz că opțiunea pentru revista *DILEMA* nu era anterioară deliberării, sperăm că v-am ajutat să vă hotărîți să o citiți. Evoluția revistei va putea fi urmărită în fiecare joi. (I.P.)

În preajma unor „itinerarii mirabile“

ÎN CARTEA mea *Cuvântul și tăcerea* scriam încă din 1970 că pînă și critica literară din ultimele decenii va trebui să-și schimbe modul de analiză din moment ce noua structură a limbajului ne-a lărgit spațiul de cunoaștere devenind (după *Cursul lingvisticii generale* al lui Ferdinand De Saussure) o hermeneutică semantică. Întreaga literatură modernă a cîștigat alte semnificații, mai adînci și mai vaste, cum ne sugerează de exemplu Adrian Marino în studiul său despre opera lui Mircea Eliade.

Criticul „literar“ trebuie să aibă, cu alte cuvinte, nu numai o altă perspectivă asupra artei în general, dar și o informație mai cuprinzătoare a fenomenului cultural. (Deplîngea, cu mulți ani înainte, A. Tom, în *Cele două culturi*, lipsa de cunoștințe a scriitorilor moderni în cîmpul filosofic și științific).

Iată că Nicolae Florescu a tipărit în 1991 o carte deosebită tocmai în această ordine de idei. Subtitlul eselui *Itinerarii mirabile* (Editura Eminescu), indică și noul fel de a considera istoria literară în lumina școlii „istorice“, a lui Braudel, Le Goff etc.: *Proiecții ale imaginarului*. Aproape straniu este faptul că N. Florescu nu a ales din literatura română „interbelică“ (un termen care nu-mi place deloc!) scriitori *ultra-moderni*, ca de exemplu H.P. Bengescu ori Camil Petrescu, ci, dimpotrivă, doi scriitori care, la o privire superficială, apăreau în istoriile literare ale trecutului „semănătoriști“ sau „mistici“ ca Mihail Sadoveanu și V. Voiculescu. Abia în ultimele capitole ale cărții sale, N. Florescu analizează opera lui Dan Botta, amintind de Ion Barbu și de... Edgar Poe!

Mi se pare deci că această lucrare a lui N. Florescu ar putea da un exemplu elocvent asupra tendințelor ce preocupă astăzi mișcarea de idei în literatura română pentru depășirea hotarelor criticii „clasice“. Titlul însuși amintește un filosof al logicii... polivalente, Anton Dumitriu: *Filosofia mirabilis*. Prin explorarea extinsă nu numai în cadrul literaturii române, ci și în cea antică (Grecii și Egiptul, Geții și Tracii, Irlandezi și Arieni etc.) în cîmpul mitului și al simbolurilor „convenționale“ sau „ermetice“, criticul se dovedește, într-adevăr un spirit preocupat de sinteză cînd rînduiește pe „credinciosul ortodox“ Voiculescu și pe „epicul autohton“ Sadoveanu la nivelul creatorilor de valori majore din cultura universală.

Iată în ce fel literatura sau cultura românească în general ar putea să se „încadreze“ în așa-zisele „culturi occidentale“, sau chiar să le depășească. Bătrîna Europă, sîrăca, se află într-o teribilă criză de sterilitate de vreo optzeci de ani încoace! De aceea Mircea Eliade scria: „*Eu cred în viitorul culturii românești mai mult decît în viitorul culturii europene...*“ De fapt, scriitorii tineri de astăzi, sau o parte dintre ei, nu mai au nevoie să imite formulele „modernismului violent“ sau „extremist“ - cum E. Lovinescu numea Dadaismul sau alte curente avangardiste. (Numai bietul Al.

Robot - dispărut în haosul refugiului dincolo de Nistru la începutul războiului - s-a putut salva din această categorie). Tinerii noștri scriitori au la dispoziție „primitivii“ sau culturile din Orient pentru a-și îmbogăți verbul propriului talent. „Supra-raționalul“ a devenit astăzi o categorie științifică extinsă pe tot globul și aici, în interpretarea lui, creatorii de valori ultra-moderne pot egala fie tendințele culturale ale Occidentului, fie pe acelea ale Orientului, dacă se pricep să se adape la izvoare.

Nu mai avem nevoie astăzi nici de vechile definiții separatiste în jurul cărora ideologii esteticului s-au certat la infinit, îmbîcsind atmosfera culturii românești: *semănătorism, poporanism, tradiționalism, modernism* etc. În toată lumea, în era nucleare-spațială, toate curentele trecutului s-au spulberat și actualmente ni se oferă spre descifrare un singur și unic „itinerar“, care poate fi miraculos sau catastrofic. Nicolae Florescu ne dă un exemplu rodnic în acest sens, prin referințele și comentariile subtile amintite. Cultura „crală“ unește pe marele Creangă (care a avut mare succes în Anglia) cu Gib. I. Mihăescu, să zicem, sau pe V. Voiculescu cu F. Aderca etc. Nu mai există nimic stabil între genurile literare cînd sînt inundate într-un material atît de bogat, pescuit din toate oceanele acestei mici planete culturale. Această valență se numește peste tot *creativitatea spiritului uman*. Că literatura sau arta românească de azi nu sînt (încă) atît de „celebre“ cît este cea franceză sau nemțească, asta n-are decît o semnificație... formală. *Notele* la care ne trimite în fiecare pagină N. Florescu sînt o altă carte, separată deși integrată în totalitatea analizei sale nu numai informativ, ci și ca o mărturie de bogăție interioară. Așa își începe N. Florescu esul său, fără prezumții programatice:

„Drumul spre „curțile eterne“ marchează în spațiul românesc prima „călătorie“ esențială în dezvoltarea chipului primordial al unui adevărat mod de a fi individual și propriu, al unei conștiințe a specificității. Este vorba, evident, de o „călătorie“ de tip *transhumanic*...“

În sens documentar, analiza lui N. Florescu atinge aproape toți creatorii adevărați ai lumii antice și moderne. Sunt prezenți - nu de-a valma ci ca niște repere ghiduri culturale - Părvan și Aldous Huxley, Arghezi și Sperber, Claudel și Dumezil, Vasile Lovinescu (adept al lui Guénon) și Borges, Dostoievski și Homer, Renan și Heidegger, Strabon și Evelyn Underhill, Sofocle și Eminescu, Ion Teologul și Finely și așa mai departe. Ceea ce nuanțează extrem de elocvent mobilitatea demersului în intertextual al criticului, opțiunea sa comparatistă.

Avem ocazia în sfîrșit să ne întrebăm de ce tinerii noștri scriitori tind toți să „evadeze“ în Occident, aspirînd la o „glorie“ care nu mai există din păcate de mult în Bătrîna Europă! Premiile de la Paris, de exemplu, n-au mai impus de cîteva decenii un mare scriitor, în vreme ce se afirmă din ce în ce mai des autori din țările de la „periferia“ Balcanilor sau din lumea ex-colonialistă. Creativitatea spiritului este egală

Arc peste timp: 1942-1990

ÎN 1942, dansatoarea și coregrafa Vera Proca Ciortea și compania ei au susținut un spectacol la Viena, în cadrul Săptămîinii culturii românești, la care a asistat și scriitorul Vintilă Horia, care, după spectacol, i-a mărturisit Verei Proca Ciortea că dansul ei pe colindul *O, ce veste minunată* l-a făcut să trăiască cea mai mare emoție a vieții sale.

După acest moment din 1942, în care timpul a fost o clipă oprit în loc, au continuat anii grei ai războiului, urmați de anii tot mai grei ai păcii noastre înlănțuite și cei doi artiști, unul rămas în țară, celălalt plecat în străinătate, nu au mai avut niciodată prilejul să mai comunice, pînă în 1990. Afînd că i se va tipări o carte în țară, Vera Proca Ciortea a rugat pe cei care pregăteau editarea cărții să-i dea adresa scriitorului.

Scrisoarea de răspuns a lui Vintilă Horia - posibil una dintre ultimele sale scrisori - este un document prețios pentru istoria dansului românesc și un omagiu, fără egal, adus Verei Proca

O, ce veste minunată!, în coregrafia și interpretarea Verei Proca Ciortea

Ciortea. Dar scrisoarea este cu mult mai mult decît atît: o mărturie, în plus, că artiștii autentici, fie ei exilați peste hotare sau exilați în propria lor țară, au fost și au rămas adînci trăitori de spiritualitate românească.

Liana Tugearu

Vintilă Horia
Villalba, 19/V/90

Dragă Vera Proca,

Îți spun pe nume și nu-mi cer iertare pentru îndrăzneală, însă suntem ceea ce s-ar putea numi prieteni vechi. Cum să nu-mi aduc aminte?

„*O ce veste minunată*“ m-a entuziasmat. Îmi aduc perfect aminte, era ceva atît de perfect românesc și creștin în ceea ce făceai, atît de legat de ritmul spațiului mioritic, încât și acuma am în ochii amintirii acel ritm lent, armonios, înscris într-un cosmos cu nume românesc, promițător și parcă lipit de realitatea noastră de toate zilele dar și de un fel de metapolitică românească la care noi am tins întotdeauna și pe care mâini răutăcioase și meschine ne împiedecau să o realizăm. Una dintre dansatoare, sau poate chiar dumneata, a călcat pe scenă într-un cui și n-a mai putut dansa cîtva timp. Mai știi despre cine era vorba?

Mă uitam uimit la acel dans feeric, în care muzica, costumele, ritmul corpurilor, ansamblul gesturilor și ideea pe care ele o încarnau întregiau un spectacol pe care, iată, nu-l pot uita. Ce păcat că nu ne-am mai văzut de atunci, că nu am mai avut dinaintea ochilor acea armonie fără egal, tot atît de profund românească ca și vocea și cîntările Mariei Tanase!

Cum să nu cred ce-mi spui? „Dumnezeu a fost Român în ziua de 22 Decembrie.“ De ce n-ai continua să fie? Știu de tot ce se întîmplă în Țară și mi se rupe inima. Totuși nu-mi pierd speranța. Sunt sigur că cei din Piețele Libertății din toată Țara vor învinge pînă la urmă.

Îmi pare rău că nu mi-ai telefonat în 1975. În Septembrie, cînd va apărea Dumnezeu s'a născut în exil, mă voiu întoarce la București, aș fi venit înainte, însă n'am putut, din lungi și complicate motive, greu de explicat. Vom sta de vorbă, sper. Dacă-mi mai scrii între timp, dă-mi te rog numărul ctale de telefon. Mi-a făcut o enormă plăcere scrisoarea. Pe curînd deci, și mă bucur că ți-ai adus aminte de mine. Cu veche prietenie și cu fidelă admirație.

Adevărat a înviat!

peste tot, în Mexic la fel ca la Londra ori la București.

În lumea care abia se face sau se reface, dincolo de cîștigul bănesc, bucuria de a fi scris o carte bună sau o poezie genială rămîne aceeași. Generația mea, cînd debutam acum vreo cincizeci de ani, nu se gîdea la succesul „mondial“, se mulțumea - strîngîndu-și cureaua - să obțină aprobarea măestrilor afirmați și a cîtorva puțini cititori de calitate. Bucuria creației, ca să zicem așa, exista „în sine“, ca *noumenul* kantian.

Cartea lui Nicolae Florescu ar fi putut fi scrisă în orice altă țară „evoluată“. Și ar fi nevoie probabil de mai multe „reabilitări“ de acest fel pentru a se constata că România face parte dintr-o cultură „occidentală“. Cum de altfel românii care s-au afirmat în exil au demonstrat din plin. N-au încercat decît să se

transplanteze doar fizic în Occident, spiritul lor făcînd parte deja dintr-o „mare cultură“. Eugen Ionescu sau Emil Cioran, Vintilă Horia sau Mircea Eliade au dovedit prin opera lor că de mult nu mai există culturi „mari“ și culturi „mici“. Există pretutindeni o cultură a omului, care exaltă sau deplînge imensa tragedie a secolului al XX-lea. Frații Jderi ca și Răscoală, Rusoaica sau Drumul ascuns fac parte din această lume a valorilor umane, cu structuri bine definite în Occidentul „balcanic“ sau în Orientul indian. Strămoșii acestei culturi sunt autorii *Odisseii* și ai *Mahabharatei*...

Să-și strîngă deci cureaua tinerii vremii actuale și să se pună pe lucru, pregătind cu sudoarea frunții capodoperele lor de mîine. Asta s-ar putea numi un adevărat patriotism cultural!

Dan Petrașincu

Nevroza Țuțea

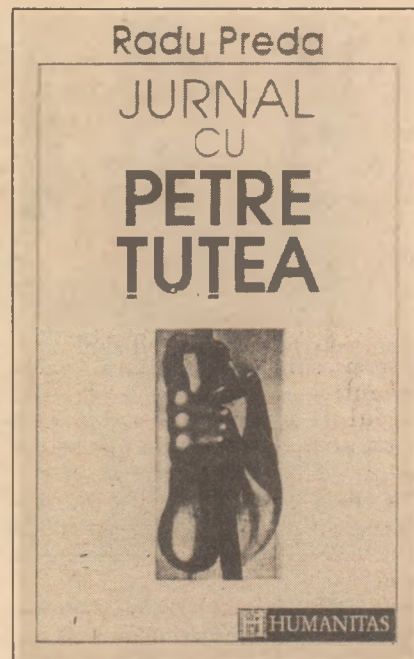
UNA DINTRE nevrozele postrevoluționare care a căpătat forme acute este aceea Petre Țuțea. Mediatizat prin televiziune și zeci de interviuri în gazete, omul a fost instalat pe pedestalul unui fenomen. Prin acutizarea la care s-a ajuns, poate și este. Cred că e o nevroză pernicioasă care, netratată la vreme, riscă să ia proporții, ajungând rebelă și nevindecabilă. Petre Țuțea fusese, ca elev al lui Nae Ionescu, prieten cu colegii de generație Emil Cioran, M. Eliade, Noica, M. Vulcănescu, Petre Manoliu și încă alții. Tobă de carte, știind totul de la matematică, economie politică, filosofie, până la drept și patristică, omul, încă din tinerețe, își fascina ascultătorii. Oral era scriitor, dînd auditorilor-prietenii sau gură cască, senzația că se află într-o stare situată undeva între admirație superlativă și perplexitate. Mircea Eliade avusese perfectă dreptate cînd aprecia că prietenul său are geniul oralității. Am fost și eu printre audienții săi la Casa Scriitorilor și mărturisesc că îl ascultam bucurios chiar cînd declara decise că, de pildă, Camil Petrescu este un dobitoc. Nu luam vorbele sale - cum se întîmplă azi unora - literă de Evanghelie, știind să decupeze observația dreaptă de cea teribilistă. De altfel, vorbitorul - citeodată efectiv inconștient - ținea spre spectacolul ideilor. Rostea o observație, sau o tiradă, vădit încîntat de sine, după care făcea o pauză, uitîndu-se la interlocutori (sau numai ascultători) așteptînd aprecierile exclamative care, adesea, veneau firesc și sincer. Auzisem că-și adunase un cerc de tineri, mereu reînnoit, pe care îi iniția firește, tot oral. Dificultatea începea atunci cînd acest talent oral încerca să-și așeze pe hîrtie ideile. Efectul era îngrozitor. I-am citit de-a lungul cercetărilor mele articolele din *Stînga* lui V.V. Stanciu (pe vremea cînd tînărul Țuțea avea opinii de stînga), semnate P. Boteanu, și mărturisesc că mi s-au părut neinteresante prin platitudine (spre deosebire de cele ale lui Petre Pandrea, alt coleg de generație, care aveau substanță și chiar strălucire). I-am citit și singura carte (cărțuie) păstrată în fișierul Bibliotecii Academiei, *Manifest al revoluției naționale*, și ea fără miez, dar prezintă dezavantajul de a fi semnată împreună cu alți doi coautori, înct e imposibil de departajat contribuția lui Țuțea. Am citit și cîteva articole ale sale din *Cuvîntul*, la fel de oarecare precum cele din *Stînga*. În sfîrșit, am citit eseurile sale apărute prin reviste ardelene prin anii optzeci, tot atît de dezamăgitoare. E sentimentul încercat nu numai de mine. Dl. Paul Dimitriu care frecventa, prin anii șaptezeci, împreună cu Țuțea aceleași cercuri intelectuale relatează în cartea sa *Exerciții de memorie* (1992) că a citit, la cererea autorului, un manuscris al celui ce strălucise oral și i s-a relevat ca indigest și ilizibil. Ajuns la Paris, și văzîndu-se cu Cioran în plimbarea sa de după-amiază, la întrebarea ce face amicului său din tinerețe, dl. Dimitriu i-a răspuns scurt: „Țuțea scrie”. La aflarea acestei neașteptate vești, Cioran, interlocut, s-a oprit și a izbucnit într-un mare hohot de rîs. Prietenii știau că harul lui Țuțea e definitiv și exclusiv oral și nu trebuie să se hazardeze în a scrie. Acele manuscrise ilizibile de care vorbește dl. Paul Dimitriu, poate și altele, mai toate nerevăzute de autor,

Radu Preda, *Jurnal cu Petre Țuțea*, Editura Humanitas, 1992.

unele dictate, sînt acum publicate în avalanșă de editori diletanți sau de-a dreptul lipsiți de scrupule care, pentru profit, tot tipăresc scrieri ale lui Țuțea. De curînd am citit primul volum din *Omul. Tratat de antropologie creștină* apărut la Editura ieșeană „Timpul”. Am studiat filosofia, i-am citit pe unii dintre marii filosofi ai lumii și, cît de cît abilitat, pot mărturisi, cu mîna pe inimă că valoarea acestui tratat filosofic este inexistentă. Dacă editorul l-ar fi stimat cu adevărat pe Țuțea, nu i-ar fi publicat scrierea. Mă întilnesc în opinie cu autorul care a redactat un „cuvînt al editorului”, nesemnă, (să fie oare dl. Gabriel Liiceanu?) la cartea pe care o comentez, apărută la Editura „Humanitas”. Aici se mărturisește că lectura scrierilor lui Țuțea a fost dezamăgitoare: „Manuscrisele nu ni s-au părut semnificative și simpla lor publicare, menită să creeze artificial un *best-seller*, profitîndu-se de valul de entuziasm apărut peste noapte în marginea altei ipostaze a geniului lui Țuțea, ni s-a părut lipsită de onestitate. Omul viu Țuțea nu era egalat în nici o pagină - din cele avute sub ochi - de Țuțea devenit autor. Iar judecat în sine, autorul nu justifică tiparul”. De adăugat ar fi numai faptul că d-lui Gabriel Liiceanu (indiferent dacă d-sa este sau nu autorul acestei lămuriri) i se datorează în bună măsură apariția acestei nevroze Țuțea care riscă să ia proporții. Ciclul de interviuri televizate cu P. Țuțea l-am mediatizat, stîrnind interes în jurul persoanei sale. Iar acest interes a fost potențat, mult, de cei ce întrețin o ciudată nostalgie pentru extremismul de dreapta din deceniile interbelice. Iar Țuțea se declară adeptul acelor forțe politice fapt pentru care un partid politic de declarație sorginte legionară, cum e cel condus de dl. Marian Munteanu, îl recomandă pe Țuțea drept părinte spiritual. Ce are comun totalitarismul ideologiei legionare cu tot corolarul de idei-forță specifice (antiparlamentarism, partid unic, cultul forței, mitul singelui, xenofobia, arogarea dreptului la administrare a pedepsei pentru adversari în afara organismelor justiției, misticismul fanatic etc. etc.) cu propensiunea noastră de astăzi spre democrație? Sînt, evident, idei ce se exclud iar a reanima azi legionarismul, cu ale sale postulate, este exact ceea ce nu ne trebuie. Întrebat de interlocutorul său, dl. Radu Preda, ce părere are despre mișcarea legionară în perspectiva istoriei, Țuțea răspunde: „Legiunea a fost singura mișcare de revigorare creștină și națională din acest veac, din România”. Este adevărat că socoate fenomenul legionar drept ireversibil. Dar a reține din legionarism numai dimensiunea creștină, ignorînd componentele politice detestabile, e o judecată părtinitoare, care falsifică realitatea. Și cum aș putea ignora faptul că și această dimensiune creștină a legionarismului a fost, de fapt, un fals? Intoleranța unui credo creștin este evident o contradicție în termeni. Iar legionarismul, ca orice extremism politic, (de dreapta ori de stînga) a fost, prin program, intolerant și agresiv. Ce are aceasta comun cu creștinismul fundat de Iisus și ucenicii săi?

D L. RADU PREDA, tînăr teolog inteligent și instruit, a realizat probabil cea mai substanțială dintre convorbiri publicate cu Țuțea. A locuit un an de zile (octombrie 1990 - octombrie 1991) în camera lui Țuțea, îngrijindu-l și, dincolo de mobilul

inițiat, considerat o „învățătură prin învecinare”, dialogurile - atîtea cîte sînt - mi se par revelatoare. Dialogurile, laolaltă cu comentariile observatorului învățacel, conferă cărții substanță, restituindu-ne acea oralitate specifică darurilor lui Țuțea. Iar Țuțea are despre sine opinii rezonabile. Într-un loc, la observația interlocutorului că e un autor fără operă scrisă ci numai vorbită, Țuțea recunoaște: „E adevărat. Nu am scris nici o carte. Cîteva încercări. Rare sînt cărțile celebre... De obicei sînt cimitire de idei iar eu am fost prea lucid ca să fiu scriitor”. Și a doua zi își întregeste autoaprecierea: „Mi-e groază de o posteritate pur legendară? Și, în sfîrșit, în altă parte, la capătul unei noi convorbiri, dl. Preda rezumă opinia lui Țuțea despre sine: „Nimeni să nu aștepte de la el o operă deoarece el nu s-a pregătit să fie un autor ci un legiuitor... Cînd a fost scos din temniță, a încercat să scrie, cu greu. A scris destule pagini, dar nu l-au mulțumit. A și dictat. Pentru el, pagina scrisă era un mod de a sistematiza trimiterile, citatele, jaloanele iar nu gîndirea care pleacă de la acestea”. Editorii care se precipită să publice aceste scrieri socotite chiar de autor drept încercări ratate îi încalcă, de fapt, voința, nesocotind-o grav. Fără îndoială, sînt în convorbirile acestei cărți idei ce pot fi acceptate. De altele mă despart nu numai din perspectiva raționalismului în care mă situez. Nu cred că mistica („doar mistica e valabilă” postulează Țuțea), e unica modalitate de mîntuire a omului și a omenescului. Țuțea e potrivit democrației și consideră Declarația drepturilor omului din Franța „o idioție” pentru că din prima ei propoziție apreciază că oamenii sînt egali de la natură. Dar cîteva pagini mai încolo apreciază pozitiv liberalismul englez socotit „singurul sistem suportabil”, deși carența lui e nereligiozitatea, dacă nu chiar ateismul. Apoi, amănunțind lucrurile, emite truismul că „o formulă socială ideală nu s-a găsit” și visează la o „declarație vastă și complexă asupra ordinii” sub forma unui manifest de ziar în zece pagini „organizat perfect” care „ar produce un efect cotropitor”. Iluzii contradictorii de visător. Apoi cum să accepti opinia lui Țuțea după care „cultura înseamnă religie. Iar restul se cheamă civilizație”? Putem limita cultura, cu toate ale ei componente, la religie? Le excludem pe toate celelalte forme ale spiritului? E aici o prelungire a vechii dihotomii dintre conceptele de cultură și civilizație, înțeleasă înfinit mai restrictiv decît chiar de Spengler. În sfîrșit, se poate subscrie, la discreditul aruncat de Țuțea, artei în totalitatea ei? („Arta are un singur viciu: este încîntătoare și nemîngîietoare. Ce te

încîntă nu dăpășește senzorialitatea. Arta a vrut să se furișeze în cer, dar nu i-a mers! A devenit o simplă expresie ilustrativă. Nu poate nici o artă din lume să exprime esențele, nu”). Și această depreciere s-ar referi și la arta religioasă. Ce să mai spun despre teatru, unde „spectatorii sînt cronofagi. Își mîncă vremea cîscînd la inutilități”? Sînt opinii hirsute ale unui om ce căutase o întreagă viață, mult chinuită, o salvare mîntuitoare pentru sine și pentru om în genere. Nu cred că a găsit-o, pentru că, probabil, nu e de aflat în această lume. Ar fi găsit-o, crede cugetătorul, sfinții autoexilați în smerenia chiliilor din pustie. Dar poate lua calea monahală întreaga lume? Nici Țuțea nu o crede pentru că știe că-i lipsesc două vocații, „cea de erou și cea de sfinț”. Și, adaugă în altă parte, „m-am zbatut o viață întreagă să ajung un creștin perfect și probabil că nu e de nasul meu”. Dacă Țuțea n-a izbutit, cum să atingă acest ideal ceilalți, biete ființe umane vulnerabile?

Iată o carte (e un eseu pe alocuri dialogat), aceasta a d-lui Radu Preda, bine scrisă, care ne restituie, poate, pe Țuțea cel adevărat, nu fără unele exaltări dincolo de limite. Pe Țuțea, cum apreciază autorul, al cărui „geniu creator nu este Gutenberg ci Edison”. E drept, această carte nu se constituie într-o terapie pentru acuta nevroză Țuțea. Poate chiar o întreține pe dimensiunea strictă a oralității. Sper mult, sînt chiar convins că timpul va vindeca nevroza unui spirit public deocamdată adînc debusolat și în căutare de idoli. Se va convinge că modelele exemplare - nu idolii - sînt în altă parte și le va găsi cu bucurie. Petre Țuțea - e necesar să o spun - nu e un astfel de model exemplar. Nu pentru că, vorba d-lui Paul Dimitriu, ar reprezenta tipologia ratatului superior. Țuțea nu reprezintă, de fapt, o ratare. Și-a cunoscut forțele și s-a mulțumit a fi ceea ce era: o desăvîrșire a oralității cărturărești, știind bine - s-a văzut - că încercările sale scriptice sînt neîmpliniri fatale. Modelele exemplare vor fi găsite acolo unde se află. E vreme pentru toate.

ÎN LIBRĂRII

• **Mihai Eminescu - Aur, mărire și amor.** Roman. Ediție îngrijită de Petre D. Anghel. Prefață de Al. Piru. (Editura *Scrisul Românesc*, Craiova, 122 p., 320 lei).

• **Arșavir Acterian - Privilegiați și năpăstuiți.** Memorialistică. Post-față de Mircea Zăciu. (Institutul European, Iași, 176 p., 245 lei).

• **Ion Larian Postolache - Balade apocrife.** Prezentare de C.D. Zeletin. (Editura *Apollo*, București, 96 p., 250 lei).

• **Adrian Alui Gheorghe - Intimitatea absenței.** Poezii. (Editura *Antiteza*, Piatra Neamț, 64 p., 300 lei).

• **Sergiu Grossu - Calvarul României creștine.** Cartea reprezintă traducerea volumului „Le calvaire de la Roumanie chretienne”, apărut în 1987 la editura pariziană „France-Empire”. (Editura *Convorbiri literare* - ARC DAVA, Iași, 382 p., fără preț).

Triplu salt oceanic

membri pe Tudor Vianu, Mircea Eliade, Perpessicius, Mihail Sebastian, Dr. I. Cantacuzino, Isaiia Răcăciuni (secretarul comisiei) și firește, directorul Fundațiilor: Alexandru Rosetti.

În preistoria acestui debut precoce existau numeroase vestigii. Viitorul poet și om de cultură colaborează începând din 1933 la numeroase reviste între care *Bragovul literar*, *Abecedar*, *Manifest*, *Cuvîntul liber*, *Pagini literare*, *Viața literară*, *Glăsu Bucovinei*, *Lanuri*, *Progres și cultură*, *Răboj*, *Frize*, *Gînd românesc* formînd primele sale reviste *Start* și *Stilet*. Ajuns la București, va fi pînă în 1946 colaboratorul asiduu la „Universul literar” (unde vor debuta Ștefan Aug. Doinaș și Ion Caraion), la *Universul* lui Stelian Popescu și *Gîndirea* lui Nichifor Crainic, la *Rampa* lui Scarlat Froda, la *Informația zilei* și *Libertatea* lui Constantin Titel Petrescu, la *Bis* (directori Sandra Cocărăscu și N. Carandino), la *Duminica* condusă de prietenul său Traian Lalescu și la *Arta nouă* a lui M. Vulpeș. De această lume a literelor și presei românești din vremurile acelea ne-au despărțit decenii la rînd Cortina de Fier a cenzurii și „protejarea” informației prin sechestrarea ei la Fondul Secret. Acest „Babel al tăcerilor” cum l-a numit Monica Lovinescu, un dublu zid, al claustrării și al exilului i-a separat pe scriitorii români rămași acasă de cei din diasporă. Și unii și alții au fost deopotrivă claustrați și exilați sub necruțătoarea vivisectie a sferelor de influență.

Căsătorit, în 1945, cu Mira Simian, despre care ne-a lăsat o carte de memorii, *Mira*, tipărită în 1979, în Honolulu, Ștefan Baciul a avut fericirea să împartă preaplinul său spiritul de liric cu o soție ce i-a fost companion nedespărțit pînă la stingerea ei din viață. Licenței pe care și-a luat-o în farmacie i se vor adăuga, după plecarea în exil, titlul de doctor în litere al facultății de Litere și Științe Umane din Strasbourg cu o teză despre *Sentimentul morții în opera lui Eugen Ionescu* precum și activitatea de profesor universitar de limba și literatura franceză la Universitatea din Honolulu - Hawaii.

1946 va însemna pentru Ștefan Baciul anul despărțirii de țară. O despărțire pe care n-a gîndit-o și simțit-o definitivă nicicînd, dimpotrivă, tot mai dureroasă cu anii, în pofida succeselor și a unei prodigioase opere împlinite în exil. O operă ale cărei volume încap cu greu dacă le așezi într-un festin al cărții pe o masă generoasă în dimensiuni dar mai ales în puterea de a-și îmbrățișa, prin creație și dialog, partenerii într-o valoare. Atașat de presă al Legației Române de la Berna, Ștefan Baciul va fi în Elveția ceea ce ar trebui să fie, mai ales azi, dacă

schimbarea ar fi schimbare, toți atașați culturali și de presă ai legațiilor noastre de pretutindeni. Cariera de om de cultură și creator cu deschideri internațională începe atunci, cînd Ștefan Baciul, departe de a rămîne un funcționar cenușiu de legatie, colaborează la diferite reviste literare din Elveția. În primăvara anului 1948, cînd dictatura roșie s-a instalat definitiv în România, Ștefan Baciul demisionează din postul de el ocupat cerînd azil politic în Elveția dimpreună cu soția. În 1949 emigrează în Brazilia unde începe o luptă pentru existență dură, astfel că triplul său salt oceanic va fi pregătit nu prin dopping-ul urmat de atîtea descalificări, ci printr-un regim de cumplitelor privațiuni, cînd hrana cea de toate zilele se reducea la piine și banane.

Talentul și vocația plurilingvă a acestui creator - dintre cei mai generosi și mobili pe care i-a cunoscut istoria literaturii române, l-au ajutat să

În anii '70, cu soția

supraviețuiască și să se afirmă, mai mult, să devină un mentor și un catalizator de energii culturale, în lumea latino-americană, deloc săracă în personalități, dimpotrivă. Va tipări articole în franceză și germană, va ține 15 ani o rubrică permanentă la ziarul *Tribuna de Impresa*, rubrică reluată în peste 20 de ziare din America Latină, unde și consacrarea lui Ștefan Baciul devenit cetățean de onoare al orașului Rio de Janeiro. Urmează, în 1962, invitația Universității din Washington. Poetul care tipărise deja *Poemele poetului tînăr*, *Poeme de dragoste*, *Micudor*, *Drumeț în anotimpuri*, *Căutătorul de comori*, *Cetatea lui Bucur*, *Muzeele sferelor*, *Cîntecul mulțimii*, *Caiet de vacanță*, *Analiza cuvîntului* dor pleacă în Statele Unite, unde devine profesor de literatură braziliană. Apoi acceptă o invitație din partea Universității din Hawaii, la Honolulu unde este numit profesor de Literatură și Civilizație Hispano-Americană și de Literatură Braziliană. Iată ce-a însemnat în destinul acestui scriitor acel triplu salt oceanic pe care-l premia un prieten într-o epistolă tandru-bărbătească. Jocurile olimpice de la Barcelona din 1992 s'ar fi sărbătoreau, fără să știe, în scenografia lor, ca un dans cosmic computerizat de confetti al trupurilor de un atletism nu în ultimul rînd și liric, Medalia Olimpiadă de aur a unui mare poet român în exil.

FĂRĂ să știe că propriul său comentariu la volumul de debut al lui Ștefan Baciul va fi un triplu salt exegetic, acoperind admirabil personalitatea poetului și doar momentul ecloziunii sale, Pompiliu Constantinescu desena în *Vremea* nu doar portretul artistului la tinerete ci emblematicul destin al creatorului. Ceea ce se desprinde din poemele lui Ștefan Baciul este „un elan adolescent, o mistică a poetului și a poeziei”. Cunvintele acestea tipărite în *Vremea*, într-o duminică din vara anului 1935 vor defini nu numai debutul celui pe care Mircea Eliade l-a îndemnat să-și trimită poemele la concursul Fundațiilor. Ele nu vor caracteriza doar un moment dintr-o biografie, ci întreaga ei desfășurare. Căc

BANDA magnetică nu e mai pieritoare decît cerneala și nici decît litera tipărită, cîtă vreme acel ce alege undele scurte, ca formă de comunicare, se adresează compatrioților săi pre limba iubirii și a adevărului.

L-am auzit mai întîi vorbind pe Ștefan Baciul, poetul și scriitorul care-a înfrînt exilul, transformîndu-l într-un *acasă* neîarmurît, oricît de mare va fi fost singurătatea și diferența de fus orar încît cel ce se despărțea de propria-i viață, anul acesta de Bobotează (în Hawaii), își îmbrățișa sora la București, cu ultimile sale cuvinte, a doua zi, cum ar veni de Sfîntul Ion.

L-am auzit pe Ștefan Baciul de atîtea ori vorbind despre poezia română la *Europa liberă* și l-am considerat unul dintre marii învingători în lupta cu tăcerea. Nu cred să existe cuvinte mai potrivite care să definească dialogurile sale despre valorile românești decît acelea scrise de Monica Lovinescu „în loc de prefață” la cartea de *Întrevederi* cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler, părintele dragului prunc al absurdului Apunake: „Dialogul radiofonic a fost vreme de aproape o jumătate de veac una din rarele posibilități de contact între scriitorii din exil și cei din țară. Nu limbile se încălțaseră în acest turn Babel al vremurilor noastre, ci tăcerile”.

Îl ascultam deci la *Europa liberă* vorbind despre confrății săi din țară și din toată lumea și unde cresc potemkinade. Nici nu se uscaseră cerneala tipografică a revistei „Contemporanul”, unde s-a petrecut debutul meu literar, la 15 ani, girat de Geo Dumitrescu și, pe banda magnetică a *Europei libere* vocea poetului român Ștefan Baciul îmi schița primul portret, cu acea rară generozitate pe care puțini artiști o au sau și-o păstrează, încrîncenați în propriul eu, ca niște cruciați într-o armură, de cîte ori mai grea decît cămașa lui Christos!

Apoi i-am citit poeziile din volumele scoase în țară sau din presa interbelică și, din cînd în cînd, am primit revista „Mele”, „Carta Internacional de poesia”, inițiată și condusă de Ștefan Baciul, acum mai bine de un pătrar de veac. În 1990, Nicolae Manolescu mi-a dat spre tipărire la editura Eminescu două volume masive, legate în vinilin negru, în care era xeroxată întreaga operă lirică a lui Ștefan Baciul. Apoi am lipit pe foi cu fereastră, decupate, cele peste 600 de pagini de memorialistică din volumul *Praful de pe tobă*, destinat și el tipăririi la editura Eminescu. Așteptam să apară aceste cărți. Despărțit de țară de patruzeci și cinci de ani, Ștefan Baciul n-a apucat să-și vadă decît primul volum, *Poemele poetului tînăr*, apărut anul trecut la editura Eminescu, prezentat la Tîrgul Internațional de Carte de la Paris. Din păcate n-a mai putut să aștepte să se întoarcă acasă prin cărțile sale...

În ultimul număr din revista *Mele*, apărut în noiembrie 1992, am descoperit, înainte să încep să scriu acest articol, un soi de epitaf premonitoriu, conceput inițial ca un dar de la un prieten al scriitorului român exilat de atîta amar de ani în acea lume a ploilor iuți și a

curcubeelor țîșnind ca tușele lui Van Gogh și colierele de orchidee pictate pe pielea atîtor Eve nubile, de abanos și de fildeș de Paul Gauguin... Textul e scris, cu certitudine după ce au apărut *Poemele poetului tînăr* la editura Eminescu. Nu data ci conținutul lui ne confirmă ipoteza: „Mă bucur și te felicit pentru recunoașterea meritelor tale poetice în București și în America Latină. Îți lipsește numai premiul principal de a fi executat cel mai lung salt din istoria noastră sportivă, de la Brașov la Honolulu”. O medalie care, acum, după trecerea neașteptată din viață a lui Ștefan Baciul s-a transformat într-un epitaf: „Medalia olimpiadă pentru triplu salt oceanic '46 tînărului poet român Ștefan Baciul, 1992. Ce record într-o olimpiadă a literelor și a destinului depășise Ștefan Baciul? Și la ce se referea acest „triplu salt oceanic”?

Ținînd de tectonica istoriei și de acrobația culturilor dar mai ales de înălțimea sufletului, în care nu putem să nu vedem efigia tragică a simbolului nietzschean, reprezentarea eului modern, în echilibru fragil deasupra abisului.

NĂSCUT la 29 octombrie 1918, la Brașov, Ștefan Baciul a fost elevul celebrului liceu Andrei Șugana, avînd conform unei tradiții a învățămîntului secundar românesc, din păcate distrus ca atîtea altele, profesori la nivelul cărora nu se ridică, azi, decît prea puțini universitari: E.M. Cioran la logică și filosofie, Octav Șuluțiu la limba franceză, iar la germană, pe tatăl său Ioan Baciul. Licențiat în drept, la București, în 1941, coleg și prieten, între alții, cu Alexandru Paleologu, va trăi la sud de poalele Tâmpiei, unde se născuse, sârbătoarea și complexitudinismul spiritual dintre cele două războaie. Venise în capitală purtînd deja aura afirmării, de vreme ce, în 1935, cînd împlinea în toamnă 17 ani, debutase în volum, după ce obținuse Premiul Scriitorilor tineri al Fundației pentru Literatură și Artă Regele Carol II. Cu o comisie de premiere redutabilă, avîndu-l ca președinte pe Mircea Vulcănescu și

În 1982, cu sora sa, dna Ioana Margineanu

c și liric

toată activitatea poetică a lui Ștefan Baci, dimpreună cu aceea de traducător în spaniolă, portugheză, engleză, germană, română și de profesor universitar va sta sub semnul acelei mistici a poetului și poeziei irizând cele peste 100 de cărți ce ne-au rămas de la acest scriitor, între care 40 de volume de poezie, autobiografii, memorii scrise în trei limbi, pe lângă în limba română despre anii din România, în portugheză despre anii de emigrație din Brazilia, în spaniolă despre călătoriile sale în America Latină. Caietul internațional de poezie *Mele* pe care l-a editat mai mult de o jumătate de veac e susținut de aceeași mistică a poetului și a poeziei, dublată de o muncă plină de sevă arborescentă, vitală, ca o vegetație tropicală. În paginile revistei *Mele* Ștefan Baci a publicat atîția poeți români din țară sau din exil, editîndu-le poemele alături de nume prestigioase de poeți americani, latino-americani, japonezi, italieni, canadieni, germani, ori născuți în Hawaii-ul cu orhideele lui împletite precum niște rozarii uriașe și aproape carnale mătăanii ale Naturii. Am redactat ajutată de sora poetului Ștefan Baci, doamna Ioana Mărgineanu, cea care a fost cel mai fidel cap de pod, aici în țară, ținîndu-i cu inima și energia culturii puntea întinsă de poet peste oceane, am redactat deci, trimițînd la tipar, la editura Eminescu, volumul masiv *Poemele poetului singur* ce încheie dipticul liric al acestui scriitor care ne-a părăsit, lăsîndu-ne atît de datori să-l aducem acasă, tipărindu-i cărțile. Cablul telefonic dintre Hawaii și București a unit într-un ultim dialog peste pămînturi și oceane răsufarea acestei lumi de peste Waikiki Beach și Insula Oahu, din insula Maui și portul Lahaina, din Hanauma Bay și Insula Kauai pe lângă Lumahai Beach, cu aceea din București. Și într-un apartament de bloc de pe 1 Mai, cu mobile păstrate de la bunici, din Ardealul unei copilării cu tîmpla de inger sub Tâmpa Brașovului, a răsunit pentru ultima dată vocea poetului Ștefan Baci, stingîndu-se cu telefonul în mînă într-o ultimă vorbire cu sora și țara sa. Îi vom citi poemele din volumele și ciclurile *Arșă*, *Cuvîntului dor*, *Poemele poetului primăvară*, *Ukulele*, *Carte de cetire pentru tablourile lui Jacques Hérold*, *Strada Dogari 36*, *Recetînd pe Ion Barbu*, *Poemele poetului Ștefan Baci*, *Bilanțul celui din urmă avertiscan*, *Îngerul Malagambist în Insula Oahu*, *Palmierii de pe Dealul Melcilor*, *Poemele poetului singur* și, firește, memoriile și traducerile, ne va surprinde mereu triplul salt oceanic al metaforei și verbului din aceste versuri care privind „orchidee'n cutii” de sticlă văd crîsmărițele de acasă și lovindu-se de zgîrie-norii Americii Latine i-e dor de Bucegi, tot astfel cum trecînd pe o stradă din Lima așteaptă tramvaiul spre Strada Romană, auzind talângi pe tarlale-nflorite, cînd ți pî un claxon răgușit pe acele autostrăzi ca niște gigantice vase comunicante. Cunoșcînd suprarealismul dinăuntru și știind ca nimeni altul să pună în același vers memoria plină de dor a originilor și frenezia capetelor de mapamond, într-un soi de *cadavre exquis* devenit *destin exquis* Ștefan Baci ne-a lăsat o operă, în care triplul salt oceanic înseamnă maturitate și candoare, în aceeași mișcare riscată și riscantă. Maturitate, căci poetul își regăsește seriozitatea cu care se juca, fiind copil, candoare, pentru că tot el, lucid și nostalgic, încearcă să se vindece, refăcînd prin acel puzzle al poemelor, un tărîm pe care exilul i l-a fărîmițat ca o foarfecă tragică și benefică.

Doina Uricariu

Ilustrațiile din aceste pagini ne-au fost puse la dispoziție de familia poetului

Ștefan Baci și revista „Mele”

ERA PRIN 1945 cînd l-am văzut pe Ștefan Baci ultima oară, pe strada Rosetti în dreptul Cofetăriei Scala. Era tare amărît de ceea ce se petrecea în România invadată de rușii comuniști. El era atunci socialist din tabăra lui Constantin Titel Petrescu, care după cum se știe nu s-a înhăitat cu comuniștii și a fost băgat la zdup, la Aiud, unde regimul era ucigător. Drept care cu jale mi-a spus că pleacă din țară și dus a fost în Elveția, Italia, Franța, la Rio de Janeiro, cum notează poetul, amărît, în august 1951, în niscaiva rînduri multizicătoare apărute într-o ediție îngrijită de Doina Uricariu, în 1992, sub auspiciile editurii Eminescu. E un tom masiv de 380 de pagini cuprinzînd *Poemele poetului tînr* (1935), dar și *Poeme de dragoste*, *Micul dor*, *Drumeț în anotimpuri* - poem; *Căutătorul de comori*, *Cetatea lui Bucur*, *Muzica sferelor*, *Caiet de vacanță*, *Analiza cuvîntului dor*, un tom masiv cu 278 poezii (dacă am numărat bine). E culmea. Să tot citești și să nu termini. Ștefan Baci, poet nescut și uluitor de fecund dar și nespun de valoros. Dacă rămînea în țara lui, pe care n-a încetat de a o iubi cu fremătare, pătea fără doar și poate ca Titel Petrescu. Pornind în diaspora a cunoscut o lume întreagă și s-a oprit la Honolulu (în Statele Unite) unde a devenit profesor universitar de limba spaniolă neîncetînd de a scrie poezii, de a tipări revista *Mele* în care pe lângă proză și poezie spaniolă a publicat și poezii românești ale unor exilați care n-au uitat limba de origine, ba din cînd în cînd a închinat cîte un număr din *Mele* poeziilor din țară puși la index, ba chiar băgați în pușcărie.

Dar să-l lăsăm pe Nicolae Manolescu să ni-l prezinte pe Ștefan Baci ca poet care încă din prima junete a fost premiat și tipărit în 1935 de Fundațiile Regale, mai precis de o comisie pretențioasă din care făceau parte Tudor Vianu, Șerban Cioculescu, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian și alții ca ei pe care poate i-am uitat.

Nicolae Manolescu scrie: „Noi nu avem, pînă la Ștefan Baci, nici un poet așa zicînd planetar. Din motive lesne de înțeles, poezia noastră s-a mărginit (chiar și înainte de război) la spațiul autohton. Trimiterile la alte spații erau culturale, livrese, ca la simbolizii, mari iubitori de exotisme. Avînd o sursă evidentă în simbolism, Ștefan Baci a călcat el, cu piciorul aceste spații îndepărtate și care nu mai sînt, de aceea, la el exotice. Guatemala, Port-au-Prince, Caraibe sau Rio se amestecă în țesătura fanteziei lirice cu Sibiul («Altădată pe o stradă însoțită la Sibiul», Rm. Vilcea («Vino să vorbim despre Rîmnicul Vilcea», sau Bucureștii («Colț de stradă în București»)).

Dacă ne uităm bine, observăm că, în

imaginația poetului, lumea s-a redus, și-a comprimat spațiile, și-a apropiat polii. Sîntem la antipodul exotismului, dacă exotic înseamnă conștiința și exploatarea distanței culturale. Cîntecele antonpannești și urmuziene ale lui Ștefan Baci săvîrșesc minunea micșorării globului pămîntesc pînă la dimensiunile aceluia pe care el însuși îl va fi ținut în mînă cu șase decenii în urmă, la lecția de geografie, într-o clasă de la școala primară „Andrei Mureșanu” sau la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov.

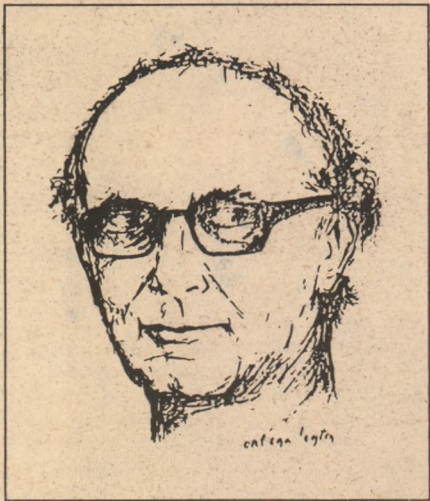
Ștefan Baci a trăit zile grele pînă și-a găsit un sălaș și pînă a devenit profesor universitar. După o amară hălăduială, la care m-am referit mai sus, poetul rătăcitor a aterizat în insula Hawaii, unde i-a fost dat să închidă

ochii pentru totdeauna. Legăturile pe care și le-a făcut cu poeți și pictori din țările sud-americane i-au servit desigur pînă s-a rostuit ca profesor la universitatea din Honolulu.

La un moment dat m-am pomenit cu o misivă din partea lui Ștefan Baci. Era cam prin 1970. Mă solicita să-i scriu amintiri despre poeți persecutați sub Ceaușescu ca să le publice în revista *Mele*. Eu n-aveam ce pierde. M-am executat semnîndu-mi scrisorile și articolele sub un pseudonim: Ar. Manu. Poetul mă bombardă cu scrisori. Îmi expedia regulat revista *Mele* și, de unde înainte de plecarea lui în străinătate n-aveam decît superficiale lăgături, am devenit prieteni la toartă urmînd o vastă corespondență. După o scurtă întrerupere - de cînd cu așa-zisa revoluție - m-am pomenit deunăzi cu un teanc de reviste și revistute *Mele*.

Transcriu dintr-un exemplar pe nume *International Poetry Letter* Novembre 1992 redactat de Ștefan Baci împreună cu V. Dobrian, Lesto Pals, Paul Păun și R. Zaharia. Ștefan Baci evocă mai multe persoane cunoscute de el, despre suferințele cărora, ba chiar martiriul cărora a auzit. Se referă la „Constantin Titel Petrescu, Nichifor Crainic, Radu Gyr, George Vaida, Emil Cioran”. Ce-o fi căutînd Emil Cioran în această enumerare nu-mi dau seama din moment ce autorul cărții *Tentation d'exister* a plecat din țară prin 1939. E adevărat că și atunți au fost destui martiri, destule crime, ca și în timpul războiului, dar sub domnia comuniștilor au fost martirizați oameni ca Mircea Vulcănescu, George Brătianu, Istrate Micescu, Constantin Gane, fizicianul George Manu, Iuliu Maniu, Hurmuz Aznavorian, Argetoianu, Sandu Tudor, Ion Petrovici, Mihail Paulian, Prea Sfîntul Ghica, care nu știu zău ce rău putea să facă domniei comuniste ca să fie neapărat băgat la Jilava și să-l omoare. Tot astfel, ce rău putea face dictaturii comuniste arhitectul Cantacuzino, Alice Voinescu,

Portret de Ortega Leyton

Constantin Joja (arhitectul pe care nici măcar fratele lui, devenit ministru, nu s-a învrednicit să-l salveze), și tot putem înșira pătimirile nenumărate ale acestui popor subjugat, înfometat, gîtuît aș zice.

Ștefan Baci m-a înzestrat în afară de 5 (cinci) numere de revistă *Mele* apărute de la 1990 încoace și cu un omagiu adus poetului și profesorului universitar de limba spaniolă sub titulatura: „Rumano universal, amigo de Bolivia: Ștefan Baci”.

În revista *Mele* din februarie 1991, redactată mai toată în limba spaniolă găsesc totuși și cîteva texte românești. De pildă, traduceri ale lui Ștefan Baci din *Octavio Pas*: „Această carte are forma unui arbore cu cinci ramuri. Rădăcinile-i sunt mintale și foile lui sunt silabe. Prima ramură se orientează înspre timp și caută perfecția clipei. Cea de-a doua vorbește cu ceilalți arbori, aproapele lor depărtat. Cea de-a treia se contemplă și nu se vede; moartea este transparentă. Cea de-a patra este o conversație, cu imagini pictate, pădure de stîlpi vii. Cea de-a cincea se înclină asupra unui lac”.

În *Mele* din ianuarie 1992, scriitori români, dintre care cei mai mulți înstrăinați, sunt prezenți în număr mare. Citez: Alexandru Lungu („Alean pe riuri”, versuri); O scrisoare către Ștefan Baci (cu text și multiple desene), „Apel pe Cîmpul Libertății”; „Apogiatură” de Victor Martinescu; „Bătrînețe fără tinerete” de Florentin Smarandache; „Schită” de Henri Potesman-Boldur; „Ioniana” de N. Carandino; „De profundis” de Miron Ștefan Cioroiu; „Alean pe riuri” de Alexandru Lungu; „Adrian Dimitriu” de Ștefan Baci (în limba spaniolă); „Match nul” de Gr. Cugler; „Exil provizoriu” de Gabriel Stănescu; „Profesorul Ioan Baci”, de Gherghinescu Vania; „Amor triumfară” de Ștefan Baci.

În numărul pe iunie 1992 al revistei *Mele*, M. Radian semnează o poezie intitulată „Îngeri printre noi”; Mircea Ștefan Cioroiu publică poezia „Răscrucea lumii”; „La dispariția lui M. Rudich” se numește necrologul versi-ficat al lui Sesto Pals.

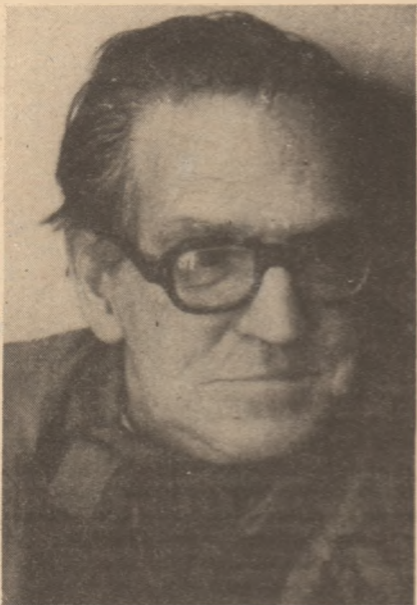
În *Mele* pe iunie 1992 Ștefan Baci închină o evocare a lui Ștefan Munteanu, meșter al caligrafiei” și tot în amintirea acestuia scrie Alexandru Lungu cîteva rînduri emoționante.

În noiembrie 1992 *Mele* apare integral cu poezii românești sub semnăturile lui Ștefan V. Dobrian, Sesto Pals, Paul Păun și R. Zaharia.

Nespus de emoționantă mi se pare solidaritatea românilor în anumite centre unde și-au găsit sălaș în diasporă. Nu în toate centrele însă solidaritatea a creat un climat de în-ajutorare. Ce păcat! Comuniunea așa cum s-a menținut în jurul revistei *Mele* sub diriguirea exaltantă a lui Ștefan Baci e departe de a fi peste tot la fel. În multe locuri și-au dat arama pe față profitangii, turnătorii, securiștii parcă omniprezenți, bine dădăciți și generosi plăți de imperiul sovietic din fericire prăbușit - și nădăjduiesc pentru veșnicie - spre mai bine în această lume atît de greu încercată.

În tot ce a înfăptuit de-a lungul unei vieți, poetul Ștefan Baci s-a dovedit a fi un fanatic iubitor al țării sale pe care n-a uitat-o ca atîția alții.

Arșavir Acterian

Fotografie de Ion CUCU

Alexandru GEORGE

Spartacus

O RELE 6 bătură în turnul înalt al Catedralei din piață în clipa în care Reporterul de la rubrica de știri senzaționale pătrunse în cafeneaua din față și luă loc în grabă la masa lui favorită de unde avea o perspectivă larg deschisă asupra celui mai animat loc al micului orașel. Se așază și comandă o simplă cafea, așa cum nu făcea îndeobște, când era mai puțin grăbit. De data aceasta avea doar o întâlnire și omul își scoase ceasornicul din buzunar pentru a-i verifica exactitatea

- Măcar la asta e bună!... gândi el cu dușmănie văzând că orele se potrivesc. Măcar la asta e bună, își zise în sine gândindu-se la marea clădire care domina din această piață aproape întregul oraș, adunat parcă în jurul ei și care se dezvoltase în decursul veacurilor dar nu se depărtase prea mult de ea. Pentru un ziarist și locul și cafeneaua răspundeau de minune necesităților lui de observație; era un loc felurit frecventat, uneori chiar aglomerat de lume, unde se aflau noutăți, se comentau știrile zilei, se afla totul, adică acele date pe care ziaristul le exploata în articolele sale publicându-le în foaia locală.

Numai că, în afară de aceasta, reporterul nostru mai desfășura o secretă activitate: colabora la o revistă din capitală, unde publica cele mai incendiare articole sub numele de Spartacus; erau adevărate lovituri de ciocan și de trăznit aplicate mai marilor acestei lumi, potentatilor, exploataților, oamenilor politici aserviți lor. Era o activitate temerară și foarte slab remunerată, căci doar arareori îi soseau unele onorarii debile, mai mult niște compensații din milă, acordate fiind și când de conducerea acelei reviste; dar autorul articolelor nu regreta prea mult acest lucru, el se considera un luptător curajos și dezinteresat și un socialist științific care înțelesese mersul istoriei și știa să prevadă viitorul, își dădea seama că biruința dacă nu e foarte aproape va veni cu certitudine dându-i cuvenita răsplată morală. Îi ura pe bogați și știa că ei sunt solidari într-un sistem, nu au doar puterea conferită de situația lor materială personală. Și încerca să explice aceste lucruri, dincolo de violența tonului, să arate mecanismul occult al inechității și exploatații și strecura toate acestea și în reportaje din gazeta locală, aparent neutre. Căuta să inoculeze virusul subversiunii și al revoltei în cele mai simple notițe, dar se lovea de cenzura redactorului șef care-l obliga să se limiteze la simpla descriere a faptelor. În schimb, în articolele din amintite semne Spartacus, Reporterul de la rubrica de știri senzaționale își putea da frâu liber ideilor sale extremiste, concepțiilor sale profunde; acolo prevestea sfârșitul lumii burgheze, al societății nedrepte, al tuturor nedreptăților.

Din păcate, tocmai aceste articole nu aveau practic vorbind nici un ecou; se pierdeau în corul general al gazetelor de opoziție și al nemulțumirii indistincte, de care era plină toată țara. În schimb, divorturile, falimentele, unele incendii sau crime, proiectele de căsătorie sau de divorț din lumea bună, chiar din elita atât de restrânsă a orașului aveau cel mai

mare succes, erau citite de public și cerute de redacția gazetei locale unde omul nostru colabora atât de susținut. Autorul lor se întreba adesea dacă cititorii săi își dau seama că tot el le-a scris și pe unele și pe altele, căci în fapt revista la care iscălea Spartacus nu ajungea aproape deloc în acel orașel, iar presa de aici nu depășea teritoriul urbei sau al micului ducat.

Mai ales Reporterul se întreba cu destulă îngrijorare dacă e la curent cu dubla sa personalitate publicistică însuși omul cu care avea întâlniri în clipa de față. Căci acesta era cel mai neprevăzut personaj ce s-ar fi putut închipui: însuși șeful poliției secrete, adevăratul stăpîn al situației, omul care ținea în mînă toate itele nevăzute, fiind el însuși foarte arar vizibil. Nu apărea niciodată la suprafață, dar acționa totdeauna hotărîtor, în împrejurările decisive, peste capul poliției locale, al autorităților legal investite, al conferențierilor politici. S-ar fi putut, oare, ca acest om să nu cunoască adevărata identitate a celui care iscălea sub pseudonim articole incendiare? Probabil însă că el lăsa lucrurile să se desfășoare de la sine, deoarece nu vedea în ele nici un pericol; gazetarul care iscălea articole ba cu numele propriu ba cu cel de Spartacus era probabil pentru el un închipuit și un înflăcărat care nu desfășura nici o acțiune eficientă și care nu reprezenta așadar nici un pericol, cel puțin nu în aria pe care mai marele poliției secrete o conducea și o supraveghea. Lucrul acesta nu era limpede recunoscut în sinele sa de cel în cauză, poate din lășitatea de a nu-și recunoaște insignifianța, și de aceea întâlnirile cu el erau așteptate totdeauna cu oarecare spaimă: oare nu acum avea să se producă mult amînata lămurire a poziției reale a celor doi?

În după-amiaza acelei zile însă, nici vorbă nu putea fi de așa ceva; Reporterul de la rubrica de știri senzaționale știa bine că fusese chemat la o întâlnire cu scop precis; o dorise și o aștepta acum cu nerăbdare... Se așezase chiar lângă largă fereastră care dădea spre piață, în acel loc de unde-i plăcea să observe mai ales forfota trecătorilor la diferite ore, căci era punctul cel mai animat al orașului și poate cel mai caracteristic pentru viața miciei așezări. Ziaristul comandase o cafea și acum o sorbea în liniște, căci la acea oră piața era aproape goală. Cafeneaua era instalată într-un local vechi, devenit odată cu scurgerea vremii unul de mare prestigiu istoric, unde veneau de multe ori zilnic, măcar pentru cîteva minute, pentru a vedea dar mai ales pentru a fi văzuți toate notabilitățile orașului, oamenii politici, magistrații, profesorii și nici chiar ofițerii nu îl coleau, deși aveau propriul lor cazino de petreceri și întâlniri. În cafenea se înghetba ușor o atmosferă de contacte, de egalitate, aproape populară, în care diferențele de rang și de situație se estompa pe moment, iar adversitățile politice își suspendau acuitatea. Reporterul de la rubrica de știri senzaționale venea de obicei doar înaintea prînzului, atunci când era maximum de aglomerație și se putea consuma rapid cîte ceva cu bani puțini. Acum nu era aproape nimeni înăuntru și nici în largă piață ce se deschidea în fața largilor vitrine.

Reporterul o contempla cu indiferență, neinteresat de silueta puținilor trecători. În fața marelui portal al Catedralei, cu totul transformat în veacurile XVII și XVIII, care aveau oroare de barbaria gotică, se înălțau patru statui ecvestre, reprezentînd patru personaje mai importante din familia ducală care dominasese micul stătuț și-i dăduse adevărata identitate luîndu-i în schimb numele. Primul era un cavaler cruciat, înțepenit în greoaia-i armura metalică și cu privirea extatică; avea trăsăturile

greu descifrabile, căci artistul se inspirase pentru a-i recomune crunta figură dintr-un vitraliu care-l înfățișa închinîndu-se în fața Sfintei Fecioare.

Celălalt, un urmaș al precedentului, fusese un tiran dar și un constructor, caracteristic pentru ceea ce nobilimea era pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea. El retrăsese liniile orașului, întemeiasse instituții și așezăminte, condusesse decenii întregi prin teroare și fermitate. Fusese, după spusele contemporanilor săi, un bărbat mai curînd mic de statură, dar artistul îl reprezentase înălțat în șa prin acea demnitate tipică oamenilor excepționali, iar enorma perucă barocă adăuga un fel de aureolă figurii lui severe și privirii rezepte departe, spre orizonturi nesfîrșite.

A TREIA statuie era a nepotului celui alt, anume a unui general-duce care condusesse un mic corp de armată în coaliția antinapoleoniană și pusese la cale itele Sfintei Alianțe. Era înfățișat în uniformă de lăncier și toate amănuntele și podoabele uniformei nu făceau decît să sublinieze aerul său marșal care și așa îi aparținea din fire.

Spre desosebire de acesta, ultimul reprezentant al ilustrei familii fusese un om de cabinet și de studiu, un laic aproape, care nu purtase arme și nu-și ascunsese oroarea față de actele de autoritate și violență. Fusese un jurist și un teoretician de mare prestigiu, un spirit doct și cumpănit care dăduse ducatului o constituție și tradusese în legi generoase spiritul libertar al veacului său romantic. Deși nu se suise probabil în viața sa pe un cal, artistul îl reprezentase și pe el tot călare, în fracul epocii, ținînd în mîna stîngă un sul de hîrtie pe care se aflau înscrise primele articole din pactul fundamental și care se desfășura pînă la soclul statuii, în timp ce în dreapta ținea jobenul cu care saluta mulțimea. Pe acest reformator timid și miop (artistul nu-i reprezentase și lorgnonul de care cel immortalizat în bronz nu se putuse despărți) omul care iscălea Spartacus îl ura cel mai mult. Știa din aprofundatele lui studii că asemenea inși au o acțiune perfidă mai nocivă decît tiranii și stăpînitorii prepotenți; ei sugerează puțința unor soluții pașnice, strecoară în sufletul maselor îndoiala la adresa revoluției, moleșesc prin soluții pe jumătate spiritul radical, deviază revendicările justificate spre tranzacții și reforme amăgitoare.

Dar, toate acestea nu-l preocupau acum pe ziarist deoarece situația istorică se schimbase mult în vremea din urmă. Și pentru el, ca și pentru mulți cetățeni mai conștienți ai ducatului, familia din care descindeau aceste umbre aparținerea trecutului; toate aceste grăitoare statui constituiau doar niște falnice elemente de decor urbanistic, nici măcar istoric. Nimeni nu se mai preocupa la trecutul familiei, la ceea ce făcuseră bine sau rău reprezentanții ei, în mijlocul necazurilor actuale de fiecare zi.

Și poate că ar fi fost uitată însăși familia care își confunda numele cu cel al orașului și ai cărei ultimi descendenți nici nu mai trăiau între zidurile lui, ci retrași în castelul „Mon Plaisir”, la cîteva kilometri depărtare, în mijlocul unui magnific parc franțuzesc, dacă imediat după război nu s-ar fi petrecut ceva cu totul neașteptat. Anume, într-un moment în care criza economică devenise dramatică și mizeria poporului amenința să producă o adevărată explozie, apărui pe zidurile urbei, la început timid, apoi din ce în ce mai insistent și fără nici o reținere, o reclamă, reclama unei fabrici de săpunuri care vestea publicului lansarea pe piață a unui nou produs. Faptul în sine nu ar fi iscat nici o mirare, deoarece se știa de acea mică

fabrică, mai mult un fel de atelier prosper pe care îl poseda un conce-tățean al ducatului în acel oraș; ideea de a-și îndemna concitadinii să cumpere un anumit tip nou de săpun era desigur o acțiune foarte puțin reprobabilă, chiar dacă marfa aceasta mai curînd de lux nu corespundea unor nevoi chiar stringente ale populației. Și poate că nici imaginea unei femei goale bălăcindu-se sau ieșind dintr-o baie, fără nici o reținere, blondă, strălucitoare, ca Venus Anadyomene, nu ar fi constituit un motiv prea mare de curiozitate dacă cetățenii nu ar fi recunoscut în ea numaidecît pe ultima descendentă a familiei ducale care pe vremuri făcuse gloria orașului. Era o nepoată a bătrînului duce, care trăia retras în reședința „de vară” a familiei și care nu mai călcase prin urbe de vreo două decenii, motiv pentru care nici nu se mai știa dacă e sau nu în viață. Nepoata familiei scăpătate se căsătorise cu fabricantul de săpunuri desigur pentru a mai salva ceva din naufragiu, eventual oferindu-i o onorabilă agonie.

S I, IATĂ că, dintr-o dată, reclama aceasta strălucitoare și insolentă avu un succes nebun, cererile pentru noul săpun veniră în avalanșă încît fabrica se extinsă în cîteva ani, apoi deveni curînd o firmă de importanță, depășind cu mult granițele țării. Evident, orașul se umplu de afișe care o reprezentau pe tînăra ducasă în cele mai variate situații ale toaletei sale intime; la gară și la primărie, pe panourile din restaurante și magazine putea fi văzută în toată splendoarea ei și asta îl umplea pe Reporterul de la rubrica de știri senzaționale de minie. Nu doar că ar fi fost, ca orice revoluționar, un mare rigorist, - își dădea doar seama că însuși acest succes ilustra putreziciunea claselor dominante - ci pentru faptul că, dintr-o lovitură, cît se poate de simplu, situația economică a unei părți din populație se redresase, comerțul cu respectivul produs devenise înfloritor, iar perspective încă mai avantajoase abia de acum se deschiseseră. Faptul că tînăra ducasă se prostituase, mai întîi căsătorindu-se cu acel fabricant, apoi participînd și contribuind la succesele sale era blamabil sub specia moralei absolute, dar nu și a celei utilitare care se vedea, dimpotrivă, satisfăcută în cel mai înalt grad.

Era ceea ce încercase să-i explice directorul ziarului cînd reporterul se dusesse la el cu un articol furibund în care vesteja situația și denunța complicitatea dintre rămășițele feudale și hienele capitaliste, profitoare și hrăpărețe. El îi arătă că succesul acestui săpun, al fabricii și al respectivei reclame adusesse numai beneficii tuturor cetățenilor, îndeosebi șomerilor care s-au putut angaja astfel cu sutele. Și, din păcate, articolul nu fu primit nici în capitală unde el apărea drept comentariul unui simplu fapt divers, fără nici o importanță pe plan mai larg.

Reporterul de la rubrica de știri senzaționale era pe atunci mai aproape de începuturile carierei sale de ziarist și revoluționar; fu destul de contrariat de acest refuz care-l privase de puțința de a publica o diatribă sîngeroasă împotriva dușmanilor săi, exploatații. În fiecare zi, în fiecare clipă, chiar noaptea datorită reclamelor luminoase, îi apărea înaintea ochilor această femeie nerușinată care îl urmărea cu zîmbetul ei triumfător pînă acasă.

Căci el locuia într-un cartier sărac, dincolo de podul de peste riul care împărțea orașul în două zone destul de distincte; pînă acolo, apele canalizate și îndiguite se scurgeau destul de rapid și limpede, apoi își schimbau cursul, deveneau din ce în ce mai leneșe, și expirau într-o lagună nedefinită, plină de vegetație, în jurul căreia se aduna

duminica sărăcimea oraşului, petrecînd simplu în mijlocul naturii. Acum întreaga zonă fusese inundată de deşeurile de la fabrica de cosmetice, pete de grăsime pluteau peste tot, vegetaţia atît de abundentă era afectată, atmosfera devenise pestilenţială. Încercînd să protesteze faţă de toate acestea într-un articol, ziaristul se văzu din nou refuzat; deşi directorul îi dădu în fond dreptate, el îi spuse că ar fi o lipsă de tact să fie „atacată” o industrie care promitea să devină de importanţă naţională, dacă nu chiar internaţională, că lumea e totuşi fericită deoarece şi-a găsit de lucru, că totul se va îndrepta prin înţelegere şi răbdare - eterna scuză a tuturor reacţionarilor de a amîna şi preveni revoluţia.

Reporterul trecea amărit printre miasmele şi sclipirile uleiului vărsat în ape şi se gîndea că pînă şi cea mai simplă distracţie pe care o avusese pînă atunci poporul îi era acum refuzată... Asta, pînă într-o zi cînd surveni o întîmplare şi mai extraordinară, care avea să-i tulbure definitiv existenţa, aruncîndu-l în cele mai contradictorii stări sufleteşti.

Era într-o dimineaţă obișnuită cînd Reporterul de la rubrica de ştiri senzaţionale se îndrepta spre centrul oraşului; era o zi liniştită, ca oricare alta, cînd, deodată, o maşină care circula cu o viteză neobișnuită îl ajunse din urmă şi stopă brusc în faţa lui, la bordura trotuarului. O portieră se deschise cu aceeaşi precipitare şi dinăuntru apărură Şeful poliţiei secrete care întinse o mîină spre ziaristul rămas încremenit.

- Urcă repede! Vino cu mine imediat!...

Reporterul se clătină pe picioare. Era limpede că maşina aparţinea poliţiei secrete, nu era una din cele obișnuite care să-şi semnaleze prezenţa prin vacarm şi claxonări. Fusese descoperit, era limpede acest lucru, poliţia care-l urmărise de atîta timp luase în privinţa lui şi a activităţii lui revoluţionare o hotărîre... Fără a mai avea timp să se gîndească prea mult, purtat mai mult fără voie de propriii săi paşi, el ajunse în faţa maşinii oprite şi se lăsă tras înăuntru de o mîină energică.

Bine că te-am întîlnit, spuse omul din maşină în timp ce şoferul demara cu cea mai mare urgenţă. Peste doar cîteva minute, se aflau în faţa unei vile, despre care ziaristul, abia atunci dezmeticit, îşi dădu seama că aparţine proprietarului fabricii de cosmetice. În faţă, cîteva persoane agitate, printre care se distingeau şi doi poliţişti în uniformă, stăteau la intrare şi discutau înşufleţit. Aproape tras de mîină de Şeful poliţiei, reporterul urcă treptele şi pătrunse la fel de precipitat în clădire. Scara interioară fu urcată în cîteva clipe şi cei doi se aflară curînd în faţa unei camere cu uşile vbraşte. Acolo îi aştepta un spectacol neaşteptat care-l ţintui pe loc pe ziarist: în patul desfăcut se afla tînăra ducesă prăbuşită în ceea ce obișnuieşte să se numească o baie de sînge. Alături de ea, zăcea un bărbat de asemenea plin de sînge, lipsit de conştiinţă, purtînd urmele unei răni în piept.

- Notează şi memorizează... rosti calm marele poliţist, în timp ce tovarăşul lui-era pe punctul de a se prăbuşi grămadă. Dar nici nu avu timp să-şi revină complet, că se văzu împins într-o cameră alăturată... Acolo, la un birou, prăbuşit într-o rină într-un fotoliu, zăcea mort proprietarul fabricii de cosmetice, acel monstru pe care ziaristul ar fi vrut să-l desfiinţeze cu pana lui acidă şi intransigentă.

- Asta e epilogul, se auzi sarcastică vocea celui care-l adusese acolo. Apoi urmă un ordin: Du-te la masa de acolo şi scrie ce-ţi dictez eu.

Fără să mai bîlguiască o vorbă de protest, reporterul se supuse şi scrisese o scurtă notiţă din care se înţelegea că

Jacques Callot: Copacul spînzuraţilor

fabricantul de săpunuri îşi surprinsese nevasta în braţele amantului pe care el îl bănuia de multă vreme, trăsese asupra celor doi nelegiuţi mai multe focuri de revolver, apoi trecuse în camera sa de alături şi îşi zburase creierii. O notiţă seacă, aşa cum reporterul n-ar fi redactat vreuna niciodată şi căreia nu i se adăugase nici un comentariu.

- Acuma, gata! Zbori la redacţie şi bagi ştirea în ediţia de seară... Directorul o să-ţi plătească dublu pentru o asemenea bombă!

Ziaristul ar fi vrut să-i revadă măcar o clipă pe cei doi eroi, dar serviciul Salvării îi ridicase între timp încercînd să facă tot ce se mai putea pentru a-i salva. Aşa că părăsi clădirea fără a afla deznodămîntul, buimăcit de cele aflate. Altă dată o asemenea întîmplare i-ar fi mobilizat toate resursele de indignare, i-ar fi inspirat cele mai furibunde comentarii. Acuma, totul în el era răvăşit, confuz. Imaginea acelei femei pe care pînă atunci o văzuse doar în efie şi o blestemase doar în gînd, dar care se afla acum probabil în ultimele-i clipe de viaţă, îl tulburase profund; o văzuse din nou goală şi într-o situaţie şi mai accentuat grotescă, palidificată de pierderea singelui şi de contrastele cu petele violent colorate, ceea ce era ceva nou, neaşteptat, dar şi răscolitor, cu neputinţă de redus la vechile lui scheme de înţelegere. Cu mare greutate înghieba o corespondenţă către revista din Capitală la care colabora cu numele provocator de Spartacus; aceasta apărură, deoarece ştirea era interesantă, dar felul în care era redactată diferea cu totul faţă de ceea ce un atare subiect i-ar fi inspirat atorului mai înainte.

DE ATUNCI trecuse mai bine de un an. Ziaristul revenise la monotonia activităţii lui zilnice, iar afacerea criminală la al cărei epilog avusese privilegiul să asiste, graţie bunăvoinţei interesate a Şefului poliţiei, începu să se şteargă în mintea lui, mai ales că cei doi amaniţi scăpaseră cu viaţă pînă la urmă, graţie ajutoarelor medicale. Tragedia refuzase să fie deplină, dar, pentru un marxist, era mult pilduitoare. Mai mult încă: lucrurile se restabiliseră perfect normal, cu o mică nuanţă însă: revenită la viaţă, tînăra văduvă se însănaţoşi destul de repede şi curînd ea se instală în fruntea întreprinderii răposatului ei soţ şi începu să o conducă cu graţie şi competenţă, accidentul care schimbaseră puţin conducerea sporind, aşa cum era de aşteptat, cifra de afaceri a firmei. Femeia aceasta care izbutise să dea avînt unei mari afaceri doar prin imaginea persoanei ei fizice, îşi dovedea virtuţile de conducătoare destoinică şi plină de fantezie. Toată lumea fu silită să-i recunoască aceste merite, iar cleveitorii înşişi nu îndrăzneau să explice succesul doar printr-un concurs de împrejurări.

Începuseră să se uite toate aceste peripecii, în tot cazul, ele încetaseră de a fi comentate, cînd o nouă surpriză veni să împlinească întreaga poveste atît de violent colorată: într-o bună zi, proprietara fabricii hotărî să se mărite cu amantul ei, cu acela cu care era cît pe ce să împartă drumul spre Hades şi care, de altminteri, era vărul ei primar. (O scurtă perioadă de aşteptare pentru a obţine obișnuita dispensă de la Papă se scurse fără prea mare emoţie pentru

cei doi descendenţi ai familiei ducale, dar prelungi şi spori aşteptarea publicului aţîtat pînă la scandal de o presă binevoitoare, oricum avantajoasă pentru nişte oameni care de cîtăva vreme îşi legaseră destinul de specularea acestuia). Spartacus iscăli cu această ocazie un ultim text în revista din Capitală, în care pe un ton destul de potolit comenta împrejurarea doar cu o dezolată ironie.

Şi, acum, clipa cea mare sosise. Era ziua nunţii celor doi eroi; aşteptarea locuitorilor oraşului avea să fie satisfăcută, ceremonia fusese din timp anunţată pentru orele 6. Omul care, dacă ar fi putut, ar fi răsturnat toată lumea pentru a o restabili pe baze echitabile şi ştiinţifice aştepta şi el. Fusese aproape „convocat” acolo de un apel al Şefului poliţiei şi ştia că acesta nu va întîrzia să vină.

Omul avusese însă unele ezitări de a accepta acest lucru. Între a-şi îndeplini o obligaţie, oricum măcar profesională, şi gîndul său mai intim care-l chinuia de mai multă vreme, intenţionase o clipă să renunţe. Dar curiozitatea învinse şi ziaristul se afla la locul de întîlnire la ora convenită privind catedrala unde avea să se petreacă ceremonia şi grupurile de oameni care începuseră să se adune. Isprăvisse cafeaua cînd se simţi atins pe umăr de o mîină fermă. Era cel aşteptat care răsărise lîngă el cu obișnuita-i de totdeauna de a apărea fără să fie văzut.

- Gata, îi spuse poliţistul, mergem acum. Şi îl lăsă cîteva clipe singur îndreptîndu-se către teigheaua localului de unde-şi cumpără cîteva pachete de ţigări dar mai ales schimbă cîteva vorbe cu băieţii de acolo care-l înconjură cu încîntare. Peste alte cîteva minute, Reporterul se afla pe urmele lui, în stradă. Poliţistul, care era un bărbat arătos, cu oarecari tendinţe de îngrăşare, avea statura puţin teapănă a omului care multă vreme în viaţa sa a purtat uniforme militare şi şi-a păstrat ţinuta; gazetarul îi urma şi el paşii energici. Se îmbrăcase cu ceea ce avea mai bun, şi în cap îşi pusese o proaspăt achiziţionată pălărie din acel model pe care-l lansase un diplomat englez de mare reputaţie mondenă şi care avea să facă o strălucită carieră la Foreign Office, dar contrastul între el, cu statura sa pirpirie, şi cel pe care-l întovărăşea era şi mai grotesc.

Cei doi intrară în catedrală, poliţistul făcînd mari gesturi de închinăciune, apoi distribuind saluturi onctuoase şi chiar zîmbete în dreapta şi stînga, semnalîndu-şi prezenţa. Tunetul orgii îl deşteptă pe Reporterul de la rubrica de ştiri senzaţionale care, de mai multe clipe se lăsase pradă reveriei, aromelii unor gînduri imprecise. Prin faţa lui se perindaseră unele imagini dulci din copilărie graţie cărora îşi regăsise emoţia de mult uitată a prezenţei sale pe vremuri în această vastă biserică pe care acum o detesta pentru că tot ce se petrecea înăuntru i se părea o zădărnice. Ştia că mulţi dintre cei care veneau aici erau oameni de bună credinţă, naivi care altminteri nu şi-ar fi aflat nicăieri vreo speranţă, pentru că nu erau în stare ca el să o caute cu inteligenţă acolo unde trebuia: la capătul analizelor ştiinţifice. În decorul acesta somptuos, care reprezenta o sfidare la adresa sărăciei lumii dar care era şi rodul exploatării ei nemiloase, de veacuri, se adunau de obicei oameni

simpli, urgisiţi ai sortii, în căutarea unei iluzorii consolări, ba chiar aflînd-o în unele clipe.

Dar nu felul acesta de oameni umplea acum incinta marii biserici, deşi unii gură-cască s-ar fi putut să aparţină şi sărăcimii. Cei mai mulţi însă erau rudele eroilor, ale femeii acesteia infame şi ale viitorului ei soţ; erau din lumea lor, care aproba prin prezenţa aceasta masivă o crimă, punînd toată împrejurarea mai presus de morala comună, aşa cum făceau şi ei de cele mai multe ori în viaţa de toate zilele, pentru că le convenea aceasta. Acum veniseră la un spectacol care reprezenta şi un triumf al lor, al acestei lumi, care izbîndea totdeauna, uneori chiar prin crimă sau măcar prin samavolnicie, prin înşelăciune şi abuz de situaţie, cînd nu de putere. Oamenii aceştia făceau răul în modul cel mai firesc şi inconştient, prin simplul fapt că erau situaţi „sus”, că dominau şi pretindeau că totul li se cuvine.

Şi acum priveau plini de fericire pe mireasa aceasta fermecătoare, cu faţa ei de o suavitate angelică, transfigurată de emoţia clipei; ea păşea într-un triumf, sub aprobarea tuturor, a oamenilor de toată teapa, a Bisericii acesteia infame, poate chiar a lui Dumnezeu, dacă acesta ar fi existat. Deşi ziaristul ar fi vrut să-şi păstreze calmul, să observe cu răceală şi doar cu spirit critic totul, pentru a putea comenta cît mai sec evenimentul şi a strecura ştirea împreună cu cîteva ironii ucigătoare în gazeta centrală la care colabora, contrarietatea pe care o resimţea în acea clipă îi paraliză parcă orice putinţă de control şi înţelegere. O undă de emoţie îl cuprinsese la vederea acestui chip radios care primea acum cu zîmbete toate omagiile şi se lăsa mîngiat de întreaga admiraţie a asistenţei. Pe femeia aceasta pe care Reporterul de la rubrica de ştiri senzaţionale n-o văzuse altfel decît goală, începu s-o privească dintr-o dată cu alţi ochi. Oricît ar fi vrut să se sustragă iluziei, era peste puterile lui să nu se lase copleşit de atîta frumuseţe, mai vie decît tot ce o înconjura, mai adevărată decît orice concluzie ştiinţifică. Ea adusese nu numai Transcendentalul în templul acesta lipsit de mult de orice substanţă, adusese realitatea, căci ea era Realitatea.

Ziaristul nu-şi mai putea lua ochii de la tînăra ducesă; ceremonia, discursurile, felicitările, totul devenise secundar. Nu putu urmări cuvîntul foarte scurt al preotului, care cuprinsese numai generalităţi moralistice şi îndemnuri părinteşti, nici discursul lăbărtat al primarului, care avu neruşinarea să-i mulţumească lui Dumnezeu (el, care era un social-democrat!) că i-a ocrotit pe cei doi nuntaşi şi i-a scăpat printr-un adevărat miracol. În tot acest timp, cei din asistenţă nu protestau, ci multiplicau cu fericirea lor atmosfera de exaltare de parcă s-ar fi împărtăşit din suprema Beatitude. În asistenţă, se putea zări şi şeful poliţiei încovoiat din cînd în cînd sub povara emoţiei, dar omogen cu lumea aceasta în care prenumăra desigur foarte multe cunoştinţe. Cel care iscălea articole incendiare sub numele de Spartacus se mistui şi el în mulţimea care aglomera deja pînă la refuz incinta bisericii.

(continuare în pagina 16)

de Marina Constantinescu

Locuri de joacă bine păzite

FINETEA lecturii unui text poate fi una dintre componentele care conduc spre coerența și valoarea unui spectacol. Regizorul Laurian Oniga este, cu siguranță, și un foarte priceput cititor al lui Molière (și nu numai), fapt care se simte din plin în spectacolul său cu *Vicleniile lui Scapin*, montat la Teatrul Maghiar din Timișoara. Binecunoscută piesă a lui Molière, o comedie de situații și de limbaj, pune în valoare, pentru prima dată în epocă, nu pe stăpîn, ci pe slugă și relațiile acestea cu ceilalți, situație neobișnuită pînă atunci, dar continuată cu succes și în Commedia dell'Arte. În societatea falocrată a lui Molière triumfiul fundamental este format din tată-slugă-fiu. În absența autorității paterne, ocupată cu negoțul, instrumentul de exercitare a acesteia rămîne sluga. Dar sluga se aliază cu tînărul stăpîn, subminînd sistemul închis, rigid al conveniențelor și prejudecăților care controlează libertatea personalității în formare. Valoarea inițiativă pe care sluga o are se manifestă nu prin constrîngere, ci prin traversarea unor situații din viața de zi cu zi și asumarea experienței lor moralizatoare și, în același timp, formatoare. Sluga, însă, nu scapă unele ocazii pentru a-și satisface micile răzbunări și pentru a aplica și el stăpînilor pedepsele pentru porunci-moft, porunci aberante născute după chef, sau pentru tare precum avariția. Ele nu pot corija din păcate, pentru că sistemul le anulează. Nu pot satisface decât orgoliile umane și îndreptățite ale slugii. Libertățile pe care și le permit tinerii în absența părinților sînt o formă de protest, de ieșire de sub control. Cel pedepsit este, sau ar trebui să fie, în primul rînd sluga, cu accepția sau cu îngăduința căreia abaterile de la normele impuse de autoritatea paternă au devenit realitate: căsătoria fiului după dorință, deci cu altcineva decît tatăl alesese și hotărîse. Iubirea - ca valoare morală în sine - este ea însăși interzisă pentru că strică ordinea pre-stabilită, pentru că este forma maximă sau ideală a libertății care naște conflictul dintre generații, dintre tineri și bătrîni. Iar Scapin,

sluga, în acest conflict ajută libertatea de opinie și de selecție a tinerilor stăpîni. Așa ceva nu este permis.

Molière corectează abaterile în finalul piesei și dizolvă tensiunea: căsătoria este permisă și acceptată pentru că cea iubită, și de aceea aleasă, este chiar cea care fusese hărăzită nu numai de ceruri, dar și de severul părinte. Sluga cea înțeleaptă, „instituție” care are mereu la îndemînă soluții salvatoare pentru stăpînii care o solicită cu disperare și fără o altă speranță, („ajută-ne Scapin!” este refrenul piesei), își concentrează istețimea într-o farsă finală pentru a obține iertarea tuturor, tineri și bătrîni, pe care i-a ajutat, dar și batjocorit. Scapin nu este doar un farseur, un șmecher, el este cel care se revoltă, este cel care sfidează un tip de autoritate, este sluga mai deșteaptă decît toți stăpînii, revoltatul, excepția, singularul.

Cred că acest chip al lui Scapin și această receptare din lectură îl îndreptățesc pe regizor să citească altfel întregul text. Altfel spus, modernitatea textului, dacă o raportăm la epoca în care a fost scris, permite astăzi lecturi și montări regizorale moderne. Lectura lui Laurian Oniga scoate textul din con-textul perioadei respective și-l aduce în plin secol XX, mergînd către esența lui, deci pînă la capăt. Farsa populară este transformată acum în farsă tragică. Conflictul dintre autoritatea paternă și fiu este dezvelit acum de coji, scoarțe, poleieli ca să i se vadă miezul curat: conflictul dintre autoritate - ca instituție supremă - și individ. Scapin este individul care își permite libertatea de a se revolta împotriva sistemului bine controlat de autoritate. Dar ideile și gesturile lui sfidătoare pot contamina și pe cei din jur. Atunci Scapin trebuie să fie omorît. Aici apare principala diferență dintre textul clasic și lectura lui modernă. Aplicarea pedepsei capitale scoate la iveală lasitatea celorlalți, plină atunci solicitanți și beneficiari ai inteligenței lui Scapin: toți se leapădă de el, pentru că relația cu omul eliberat de corsetul dictaturii se dovedește periculoasă.

Imagine din spectacolul cu piesa lui Massimo Dursi: *Bertoldo la curte*, de la Academia de Teatru și Film, Studioul de Teatru, debutul regizoral al studenților Anca Bradu și Theodor Cristian Popescu (clasa prof. univ. Valeriu Moisesuc)

Molière nu dă indicații scenografice sau de alt fel. Regizorul așează jocul într-un spațiu de joacă: un parc pentru copii. Dar la începutul piesei coloana sonoră inundă sala în mod ciudat cu zgomotul unei execuții: comenzi țipate pentru pluton, pregătirea armelor și execuția în sine. Șuieră un vînt de sfîrșit de toamnă și început de iarnă. O vioară și un flaut cîntă o canțonetă care sugerează atmosfera italiană a orașului Neapole, unde Molière situează acțiunea. Sunetele însă nu sînt încărcate de optimismul meridional, ci de o tristețe și de o resemnare aproape rusești. Scena este cufundată în beznă, sfîrțecată deodată de jocul lanternelor lui Octave, Sylvester și Scapin, care pun la cale în taină complotul împotriva tatălui - Argante. Parcul, spațiul de joacă și de joc este împrejmuț de un gard, de gratii, un spațiu închis, controlat de autoritate (Argante). Numai ea are cheia care să deschidă lacătul și să permită accesul. Cei cărora le este destinat se furișează, se tîrsc pe burtă pentru a intra acolo unde ar trebui să fie stăpîni. Pe peretele din spatele scenei citim (printre altele): „Pe terenul de joacă este interzis accesul copiilor în orele de liniște”. Orele de liniște (liniștea noastră!) sînt de fapt acelea decise de autoritatea însăși, adică tot timpul. Scapin, bietul individ care se strecoară printre pilonii înfipți absurd și constrîngător de autoritate, este, spre deosebire de înaltul Argante, mic de statură, este spiridușul Puck care, în aparență, încurcă, fără voie, și descurcă totul.

Spectacolul regizorului Laurian Oniga vizualizează extrem de explicit, nu în detrimentul misterului, ci dimpotrivă, textul lui Molière și propria lectură. Metaforele sînt puse în scenă la propriu. Închisoarea cotidiană (sau azilul lui Bulgakov) în care trăiește omul strivit de dictatură este parcul, de fapt un substitut, concretizarea regizorală a interdicțiilor, a limitelor, a supunerii.

Un spectacol coerent, ritmat și bine ținut în mînă, *Vicleniile lui Scapin* explicitează în secolul nostru metafora dictaturii, dictatura care nu iartă pentru că iertarea înseamnă autodistrugere. Cu inteligență ales de regizor este Makra Lajos (care a fost și protagonistul spectacolului *Gratii* al aceluiași regizor) în rolul lui Scapin. Riguros și viguros, inepuizabil, cu un umor sec, Makra Lajos nu pare constrîns de nimic, creîndu-și absolut liber rolul. Restul distribuției este la înălțime (mai puțin Hozó Éva în rolul Zerbintettei) ca și scenografia Krisztinei Nagy contribuind la reușita unui spectacol foarte original și care consacră un regizor indiscutabil talentat, dar, din păcate, prea puțin în atenția criticii dramatice.

Teatrul Maghiar Csiky Gergely Timișoara - *Vicleniile lui Scapin* de Molière. (Premiera: 16 ianuarie 1993). Regia - Laurian Oniga. Scenografia - Nagy Krisztina. Traducerea - Kariny Ferenc. Distribuția: Makra Lajos, Higyed Imre, Mátray László, Demeter András, Orban Attila, Hozó Éva, Hozó Mária, Sütő Udvari András, Ferenczy Annamaria, Majoran Attila.

Spartacus

(urmare din pagina 15)

Era o lume cu totul deosebită de aceea de toată ziua; bărbați și femei în costume elegante, în ținută căutată, radiind de curiozitate și de bună dispoziție. Pe mulți dintre ei, Reporterul îi mai întîlnise în restrînsa societate a orașului, cu cîțiva dintre ei stătuse chiar de vorbă. Nu i se păruseră niște inși prea diferiți de oricare alții, acum însă, adunați atîția la un loc, cei din elita orașului, amestecați cu cîțiva înalți funcționari și magistrați, păreau altceva, o lume ciudată, aparte, a lor, comunicînd cu adevărat numai între ei.

REPORTERUL de la rubrica de știri senzaționale nu-și veni în fire decît tîrziu și nu pe deplin, cînd ceremonia se terminase de mult, lungul șir de felicitatori conțeni și lumea începu să se scurgă afară. Îmbrîncit aproape, ieși încă amețit și fu cît pe ce să se împiedice pe treptele catedralei. Lumea nu se îndepărta prea ușor, discuta, comenta cu

buna dispoziție stăpînitoare în atari împrejurări. Ziaristul se decisese tocmai să o ia din loc cînd mai grabnic, cînd simți o mînă care i se fixase pe umăr. Era Șeful poliției, care apăruse în spatele lui, așa cum mai făcuse de atîtea ori.

- Ia asta... îi spuse cu obișnuitul său glas imperativ. Și-i întinse o foaie de hîrtie. Ai lista participanților în ordine, așa cum trebuie să apară în ziar. Vezi să nu încurci lucrurile sau să transcrii greșit vreun nume, că e nenorocire. Poți să scrii ce vrei, dar să începi cu rîndurile astea pe care le-am scris eu...

Reporterul luă hîrtia și o vîrî în buzunar, mulțumind cu o voce uscată. Polițistul îi concedie imediat, tăindu-i vorba, ca pe un slujbaş al său:

- Și, repede... Grăbește-te să nu ți-o ia altul înainte. S-ar putea ca din Capitală să fi trimis cineva vreun corespondent...

Apoi îl privi semnificativ și adăugă scurt, înainte de a-i întoarce spatele și a se precipita într-o mașină care-l aștepta cu portiera deschisă.

- Mai vorbim noi, băiete. Fă cum

ți-am spus și îți promit că o să te fac om!

Reporterul se îndreptă spre casă cu pași impleticiți. În mod firesc ar fi trebuit să încerce să transmită numaidecît prin poștă sau prin telefon prețiosul conținut al hîrtie pe care-o purta la el și pe care nici nu se gîndise s-o citească. Nu se mai miră că polițistul știa că el colaborează la publicația aceea periculoasă din Capitală, - o dezvăluire care mai înainte l-ar fi umplut de spaimă. Nu-l mai interesa nimic. Se îndreptă spre casă, deși în singurătatea mizeriei sale nu avea de ce să creadă că-și va regăsi calmul și își va risipi gîndurile tulburi.

De aceea, parcă nehotărît, se opri pe podul care despărțea cartierul său de cealaltă parte a orașului și se rezemă de balustrada de piatră, așa cum mai făcuse în multe rînduri. Apele leneșe curgeau înainte și petele lucioase de ulei sclipeau din loc în loc, colorîndu-se straniu în lumina crepusculară, mai concentrate în partea în care cursul devenea mai lent. Acolo unde pe vremuri el se odihnea o clipă aspirînd parcă puterea îmbătătoare a Naturii și unde mai apoi își găsisese încă un motiv de înfrîncare împotriva nedreptăților sociale și a disprețului bogăților față de fericirea atît de modestă a oamenilor simpli, acum revenise stăpînit de cu totul alte gînduri, la fel însă de învrăjbite.

Revelația ordinii supreme, a Frumuseții, a Paradisului terestru, care repeta pe cel din Transcendent, toată această realitate la care nu înălțase pînă atunci cu adevărat ochii, deși o considerase cu dușmănie și o analizase în orele lui de lectură, fi produse o durere aproape fizică. Ideea unei adevărate lumi, ce i se dezvăluise astfel direct și simplu, și care existase mereu alături de închipuirile lui întunecate și naive, i se păru o revelație hotărîtoare. Imaginea lui peste balustradă, reflectată strîmb, aproape grotesc se schimba în tot acest timp după jocul ușor al undelor, apoi se întinse pierzîndu-se în cenușul compact de sub podul de piatră.

Zgomotul căderii corpului în apă nu trezi nici un ecou în pustietatea locului, la acel ceas cînd pe acolo nu trecea aproape nimeni. Apele îl primiră cu aceeași îngăduință cu care acceptau toate gunoaiile aruncate de locuitorii orașului, la care se adăugau în ultima vreme și cele mult mai abundente oferite de noua industrie. Numai pălăria sinucigașului, repetînd modelul celui diplomat englez care avea să-și cîștige în deceniile următoare o mare celebritate, refuză să se cufunde în apele grele și pluti legănîndu-se ușor sau chiar răsucindu-se pînă se pierdu în depărtare, în cele mai întunecate și impenetrabile zmfircuri.

Triumful poveștii

EXISTĂ, se pare, în cinematografia americană o atracție a realizatorilor de filme spre zona anormalității psihice sau măcar spre personaje aparent normale, ce poartă tarele unor experiențe dure. Pe de altă parte, într-un asemenea context apare și interesul către o categorie de eroi legați prin aspectul profesional de deficiența psihică, respectiv medicii psihiatri ori psihologii. Faptul este lesne de verificat chiar și numai prin intermediul citorva pelicule. Astfel în *Tăcerea mieilor*, Hannibal Lecter acoperă ambele situații - medic psihiatru și deținut pentru... canibalism - iar tînăra studentă a Academiei de Poliție are serioase studii de psihologie; *Basic Instinct* vehiculează două personaje feminine bănuite de crimă, însă absolvente ale unei Facultăți de psihologie; *Prințul mareelor* beneficiază de un cuplu de eroi principali situați pe aceleași coordonate; ea - medic ce utilizează în tratarea bolnavilor metoda psihanalizei, el - un individ marcat de o copilărie dramatică; în sfîrșit, mai recentul *Analiză finală* se bazează de asemenea pe experiența unui reputat psihiatru și pe acțiunea dubioasă a două surori în egală măsură dezechilibrate. Deșigur că apartenența personajelor la o anumită categorie profesională ori normalitatea lor, însoțită de cele mai multe ori, nu reprezintă decît date nesemnificative în stabilirea valorii filmului, în judecarea calităților sale artistice, însă frecvența cu care se apelează la astfel de ingrediente tinde să transforme peliculele respective într-o serie ce va deveni cu timpul conținutul unui nou gen; un gen destul de ambiguu, dar totuși un gen de vreme ce maniera de

PRINȚUL MAREELOR - producție S.U.A., 1991; regia: Barbra Streisand; scenariul: Pat Conroy, Becky Johnston (după romanul cu același titlu de Pat Conroy); cu: Nick Nolte și Barbra Streisand în rolurile principale.

ANALIZĂ FINALĂ - producție S.U.A., 1992; regia: Phil Joanou; scenariul: Wesley Strick; cu: Richard Gere (Issac Barr), Kim Basinger (Hether Evans), Uma Thurman (Diana Baylor).

abordare rămîne în principal cea a filmului polițist.

În aceste condiții afirmația lui Richard Gere („De obicei analiștii sînt personaje secundare, în afară de comedii și de filmul lui John Huston, *Freud*”) precum și cea a unuia dintre producătorii executivi ai *Analizei finale* („Deoarece psihiatria este văzută ca o profesiune pasivă mai degrabă decît activă, cineăștii s-au abținut de la crearea de astfel de personaje principale”) sînt parțial inexacte. Iar credința acestora că datorită unor astfel de elemente filmul în cauză își sporește originalitatea și atractivitatea nu constituie decît o afiliere la un curent actual, la o modă și, de ce nu, la o rețetă ce asigură succesul la public. Astfel încît pelicula regizorului Phil Joanou rămîne un film făcut „în bună tradiție americană”, după cum însuși autorul o mărturisește.

În altă ordine de idei, *Analiză finală* ilustrează perfect o altă tendință a cinematografeiei actuale, anume concentrarea asupra poveștii, asupra faptelor și personajelor, aspect accentuat din nou prin declarația lui Phil Joanou: „Menirea noastră e să servim povestirea.” Cu asemenea premise este limpede că reușita produsului cinematografic constă în primul rînd într-o poveste cît mai captivantă (de aici și preferința pentru încadrarea oricărui story în schema polițier-ului) spusă filmic cu cît mai mult profesionalism.

Și cum primatul poveștii este declarat cu forță de către realizatorii de filme, vom spune că din perspectivă epică *Analiză finală* este o producție mediocră ce îmbină metoda de inducere în eroare a spectatorului (tipică schemei narative polițiste) cu o serie de personaje construite, în ciuda aparențelor, destul de diluat. Fapul că eroul principal masculin este psihiatru nu devine o modalitate de a adînci latura psihologică a filmului, ci se menține la nivelul unui aspect oarecare, justificat numai prin opțiunea pentru un anume tip de povestire. Contrazicîndu-și reputația de psihiatru ilustru, Issac Barr (interpretat de

Barbra Streisand și Nick Nolte în *Prințul mareelor*

Richard Gere) nu numai că nu recunoaște visul repetat la nesfîrșit de către pacienta sa, vis care figurează de altfel drept exemplificare într-un tratat de specialitate, dar asemeni unui individ oarecare se lasă aruncat în brațele frumoasei și seducătoare surori a pacientei aflate în tratamentul său. Fără a-și pune cea mai superficială întrebare cu privire la insistențele acesteia de a-i cunoaște sora, motivate destul de neconvingător. Iar fermecătoarea creatură, ce ar trebui să dețină răspunsul căutat de medic, trece incredibil de rapid de la îngrijorare la amor, de la confesiunea cu caracter profesional la un interes direcționat strict către persoana particulară a doctorului Barr. Bineînțeles că nici acest lucru nu-i dă de gîndit medicului în cauză. Astfel încît *Analiză finală* departe de a fi un film ce mizează pe o fină analiză psihologică, mai puțin reușit decît *Basic Instinct* din punct de vedere al suspense-ului și al scenariului este numai o creație cu cîteva momente vizuale ce poartă amprenta unui incontestabil profesionalism (v. imaginea farului din generic) și care se bazează în ultimă instanță pe reputația interpreților.

Nominalizat la Premiul Oscar pentru: cel mai bun film, cea mai bună interpretare masculină - Nick Nolte, cea mai bună actriță în rol secundar - Kate Nelligan, cea mai bună scenografie, cea mai bună imagine, cea mai bună muzică, cea mai bună ecranizare după un roman, *Prințul mareelor* semnat de Barbra Streisand contrastează cu celelalte filme

amintite mai sus, deși aflăm și aici psihiatri și eroi dezechilibrați. Distanța față de peliculele deja menționate se reflectă mai întîi în renunțarea la tiparele polițiste. Interesul pentru povestea plină de tensiune psihologică este înlocuit de astă dată printr-un interes mai aplicat pentru personaje, pentru evoluția lor, căutînd explicații pentru comportamentul eroilor. Totuși situațiile stas nu dispar (cazul medicului care rezolvă cu succes problemele sufletești ale pacienților dar care evită clarificarea propriei vieți, inevitabila poveste de dragoste ce se naște între cel ce se confesează și cea care ascultă confesiunea, imaginea adolescentului fals-contestatar, lipsa comunicării între părinți și copii), iar filmul devine între timp o ușoară melodramă tratată cu luciditate și rezolvată într-un spirit extrem de moral. După o scurtă aventură (cu vagă nuanță de tratament recuperator) El se va reîntoarce la familie. Ea va accepta despărțirea cu numai o singură scenă de lacrimi și astfel ordinea, liniștea universului sentimental va fi refăcută. Bine realizat din punct de vedere cinematografic, cu un joc nuanțat, perfect adaptat cerințelor epice, din partea interpreților, *Prințul mareelor* apare în iureșul de violență, sex și dorință exagerată de a atrage publicul, ca un film cuminte, tradițional, nu lipsit de interes.

Miruna Barbu

CRONICĂ PLASTICĂ

de Pavel Susară

Vanitate și extaz

„Iar deasupra tuturor va vorbi vr-un mititel,
Nu slăvindu-te pe tine, - lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră. Iată tot ce te așteaptă.”

(M. Eminescu, *Scrisoarea I*)

IN ZILELE din preajma lui 15 ianuarie, memoria eminesciană a fost supusă unei adevărate campanii de subminare. Toate energiile cultice, rămase necheltuite după tragerea de Crăciun de la Tîrgoviște, au fost convocate și redistribuite în volubile scenarii la Cîntarea României. Dansuri și cîntece, recitări individuale sau în grup (celebrele montaje literare), cuvîntări sterile oscilînd între patetism și suspin, deșelatul lamento pseudometafizic și multe altele asemănătoare și-au reunit elanul spre a celebra nu spiritul eminescian și permanenta lui prezență în cultura română, ci reprezentarea factice a unui mit născut din preafindelunga ucenicie la școala idolatriei. Cîntarea de anțărt, închinată exclusiv *cîrmaciului*, - și ale cărei reflexe murmurate mai pot fi ascultate și astăzi la căpătușul *aceluiași* de la Ghencea - s-a năpustit cu întreaga sa forță compromițătoare asupra lui Eminescu. Existențele mărunte și anonimitatea vanitoasă încearcă să-și escamoteze destinul asociindu-și performanța și suferința eminesciană. Tentativa nu este chiar nouă pentru că toate formulele falimentare au trudit să și-l anexeze pe Eminescu și să-l transforme într-un antemergător partinic. El a fost rînd pe rînd protolegionar, protocomunist, proto - pur

și simplu, clamîndu-i-se numele în dezlănțuiri oratorice lipsite de cea mai elementară decență. Ca o încununare a acestei galopante demagogii, s-a avansat, mai dăunăzi, și ideea sanctificării sale ca „martir pe altarul Logosului”. Dacă n-ar fi periculoasă tocmai prin absurditatea ei (la noi absurditățile se experimentează ușor), propunerea ar fi de-a dreptul hilară. Nici o țară cu tradiții culturale serioase (și cu o viață morală stabilă) nu și-a țintuit valorile în calendarul creștin și nu-și citește capodoperele prin perdeaua fumului de tămție. Deși în perimetrul catolicismului instituția sanctificării este foarte eficientă, nu s-a auzit pînă acum de Sfîntul Dante Alighieri. Nici exaltata biserică rusă nu-l are pe Sfîntul Dostoievski, nici cea anglicană pe Sfîntul Shakespeare, nici americanii nu vorbesc de Sfîntul Whitman, cum nici francezii nu l-au sanctificat pe Beaudelaire, martir și el, slavă domnului, pe „altarul Logosului”, al absintului și al treponemei. Dar deși Eminescu nu este (încă!) sanctificat, comportamentul public (mai mult sau mai puțin oficial) se manifestă ca și cum ar fi. Delirul misticoid, în care este învâluit aniversar numele lui, are, în mod paradoxal, un profund caracter antieminescian prin vidarea personalității poetului de orice conținut spiritual viu,

oferind ca alternativă, un pauper substituit propagandistic. (Dovada indubitabilă că opinia curentă conviețuiește cu imaginea lui Eminescu și nu cu opera sa, a oferit-o, acum cîteva săptămîni, și testul televiziunii în care o armată de euforici n-a fost în stare să recite mai mult de optsprezece strofe din *Luceafărul*).

În această complicată acțiune de autoflatare, căreia doar psihanaliza i-ar mai putea limpezi încrengăturile, se înscrie și expoziția omagială *Eminescu* deschisă în 14 ianuarie la galeriile Teatrului Național, etaj 3/4. Deși se întinde pe spațiul a două nivele, fiind, deci, comparabilă ca dimensiuni cu un *salon*, ea este eteroclită și săracă, aerul de improvizare impunîndu-se aproape ostentativ. Lipsa unei concepții care să-i dea coerență și densitate este suplinită prin cîteva participări compacte. Expoziția este, astfel, suma unor *micro-expoziții* semnate de: Mihai Bandac, Ion Murariu, Petre Achițenie, Vasile Chinschi, Luminița Tudor, Horia Cucerzan, A. Negură, Ion Sălișteanu, Ion Pacea, Costin Ioanid, Aurel Nedel, Ion Grigore și Vasile Grigore. Cu vreo cîteva excepții (Ion Popescu-Negreni, Neculai Hilobi, Augustin Costinescu, Gheorghe Zidaru, Radu Costescu, Sabin Bălașa, Cornel Vasilescu, prezenți cu 4-5 lucrări), restul participanților sînt simpli lianți între nucleele de autor și intră în zona surdinizată a fondului. Chiar dacă ei se numesc Georgeta Năpăruș, Violeta Crăciun etc. Acest decalaj cantitativ care indică limpede *zonele de interes*, este dublat, în absența unei idei generatoare și a unor rigori în selecție, de un inevitabil decalaj valoric; și valoarea nu este neapărat de partea cantității. Lucrările de un remarcabil rafinament cromatic și compozițional ale lui Ion Popescu-Negreni împart același spațiu cu kitschul lui Eugen Crăciun, Ion Pacea girează, prin vecinătate, amatorismul lui Nicolae Schiopu, iar Costin Ioanid și Georgeta Năpăruș sînt amestecați printre autori care ar fi intrat cu greu în orice alt fel de expoziție. Sculptura își are și ea mica ei dramă; unele lucrări trăiesc

suspendate, fără nici o comunicare cu ansamblul. Vasile Gorduz, Ovidiu Maitec, Gh. Iliescu-Călinești, pentru a nu-i mai aminti pe George Apostu, C. Medrea sau Gh. D. Anghel, respiră stingher doar propriul volum de aer dizlocat.

Dar asamblarea acestei expoziții, consumată evident în regim de urgență, nu este decît un aspect periferic și benign. Într-un plan mai adînc, ea lansează o problemă mult mai importantă: împărțirea artei românești în două segmente - cel care *participă* și cel care *nu participă* la omagierea eminesciană. Și cum în percepția curentă Eminescu este paradigma ființei înseși a poporului român, *participarea* sau *neparticiparea* devin grile pentru lectura unor comportamente extra-artistice: însușirea sau neînsușirea ideii naționale. Vernisajul însuși a accentuat acest caracter prin discursurile tipic propagandistice; cel narcisic, exclamativ și bombastic al lui Vasile Grigore și cel prolix, împănat cu sloganuri și infatuări naționaliste, al lui Mihai Bandac. Și astfel duhul lui Vadim se purta deasupra capetelor smerite. Unele de *măreția momentului* altele de o preamenească jenă. Și pentru ca lucrurile să intre perfect în schema carpatină a *omagiilor*, un taraf a punctat finalul cu melancolice acorduri de romanță. Doar foșnetul mătăsoș al decorului de stof, aroma de mici și susurul mustului la cană au mai lipsit spre a transforma comemorarea eminesciană într-o solemnă chermeză autumnală. Pentru că în toată povestea de la Național, Eminescu n-a fost decît un simplu pretext.

P.S. Erată: în cronica la expoziția lui Ion Bitzan (*Rom. lit. 1/1993*) s-au strecurat cîteva greșeli care denaturează parțial intențiile textului. Astfel: titlul se va citi O ipostază a Totalității în loc de O ipoteză..., în coloana a 4-a, rîndul 2, se va citi „forței sale generatoare” în loc de guvernatoare și, în aceeași coloană, rîndul 40, se va citi „intraductibilă” în loc de ireductibilă. (P.Ș.)

de Cristian Teodorescu

Colindătorul cu căldărușă

LA AMERICANI se schimbă președintele, la noi prefectii. La americani se mai schimbă ceva: intră în scenă o nouă generație de oameni politici. Clinton nici n-a apucat să pună piciorul la Casa Albă și comentatorii s-au grăbit să spună despre el că e șovăitor. S-ar putea ca acest epitet să-l urmărească o vreme. Clișeele de limbaj n-au nișăieri viață mai lungă decât în presă. Despre Bush s-a spus ceva asemănător când a venit în locul lui Reagan. E atât de ușor să dai note politicienilor; nu te costă nimic, iar dacă nota se potrivește, capeti reputație de clarvăzător. Dacă nu, aștepti până se ivește prilejul să-ți dai din nou cu părerea. Ca și Reagan, Bush și-a încheiat mandatul printr-un sprint. Mi-a rămas în minte imaginea lui, urcând în fugă scara avionului care urma să-l ducă în Somalia. La un moment dat, a întins mîna să apuce balustrada. N-a nimerit-o din prima clipă. A urmat o fracțiune de coșmar, când te întrebi, din tot corpul, dacă te vei prăbuși sau vei izbuti să-ți recapeti echilibrul. Pentru un bărbat de 40-50 de ani n-ar fi fost o nenorocire să-și piardă echilibrul pe scara avionului. Secvența ar fi făcut ocolul lumii, însoțită de comentarii ironice sau, la Bagdad, pline de satisfacție. Pentru un om de aproape 70 de ani o asemenea cădere ar fi fost o catastrofă. În privința asta măcar, Clinton are marele avantaj că nu trebuie să le demonstreze, la fiecare pas, concetățenilor săi că e în formă. Deocamdată, în perioada de rodaj, el își poate îngădui și să pară șovăitor. În fond, el trebuie să-și corecteze acum imaginea din timpul campaniei electorale. Trebuie să renunțe la o parte din impetuozitatea foarte potrivită unui challenger dar nu prea indicată pentru un președinte. Și cum poți convinge lumea că n-ai de gînd să te priești, decât trecînd pentru o vreme în partea opusă. Acum, el are nevoie de o perioadă în care să-i câștige de partea sa și pe cei care nu l-au ales. Și momentul e cu atât mai delicat, cu cît Clinton vine după 12 ani în care americanii au fost conduși de președinți republicani. Sau poate că are, pur și simplu, o clipă de trac, la intrarea în scenă. Comentatorii l-au și taxat. Destabilizatori! Pun bețe în roatele președintelui!! Nu-l lasă să-și conducă țara!!! Oare Clinton are în echipa sa un echivalent al Rodicăi Beclean, care să închidă gura presei, cu astfel de observații?

LA NOI, de cînd cu vacanța asta parlamentară lungă cît un concediu de alăptare, mai afli ce se mai întîmplă în ograda partidelor doar cu ajutorul conferințelor de presă și al zvonurilor. Partidul al cărui președinte a devenit Radu Theodoru a intrat în război deschis cu Vadim Tudor. Procurorul general i-a tras un recurs extraordinar aceluiași, așa că P.R.M.-ul l-a declarat și pe el trădător de țară. Nefericită soartă are acest Vadim Tudor: cînd credea că și-a văzut sacii în căruță și că și-a făcut vînt în politică, a început să-i meargă morișca în gol. Și-i strică jucăria tocmai cei din partea cărora

nu se așteaptă să-l atace. Cred că asta i se trage de la aplauzele din Parlament. Dacă l-ar fi aclamat numai ai lui, treacă, meargă. Dar cînd parlamentarii FDSN-ului s-au apucat s-o facă și ei, să se mai dezmoștească, au început să-l părăsească pe C.V.T. amicii politici. Și sprijinitorii. Au apărut în schimb dezvăluirile și, acum, acest recurs extraordinar. Vadim Tudor a ajuns la capătul lanțului. Dacă s-ar fi mulțumit cu gazeta lui, ar fi stat liniștit, cu toate procesele pornite împotriva lui. Ar fi devenit cont de Butimanu și prinț peste cîteva buticuri, cum s-a întîmplat cu atîta. Dar tot închipuindu-și că are stofă de om politic, el s-a văzut într-un rol pentru care nu-l mai ajută curelele. În politică n-ajunge să minți fără să clipești, fici să te înconjurii cu cîini de pază. Aici e nevoie ca după fiecare pas făcut să te uiți în urmă și să vezi cine te urmează și cine nu. Iar în condiția unuia ca Vadim Tudor, cu procentajul lui microscopic de susținători, e obligatoriu să te convingi că n-ai călcat pe bătătura cui nu trebuie. Nenorocirea lui e că a schimbat prea tîrziu rolul de slugă pentru cel de lider politic. Cînd era pe punctul de a face carieră ca lăudător al lui Ceaușescu, i s-a prăpădit stăpînul. După ce a pus pe roate *România Mare*, i s-a zaharisit patronul. Rămas de capul lui, n-a făcut altceva decât să dea din coate, ca în tramvai, umblînd cu colindul printre debarcați și cu căldărușa printre puternicii zilei. Din cînd în cînd, ca să nu i se ceară bileț, nu uita să spună și: „Să trăiți, dom controlor, eu la prima mă cobor!” Judecînd după ce i se întîmplă în ultima vreme, C.V.T. a mai primit un avertisment: „Taci sau te dau jos!”.

SPORT

Lebăda din Bangladesh

• *Petrolul s-a dus în turneu în țările calde, ca rășușca cea urfă și se întoarce din Bangladesh cu o cupă. Nu știu cu ce echipe au jucat rușii, polonezii - dar tot se cheamă că Petrolul a câștigat un turneu împotriva a două echipe naționale cu un fotbal care nu e chiar de culo. Rămîne de văzut cu cîți jucători se va întoarce acasă echipa din Ploiești. Balaci antrenează prin Africa, așa că am pus piciorul și acolo. Intrăm și noi în lume cum putem. Sau ne întoarcem. Steaua, de pildă, și-a încropit o echipă de handbal bunișoară. Nu știu dacă va câștiga cupa europeană în care joacă, dar oricum, e plăcut să vezi că nu mai pierde în fața oricui.*

Cu ani în urmă, comentînd un meci de fotbal cu Suedia, Cristian Topescu și-a dat cu părerea că n-ar fi rău dacă sportivii români ar fi lăsați să-și încheie cariera în străinătate, ca o recompensă pentru ce-au făcut în țară. Asta l-o fi supărat pe Ceao - cum îi zicea Dumitru Țepeneag-, care s-o fi întrebat și el ce-ar fi însemnat dacă i s-ar fi oferit și lui o recompensă asemănătoare. Și cînd te gîndești că în decembrie noi, proștii, așa ne-am închipuit: că s-a dus în Irak pe termen lung, să-și consume agoniseala. Acum, jucătorii noștri nici n-apucă să-și înceapă meritele locale că o și zbughesc care încotro.

În '90, cînd s-a dus Hagi la Real Madrid, s-a bucurat lumea de parcă l-am fi trimis ambasador în Spania. Doamne ferește! După ce l-a pus Realul pe lista disponibililor, supărare teribilă. Ajunge Hagi la Brescia, adus de Lucescu. Se ia, de curînd, la harță cu echipa. Din cîte am auzit, Lucescu a luat partea echipei, ceea ce e normal, nefiind Lucescu antrenorul lui Hagi, ci al Bresciei. Asta e nenorocirea unora dintre noi, confundăm prietenia cu relația de cumetrie și patriotismul cu hîrtia de muște. Tot căutînd o echipă unde să i se accepte toate hachițele, Hagi s-ar putea să ajungă la Dinamo Tirana. Grea povară e talentul la români... în ziua de azi. Mai prudentul Gică Popescu și-a luat dublă cetățenie. Mă mir că nu l-a probowitz nimeni pentru asta. Oricum, spune ceva faptul că după patru ani de Olanda, care nu sînt nici trei încheiați, Gică Popescu vrea hîrtie la mînă. Și cred că bine face. El n-are psihologie de mercenar, ci vrea să lase ceva în urmă, ca mulți (cei mai mulți!) dintre noi. Dubla cetățenie nu e o treabă de oportunism, ci mai curînd de orgoliu, în perioade nefaste. Gică Popescu vrea certificat, ca să-l poată arăta celor care i-ar putea spune că e consumator de lebede. Tot așa, băieții de la Petrolul, să nu-i deochi! Andersen s-a oprit cu istoria rășuștei cînd s-a văzut ea lebădă. Dar după aceea?

Tușier

de Radu Coram

Episodul 0,45

Filmată de pe acoperișul singurului hotel din Mogadiscio, somaleză aceea tinăra pe care a văzut-o toată lumea cum o băteau toți ai ei, convingi că s-a culcat cu soldații francezi din jeep-ul cărora coborîse, dimineață, în piață, ea acolo nimerind hăituită de alții care o văzuseră că întinsese mîna după ciocolată de la americani, tot străini adică, Leila Hassan Sadik o chema și poliția a dat un comunicat ca să lămurească „le malentendu”, Leila nu e curvă, Leila n-are Sida, o altă tinăra somaleză cînd s-a îmbrățișat cu-n fost profesor al ei din Italia, toți au huiduit-o, urlîndu-i: „...Te-ai făcut creștină!”, dom'le, întreb eu ca un copil handicapat, „cine vrea să ne dea pe mîna și divanul psihiatrilor din Mogadiscio?”

(va urma, d.m.t.)

*) Inițialele, din Jurnalul lui Tolstol, pentru „dacă mai trăiesc”.

RADIO

de Antoaneta Tănăsescu

Setea de muzică. Sau de cuvînt

MĂ întreb dacă, în cazul ascultătorului „ideal” („utopia ascultătorului mediu în condiții medii”), setea de cuvînt este mai puternică decât cea de muzică. Înfățișările actuale ale radiofoniei, cel puțin ale radiofoniei românești, par să țină seama, fie și implicit, de această dilemă, temîndu-se, însă, a o rezolva tranșant. Și definitiv. Iată un exemplu în care indecizia reușește performanța de a nu deveni reprobabilă, îngăduind triumful analizei și meditației în fața nerăbdării. A acelei „forme de nerăbdare, oh, cît de nimicioasă, a civilizației tehnocrate moderne, pătrunsă de raționalitatea ei, convinsă pe nedrept că lumea este un careu de rebus în care nu există decât o

unică soluție corectă, așa-zis obiectivă, la problemă. O soluție căreia îi sînt singurul în măsură de a-i decide termenul final”. Într-un context cu totul neradiofonic și îndeplinind o cu totul altă finalitate decât rubrica de față, cuvintele au fost rostite de Václav Havel cu ocazia primirii sale ca membru asociat străin la Academia de Științe Morale și Politice - l'Institut de France, la 27 octombrie anul trecut. Dacă unica soluție nu e validă, atunci? În fața lumii, continuă Havel, referindu-se la imperativele existenței politice și sociale (dar radiofonia nu face parte din această existență? ne întrebăm în paranteză), „oamenii politici și cetățenii” trebuie să învețe „să aștepte în adevăratul sens al cuvîntului”, reacție deloc defensivă, dimpotrivă, căci numai manifestînd și „respectul pentru ordinea intrinsecă a lucrurilor și a insondabilelor lor profunzimi”, numai înțelegînd că „orice lucru pe lumea asta dispune de timpul său”, numai astfel, așadar, speranța învinge disperarea iar credința desnădejdea. Și care este, pentru a reveni la radiofonie, „ordinea interioară a lucrurilor”, care e, aici, „timpul” cel mai potrivit pentru ca textul rostit să-și mențină intact interesul de-a lungul întregii transmisii iar momentul (comentariul) muzical să impresioneze real? Cum mulți rămînem dependenți de clipa debutului, îmi amintesc (e o foarte veche amintire) prima înregistrare în studio. Terminasem de rostit/ citit un comentariu literar și ieșind de sub cupola etanșă, insonoră, a cabinei, pentru a reveni la lumea reală (plină nu doar de cuvinte), am privit cu teamă spre tehniciana care tocmai derula banda. A suris (știa, oricum mai bine ca mine, ce însemnă un debut, un eșec, un succes ș.a.m.d.) și mi-a spus: da, da, n-a fost rău, dar cam lung, însă mișcăm noi textul. Am avut certitudinea că am căzut la examen. Pe culoar, observîndu-mi spaima, redactorul mi-a ținut o scurtă dizertație (cu bibliografie cu tot) despre cît este îngăduit să vorbim dintr-o suflare în fața microfonului, fără ca atenția „ascultătorului mediu în condiții medii” să se clatine fie și imperceptibil, pentru ca, imediat, să mă avertizeze asupra pericolului excesivului fragmentarism, pericolul textului minuscul ce nu mai apucă să ajungă la capătul drumului pe care a pornit. Mai tîrziu, am înțeles că discuția despre durată este o simplă premiză, pentru că emisiunea se construiește, nu se înregistrează fulgerător, se construiește cu folosirea ingenioasă a mijloacelor radiofonice specifice, între care balansul contrapunctic cuvînt/ muzică ocupă un rol de prim plan. Dar teoria e seducătoare și exact din această cauză poate fi infirmată de practică. Ascultînd aproape zilnic emisiuni înecate în valul necruțător al monotoniei (știre/ muzică/ știre/ muzică..., poezie/ muzică/ poezie/ muzică...), mi-am păstrat, totuși, iluziile intacte: succesiunea, ca unică soluție, nu e o unică soluție iar, pentru a fi viabile, relațiile cuvînt/ muzică trebuie să înflorească sub puterea analogiei, nu a contiguității.

Penitenciaro

CABINELE mari de nuc, lustruite, cu ferăstruici acoperite de o plasă fină de sîrmă, sau deschise, cu un fel de pridvor în mijloc, în dreptul căruia se află o scăriță pe care eventual să ingenuchezi, m-au atras totdeauna la catolici. Le dădeam tîrcoale, le spionam de departe încercînd să-mi închipui cîte și ce fel de păcate erau mărturisite acolo în șoaptă în spațiul acelei cabine telefonice transcendente. Ar fi fost un bun titlu de roman: *Penitenciaro*. Scăpai ocazia. Crezusem că Natura înțelege și iartă cel mai bine păcatele omenești, de unde și ideea *Galeriei cu viață sălbatică*, primitiva instituție imaginară de cercetare a conștiinței. Aici, la San Giovanni în Laterano, la douăsprezece august 1991, pe la amiază, sub soarele de foc al Romei, în interiorul răcoros al bazilicii lui Borromini în care întîrziam în drumul meu spre infernul învecinat, am priceput că nu Natura înțelege sau iartă fărădelegile umane; că ea, din contră, le produce și uneori le încurajează prin înșeși nemiloasele legi biologice puse de la început de tot în mișcare. *Deus sive natura*. Dumnezeu sau natura. Spinoza dăduse omenirii o șansă cu acest panteism. Nu ne-ar mai fi judecat nimeni, ci noi înșine am fi fost judecătoria, și, știind aceasta, nemaiafvînd cui ne spovedi, pe spinarea cui să ne aruncăm păcatele, am fi greșit față de noi înșine și față de alții mult mai puțin. Dar ce să facă, peste tot în lume, cu ignoranța și cu teama lor atîția și atîția terorizați credincioși, înfricoșați de ei înșiși?... Unde este o convenție bine stabilită, - și biserica este și ea una, - trebuie să accepți jocul. Așa spusese și un franțuz: nu există scepticism față de regulile unui joc.

Cu puțin înainte, în lăcașul din marginea pieței largi, întinse, pe care se afla proprietatea lui Plautus Lateranus, nobilul roman, văzusem Scara Ispășirii urcînd dreaptă într-un unghi de 45 de grade și pe ale cărei trepte se tîrau în sus, treaptă cu treaptă, ologi, șchiopi, handicapați cu priviri extatice, dar sus de tot, unde scara ispășirii se termina, dădeai de niște gratii. Erau

gratii, gratii ca de închisoare despărțind existența curentă de sanctuarul divin spre care nefericiții, monștruoșii pelerini se căzneau să ajungă. Pe urmă îmi venise ideea să intru în bazilica istorică, primul sediu al Vaticanului unde se ținuseră conciliile ecumenice de la 1123, 1139, 1179, 1215, 1512-1517, înainte ca papalitatea să se mute în palatul lui Bramante, San Pietro, care e Renașterea însăși, mai mult formă, - formă sublimă - decît conținut. Conținutul exista greoi, barbar cîteodată, naiv, ingenuu, incapabil de erezii, - fiind mai apropiat de natură, de natura bonomă, ceea ce pare a nu avea sens, dar așa pare, - exista aici pe pajiștea lui Lateranus, păgînul, pajiște pietruită grosolan și pe care meșterii posomorîți ai primului veac al mileniului nostru ridicară acest bordei gigantic, această uriașă stîină de piatră, această peșteră informă aproape, unde se adăpostea spiritul epocii, inform și el, departe de a-și descoperi chipul geometric, *more geometrico*.

Pe canicula romană, piața S. Giovanni cel mai bine o tai prin mijloc, strecurîndu-te pe coridoarele lungi, înalte ale bazilicii cu fresca lui Giotto pe perete și cu muzeul imens alături. Dacă a fost un frig medieval, deosebit de al nostru, atunci acest frig domnește încă aici în spațiul enorm al acestei bazilici primitive. Mă simt bine, și întîrzii acolo cît mai mult, înainte de a ieși prin partea opusă, de a vedea apoi arzînd în soare zidul ocru cu o cișmea pe trotuar unde zi de zi un bătrîn țicnit ademenește șoriceii din canalul de scurgere aruncîndu-le bucăți de pesmet și pe care îi ucide apoi cu un pietroi pe care de regulă și-l ține la spate, surfînd la trecători. Îi povesteam, - după, - toate acestea, lui Euridice. Și Euridice, - căreia demonii îi pusese rău niște cătușe de cîrpă, pe care ea le rodea încet, mai ajutîndu-se și cu mucusul țigării, făcînd din ele niște bentițe frumoase cu care își împodobește părul ei sacru, rebel, - Euridice rîdea copilărește.

... Alesesem o cabină cu pridvor în mijloc și cu scărița pe care, dacă vrei, poți să ingenuchezi. Am pus ușor talpa piciorului drept pe treapta

cea mai de sus a scăriței și l-am salutat pe confesorul instalat înăuntru la vedere ca într-o vitrină. Vorbea o românească de pe la 1790, a școlii ardelenene, cu latinismele acelea caraghioase ce făceau din confesiune un soi de scheci, ca al amărîților noștri de comici de la T.V. Așa că-mi venea ușor. Voi traduce totuși în româneasca noastră de azi. „Am să-l pedepsesc!” am spus cu toată hotărîrea, de la început, stînd cu piciorul drept bine înfipt pe treapta cea mai de sus a scăriței. „Pe cine, fiul meu?” „Păi, ... orașul ăsta, cetatea asta blestemată în care nu dai decît de fantome, ... Cezar, Octavian, Brutus, naiba să-i ia”, și cînd am zis *naiba*, preotul mic, grăsuț, cu mustață, s-a închinat repede, și se închina astfel ori de cîte ori mai rosteam vorbe de sacrilegiu, pe care nu le mai reproduc. Fără Zeus, taurul în călduri, fără Venera, fără Apollo, fără cortegiile de elfi, nimfe, satiri, din păduri, Roma nu mai are nici un haz. Fericit pluripartitism! Ce-ați făcut cu toți zeii și semizeii cu care puteai să dialoghezi ușor și oricînd și care se amestecau printre oameni. Dogma! Ce să facă oamenii cu Dogma pe care nici Dumnezeu n-o respectă, neîncăpînd în ea? Nu-i mai vedeam fața acoperită de cruci iuți, dese, speriate. O făcusem de tot. Mă răzbunam, în contul lui Euridice, pe acest mic preot, slujitor al aceluiași forme fără conținut și care mă întreba dacă postisem, dacă mă duceam la biserică, dacă mă mai spovedisem vreodată, interrogatoriul activiștilor de partid, minus cotizația.

Cînd am ieșit în partea ailaltă, spre zidul ocru unde pe trotuar susura cișmeaua cu apa cea mai rece și mai veche din Roma, apa de la 1123, l-am văzut din nou pe maniacul bătrîn cu pietroiul lui pitit la spate, momind șoriceii din canal, cu firimituri de pesmeți. De atîta ură și programată iubire, de atîta deznădăduită evlavie pentru fiii nereușiți ai pămîntului aerul aici la San Giovanni în Laterano se întunecă treptat, se face greu, dur, încărcat, ca o conștiință fără o pantă de scurgere adevărată.

Constantin Ţoiu

POST - RESTANT

• NUMAI și numai pentru că povestirea mi-a plăcut, îmi îngădui să vă semnez, stimate *Paul Ivan* din Satu Mare, cele cîteva greșeli, pentru a le corecta pe exemplarul dv. Un dezacord chiar în prima propoziție, citînd din Ortega y Gasset, un altul pe pagina 2, două virgule în plus pe pagina 4, cînd în loc de *cît* pe pagina 8 și, în fine, în scrisoare, precizînd că ați publicat povestiri și în alte reviste, *inclusiv și în „Viața Românească”*. Toate aceste deloc mici scăpări întunecă semnificativ bucuria lecturii unui text bun. Pentru *Andrei Negru* din Timișoara, 25 ani, care este de părere că răspunsurile pe care le dau ar trebui să fie mai dure, convingerea mea că își nimerește numai din cînd în cînd ținta. Începe excelent, dar încheie lamentabil poemul *Continua frică a zeului*. Cel mai interesant mi se pare a fi *Pe plaja cu mult ocru*, deși și aici sînt rezerve serioase. *Chircă I. Ion* din Brebu, Prahova confundă Caucazul cu Olimpul și face multe, multe greșeli de ortografie în lungul său poem *Fecioara*. Probabil că poemul *Verde funebru* semnat fără nici o noimă *Noi* are vreo semnificație ascunsă. Rămîn în așteptarea unui indiciu oricît de vag, a unei

chei, pentru a înțelege, dacă este ceva de înțeles. Ilizibile cele două texte semnate probabil *Enache Gabriel*, expediate din Teiș (Feiș?), Dîmbovița. Unul din ele îi este dedicat Doamnei Doina Cornea. Oricît m-am străduit să-l descifrez, n-am reușit să înțeleg dacă autorul o simpatizează, ori dimpotrivă. *Petcu Ion*, sînteți o ființă generoasă și capabilă a deplînge cutremurat victimele din decembrie '89, ca orice om cu milă și cu credință în Dumnezeu. Versurile însă sînt mai mult decît modeste, chiar dacă vin cu ecourile blînde din Miorița, din Eminescu. *Victoria Gheorghiu*, din Ploiești, 23 ani, vă reproșez, dacă îmi îngăduiți, neglijențele și infatuarea care se degajă din scrisoarea dv. Confundați, de pildă, Post-restantul cu Retrovizorul. Cît privește *opera* dv. din care îmi trimiteți, slavă domnului, numai o mică parte, *stînd pe țărnul vieții omenești*, cum spuneți, gîndiți-vă puțin mai mult la ideea de autoamăgire decît la amăgirea ce v-ar veni din exterior.

Constanța Buzea

Inima care-și spune taina (III)

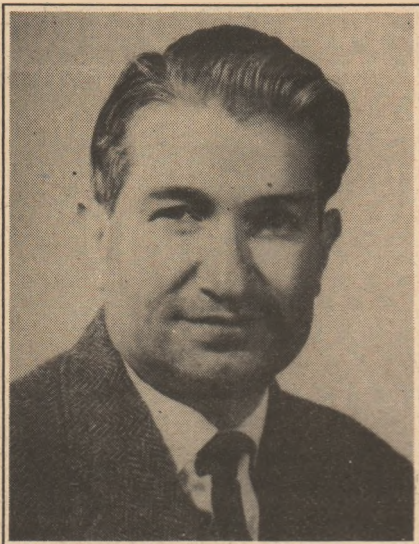
AȘADAR, ce înseamnă pentru Petru Dumitriu *le degré zéro de Dieu? L' enfer*, bineînțeles, adică ceilalți, societatea, fiindcă altă soluție nu există decît să dai vina pe oameni, pe regimul ploilor, pe Moș Crăciun și celelalte fenomene cosmice adică pe tot ce, bineînțeles, nu-i în puterea noastră nici a stăpîni, nici a accepta cu suflul supus și fără prihană.

Mila, iată o formulă isusiacă pentru ieșirea omului din deșertăciune și zădărnicie, prin care Petru Dumitriu, din fericire pentru el, încearcă să-și salveze sufletul bîntuit de himere și satanice eșecuri sociale. Interogația mea rămîne aceeași: cum poate un om superior să ajungă la Dumnezeu? Pe calea urii, ca un Ivan Karamazov, pe calea crimei și pocăinței, precum fratele lui mai mare, călugărul Rasputin? Ei bine, nici ura, nici crima și nici dragostea nu duc la mîntuire! O șansă a salvării n-o mai văd decît în eșecul absolut, care ne pîndește la fiecare colț de stradă și ne face cu ochiul: vino după mine și te voi face fericit așa cum nu ai fost nici în burta mamei tale! Vino! Și eu mă duc, fiindcă aceasta este promisiunea Domnului, adică drumul păcatului și al morții: pentru ce oare ne-am născut?

Încît Petru Dumitriu, prin iluminarea sa exprimată în limbajul său de-acum și nu în cel din tinerețe (dar cîți nu regretăm și nu detestăm acei ani în care ceaiul fierbea singur și ingerii coborau noaptea în visele noastre din cer), își pune, repune aceeași întrebare fundamentală, întreba-re la care nici nu mai poți răspunde, fiindcă trupul este scaldat în sînge: dacă acesta este limanul său: Isus Hristos!

Dar ce spun eu? Fiecare se salvează prin conștiința sa și nu raportîndu-se la altceva, la altcineva, oricît ar fi de teribilă decăderea lui spirituală, oricît ar fi de prăbușit în iad spiritul său metafizic. Or, convertirea (iluminarea) lui Petru Dumitriu la credința în Dumnezeu o întîmpin ca pe o binecuvîntare și ca pe un har ceresc folositor poporului român, chiar dacă el se roagă acum în limba franceză și spune *Tatăl nostru* în limba latină: din fericire pentru noi, pămîntenii, zeii cei de sus pricep orice limbă în care ne rostim rugăciunile. Și nu înțeleg de ce trebuie să ne adresăm lui Dumnezeu, cînd drumul nostru este fatal îndreptat către moarte - vai, iartă-mă, dar n-am încotro, sînt deznădăduit și poate că așa încerc să-nțeleg și speranța (disperarea) lui Petru Dumitriu.

Dan Laurențiu

În exclusivitate pentru ROMÂNIA LITERARĂ:

Jean-Pierre RICHARD

„Încerc să mă bucur de o pagină

Legământul de miopie

„Literatură și senzație”, titlul primei cărți a lui Jean-Pierre Richard, prefațată în 1955 de maestrul său, George Poulet, a rămas de atunci un fel de emblemă a întregii sale opere. Privind înapoi către raftul de bibliotecă pe care l-a îmbogățit cu cărți fundamentale pentru lectura critică a acestei jumătăți de secol literar, constatăm că autorul lor și-a urmat calea cu o impresionantă consecvență, căutând mereu în pagina scrisă - cum a mărturisit de atâtea ori - un nucleu de univers original, ecou de experiențe existențiale profunde, o lume lăuntrică reconstituită prin infinit de atente explorări dincolo și sub suprafețele materializate în cuvinte. Autorul unor volume precum *Universul imaginar* al lui Mallarmé, *Poezie și profunzime*, *Unsprezece studii despre poezia modernă* și-a dovedit mereu speciala atracție pentru reliefurile, cernașii, culorile lumii înscrise în verb, pentru acea „lume sensibilă” despre care vorbește încă o dată în *sinteza consacrată lui Marcel Proust* (Proust et le monde sensible).

De atunci, mizele mari ale interpretărilor sale nu s-au schimbat fundamental. Făcând, cum mărturisește acum, un fel de „legământ de miopie”, s-a apropiat cu lentile și mai subtile de fragmente de text, descoperind în ele, cu aceeași plăcere dintâi, tresărirea vitală, obsesiile modelatoare de cosmosuri personale, citind acele singulare peisaje ca pe tot atâtea pagini, iar pagina de carte ca pe un peisaj. Mărturie stau ultimele sale cărți - *Microlectures* (Ed. du Seuil, 1979), *Pages Paysages* (Ed. du Seuil, 1984) și *L'Etat des choses* (Ed. Gallimard, 1990).

Răspunsurile de mai jos au venit în scris, preferat de critic unei „causerii” mai puțin disciplinate. Aceasta avusese însă loc nu cu mult timp înainte, prelungindu-le pe cele de altădată, din urmă cu ani; în același Cartier Latin, acum într-o cafenea din rue de Médicis, cu, peste drum, grilajul în negru și auriu al grădinii Luxembourgului, și cu celălalt, hașurându-ne viziunea, al ploii de toamnă târzie. Fundal propice readucerilor aminte, de oameni precum Marcel Raymond, Georges Poulet, Roland Barthes, disparuți de atunci, de cărți de ieri și de azi, de evenimente care au început să schimbe fața lumii...

Eram încă în 1992, an în care ilustrul interlocutor împlinise șaptezeci de ani. Urarea de atunci o întâmpinase cu un surâs prietenesc, poate melancolic. O prelungim acum, într-un ecou de discretă sărbătoare.

- În momentul când vă întâlnim pentru un prim dialog, în 1975, apărea la editura Seuil din Paris *sinteza* Dv. despre Proust și lumea sensibilă, urmând altor studii de referință, bine cunoscute și cititorilor români. De atunci, cu volumele *Microlecturi*, *Pagini Peisaje* și, mai recent, *Starea lucrurilor* (Ed. Gallimard, 1990), pareți a fi optat mai curând pentru lecturi fragmentare, pe suprafețe mai reduse ale textului, însă întotdeauna în interiorul unei aceleiași perspective critice, al unei confruntări dintre literatură și senzație. Cum ați putea descrie, caracteriza, justifica acest parcurs?

- Nu mi se pare că opțiunile mele profunde de lectură s-ar fi schimbat cu adevărat de la primele mele cărți de critică până la cele, mai recente, pe care le evocă întrebarea Dv. A existat întotdeauna în mine dorința de a desprinde „calitatea personală a senzației” (expresia e a lui Proust) proprie oricărei mari opere literare, de a studia în ea stilul unei prezențe în lume, sau coordonatele (spațiale, temporale, relaționale, perceptive, imaginare) a ceea ce Mallarmé numea deja un „sălaş” („séjour”). Iar acest lucru nu se poate realiza decât prin inventarierea, mai mult sau mai puțin amănunțită, a ceea ce eu numesc acum un *peisaj*: ansamblul temelor (categoriilor obșesionale) și al motivelor (obiectelor prezențiale) care caracterizează o lume personală.

E adevărat, totuși, că, începând cu *Microlecturi I* (1979) și *Microlecturi II* (intitulat și *Pagini Peisaje*, apărute în 1984) cercetarea mea a luat o înfățișare și o textură oarecum diferită. N-am mai optat aici pentru studiul operelor în ansamblul lor, ci pentru extrase din opere, texte reduse, adeseori un paragraf, sau chiar o imagine, o frază, un vers. În opoziție cu aspectul oarecum „panoramic” al analizelor mele mai vechi, am făcut aici un fel de legământ de miopie: să scriu niște mici studii critice în care să dau seama despre mici suprafețe de text; să încerc să surprind, la nivelul cuvintelor, nașterea unei particularități a scrisului (o pagină) și inventarea unei lumi aparte (un peisaj); să descifrez, în mod semnificativ, acest peisaj ca pe o pagină; să mă bucur, în plan senzorial, de pagină ca de un peisaj.

Care sînt, mă întrebați Dv., motivele acestei opțiuni? Ele țin, fără îndoială, de anumite date proprii unei sensibilități, care mă îndeamnă întotdeauna, mi se pare, să surprind raporturile sau analogiile dintre obiecte, însă mai degrabă la o scară redusă, cu un gust al limitării sau al modestiei senzoriale.

Mai era însă și altceva, ținînd de momentul, de epoca în care lucram la aceste două cărți, de cursurile pe care le predam atunci și care au lăsat o urmă foarte puternică în aceste eseuri. Începînd din 1970, după ce l-am citit pe Freud, interesîndu-mă de psihanaliză, pe care o cunoșteam puțin pînă atunci, am fost ispitit și mai mult să citesc texte în densitatea lor fantastică. În Proust și lumea sensibilă, în 1971, această dimensiune a unui dedesubt inconștient încerca să se analizeze, oarecum metaforic, în subsolul paginilor, prin lungi note ipotetice. Vedeam însă limpede că trebuia să merg mai departe, să țin seama și de achizițiile esențiale ale poeziei (naratologie, teoria textului, „gramatică”), într-un cuvînt, să fac în așa fel încît ideii unui text recunoscut ca plural să-i corespundă cea a unei pluralități de abordări metodologice. Acest lucru nu se putea face, fără riscul unei fărîmări periculoase (sau al unui plictis absolut...), decât pe mici bucăți de

texte ce se cuveneau privite și minuite cu încetul și de foarte aproape, în diferite moduri, fără a pierde însă nimic - și acesta e lucrul cel mai dificil - din însuflețirea întotdeauna dorită, care trebuia să mimeze mișcarea, „impulsul”, însăși autogenerarea acestor bucăți de text. După ce am încheiat aceste exerciții de „lectură apropiată”, mi-am dat seama că ele răspundeau și unuia dintre gusturile cele mai vii ale modernității noastre literare: atracția față de fragment, pasiunea detaliului.

Care este, așadar, situația ultimei cărți pe care o menționați, *Starea lucrurilor*, apărută în 1990? Veți fi constatat că jocul de lectură (în sensul în care se vorbește despre jocul de limbaj) s-a modificat destul de radical de la cele două volume de *Microlecturi* încoace. Am vrut aici să schimb din nou direcția, sau poate distanța, abandonînd miopia în favoarea unei practici regăsite a distanțării: iar aceasta asupra altor obiecte ale comentariilor. Nu niște scriitori clasici, sau canonici, ca pînă acum, din secolele XIX sau XX, ci niște autori de azi, încă puțin cunoscuți, al căror teritoriu am dorit să-l explorez în felul meu, făcîndu-l de asemenea mai accesibil unui anumit număr de cititori. De ce această alegere? E vorba fără îndoială de o dorință de nouitate (în privința obiectelor, dacă nu și a metodei), de teama de repetiție, de reculul, de asemenea, în fața dificultății (nu era ușor să fac să coexiste, în *Microlecturi*, exigența tehnicității cu simpla plăcere de a scrie.) În sfîrșit, poate, în chip mai mult sau mai puțin conștient, de amintirea unui anumit trecut, și a unei cărți, a celor *Unsprezece studii despre poezia modernă*, în care voisem deja să vorbesc despre niște scriitori ai timpului meu, și ei puțin cunoscuți atunci în cea mai mare parte, iar astăzi celebri. Dorința mea cea mai vie este ca să se întîmple la fel cu cei opt autori comentați în *Starea lucrurilor* (J. Réda, M. Chaillou, J.-L. Trassard, P. Michon, P. Bergounioux, G. Macé, P. Quignard, Ph. Djian).

Istoria științelor umaniste?

- Defineați, altădată, relația critică ca pe o relație fericită. În prefața la *Starea lucrurilor*, vă propuneți să „arătați a doua oară ceea ce (lucrurile) arată, însă într-un fel oarecum diferit... o re-aratare”. Să fie deci critica o „tautologie” fericită? Și cum vedeți astăzi, sub unghi metodologic, acest puțin care constituie toată diferența dintre textul de plecare și răsfrîngerea lui critică?

- Această distincție dintre a arăta și a spune o împrumutam din Wittgenstein, devînd-o, desigur, de la intenția și de la contextul său. Ceea ce voiam eu să iasă la iveală în arătare era dorința unei descrieri pure, situate la un anumit nivel de sens, cel al unei prezențe în lume, însă lipsită (n-am respectat, de altfel, cu adevărat această regulă...) a desorice închev de interpretare, și mai ales fără reducere. Comentariul meu se voia aici o prezentare și chiar, de ce nu, o respunere. O tautologie, așadar, cum sugerați Dv.? Nu tocmai, mi se pare, sau, cel puțin, așa sper: căci ordinea textului critic, pentru a restitui în el o anumită stare a lucrurilor, trebuie mai întîi să sfărîme ordinea textului comentat. Ea leagă din nou, în altă parte, într-o altă coerență, sincronică, ceea ce a trebuit să dezlege la început în perindarea scrisului. În jocul acesta, permanent, dintre dezlegare și o nouă punere în legătură, constă, fără îndoială, jocul despre care vorbiți.

- Acordați, mi se pare, în ultimele *Dumneavoastră* cărți, o atenție sporită implicațiilor psihanalitice ale textului literar și aspectelor „forme” ale limbajului...

- Într-adevăr, lectura tematică nu se poate dispensa, am sugerat deja acest lucru, de perspectivele deschise de psihanaliză și de poetică - analiza structurală a formelor literare. Ar cere desigur prea mult timp, și ar fi în cele din urmă destul de inutilă descrierea în amănunt a relațiilor (paralelism sau opoziție; antagonism, însă articulare) care au existat între aceste trei mișcări ale gândirii.

Tematica se inspiră în mod funciar din fenomenologie, se interesează deci de ceea ce Merleau-Ponty numește *carnea lumii*, și ea întîlnește aici în mod necesar dimensiunea dorinței, a conflictului inconștient de care se leagă psihanaliza. A studia o temă obșesională înseamnă a pune oarecum opera în rezonanță cu sine însăși, a trece neconștient de la explicit la implicit, de la denotat la conotat, - însă nu chiar, la modul analitic, de la conștient la inconștient (sau la preconștient). De aici provin deosebirile, dificultățile. Dar psihanaliza a subliniat și importanța figurabilității, a relației față de obiect: noțiunea de reprezentare a lucrurilor este la fel de puternică, cel puțin pentru Freud, ca aceea de reprezentare a cuvîntului. Anumiți psihanalisti, precum Winicott sau Melanie Klein, permit chiar, cu idei ca aceea de obiect tranzițional, de reparație, sau despre perechea introiectare/proiectare, o lectură aproape direct pulsională a spațiului. De unde și însemnătatea completării studiului tematic cu o luare în considerare a fantasmelor. Nu poate exista deci astăzi, mi se pare, o adevărată critică tematică fără o anumită culoare, fie și foarte discretă, sau, dacă vreți, un anumit ton, reținute din psihanaliză.

În ce privește studiile formale, e de ajuns, ca să le stabilim pertinența imaginară, să ne aducem aminte de celebrele cuvinte ale lui Proust, după care stilul este o problemă nu de tehnică, ci de viziune. Pornind de aici se deschide un câmp de studiu foarte larg, în care eu însumi nu m-am angajat decât în mică măsură, în care s-ar avea în vedere, în mod convergent, conform împărțirii lui Hjelmslev, formele conținutului (tematică) și formele expresiei (poetică), pentru a arăta întîlnirea lor frecventă, - dar și, citeodată, contradicția, incompatibilitatea dintre ele. Am încercat acest lucru în *Microlecturi*; ceva mai puțin, sau într-un mod mai puțin direct și insistent, în *Starea lucrurilor*.

„Reciclarea” maștrilor gîndirii literare

- Critica numită „tematică”, pe care o ilustrați cu strălucire, alături de Georges Poulet, Jean Rousset, Jean Starobinski și ceea ce s-a numit „Școala de la Geneva”, are de-acum un trecut semnificativ, face parte dintr-o istorie vie a interpretărilor literaturii. Dacă vă distanțați puțin, cum situați acest tip de lectură în pluralitatea limbajelor critice contemporane?

- Dacă vreți să vorbiți despre actualitate, despre capacitatea de iradiere a acestui grup din care fac parte și eu - într-un fel oarecum marginal, - e-adevărat, - mi-e greu să vă ofer un răspuns, deoarece mă includ eu însumi în întrebare... Oricum, operele lui Georges Poulet, Jean Starobinski, Jean Rousset, îmi par astăzi tot atît de active. În ce mă privește, asist cu plăcere, după o anumită istovire a științelor umaniste, la o întoarcere sau la o înnoire a fenomenologiei (P. Ricoeur, Michel Henri, J.-L. Chrétien, M. Collot).

Dacă mă întrebați însă care este, după părerea mea, singularitatea criticilor despre care este vorba, între toți cei care se amestecă în scrisul despre literatură, ar trebui să reținem fără îndoială trăsăturile următoare: o

ca de un peisaj"

anumită angajare personală în textele citite și comentate, acceptarea și evidențierea unuia (sau a mai multor) sensuri comunicabile, ipoteza unui subiect creator care acționează în scriitură (cel care scrie, scris de către ea), practicarea unui stil personal capabil să traducă, oarecum, în țesătura lui, și să retransmită altora rezultatelor sau încercarea (l'épreuve) lecturii. Pornind de aici, s-ar putea distinge destul de bine diversele tipuri de asemănare sau de opoziție cu celelalte forme actuale de critică.

- O întrebare aproape inevitabilă în acest moment în care e vizibil un întreg proces de transformare a câmpului reflecției critice, al poeziei, s-ar referi la ceea ce am putea numi un fel de „reciclare” a unora dintre maestrul gândirii literare. Apărătorii unui structuralism pur și dur au început de la o vreme să-și ofere plăcerea de a scrie romane, de a se apleca asupra istoriei recente extrăgându-i învățăminte etc. Cum apreciați acest fenomen? Care este decî, după părerea Dv., sub aspectele ei esențiale, starea lucrurilor în critica franceză actuală, în această epocă post-structuralistă?

- Anii trec, vremurile se schimbă, urgențele se modifică... Unii au simțit într-adevăr nevoia de a reflecta asupra unor valori pe care le considerau pierdute, și de a dialoga, din punctul de vedere al acestor valori, cu câțiva dintre marii scriitori ai trecutului sau prezentului: un mod de a se alătura istoriei ideilor. Alții au vrut să-și elibereze scrisul prin încercări romanești: de ce nu, cu condiția de a le considera reușite. Însă acest lucru a însemnat, în orice caz, o ieșire din câmpul criticii literare, care, în ce-o privește, nu judecă (decît pe planul estetic, și nici atunci...) și nu se eliberează de o servitute, fundamentală, față de alte texte, care o preced. În ce mă privește, nu am cunoscut niciodată o asemenea ispită: doar ca să mă distrez, într-un mic text despre o ocupație foarte franțuzească, și foarte meridională, jocul cu bile, - tratat, e-adevăr, ca un soi de alegorie a literaturii (*Pagini Peisaje*).

- Ca să continuăm puțin întrebarea precedentă, ce e nou sau ce e mai interesant și mai fertil în peisajul tinerei critici franceze? Prin ce poate ea concura jurnalismul invadator, destul de evident?

- Ce-i mai bun? Niște autori care, asimilînd datele științelor umaniste, au știut să elaboreze un ton personal, un stil, o originalitate. De exemplu, și la grămadă, Gérard Genette (scriitor al poeziei), Jean-Claude Mathieu (autor al unei cărți decisive despre René Char), Philippe Bonnefis (despre Céline, Cendrars, Zola), Jean Bellemin Noël (care a reinventat psihanaliza literară), Jean Roudaut, Pierre Pachet. Dar comunicarea dintre acești critici-scriitori și ceea ce numiți pe drept cuvînt „jurnalismul invadator” rămîne foarte dificilă.

- Intrarea într-o librărie pariziană provoacă amețea: ce să alegi, cum să alegi? Cum se descurcă un mare cititor ca Dumneavoastră în această mișurare de autori și de cărți? Care sînt, după Dv., numele cele mai demne de atenție în literatura franceză care se face acum? Spre ce noi peisaje literare vă îndreptați în acest moment?

- Alergă se face uneori la întîmplare, adesea printr-o reacție de moment, sau de gust. Rămîne deci extrem de discutabilă. Se produce însă uneori și un fel de rumoare în jurul anumitor cărți, care fixează atenția asupra lor (nu vorbesc despre premiile literare!). Mai este și faptul că un autor te conduce cîteodată la un alt autor, că lecturile se înlănțuie, se provoacă unele pe altele. Și că ești întotdeauna, măcar în virtutea obișnuinței, sensibil la calitatea căutării, a interogației sau a inovației prezente într-un text. Rămîne desigur faptul că te poți înșela și că nu există în acest domeniu nici un criteriu de evaluare

absolut convingător. Tocmai de aceea prefer să nu vă vorbesc despre operele care mă interesează în momentul de față.

- Ați citit, poate, recenta carte a lui George Steiner, *Réelles présences, în care dorința de a relua contactul cu... starea lucrurilor capătă accente polemice destul de ascuțite, contra „dominației bizantine a discursului”, a domniei „comentariului”, a lecturii deconstructiviste. Cum întîmpinați acest strigăt de alarmă?*

- Opera lui George Steiner este inteligentă și patetică. Mi se pare însă că ia puțin prea în serios, măcar în ce privește spațiul cultural francez, pericolele negației sensului și ale deconstrucției. Această tendință, destul de activă, e-adevăr, în țările anglo-saxone, n-a cunoscut (încă) la noi practici notabile. În orice caz, este vorba aici de un relativism extrem, ale cărui principii pot, ca pentru orice doctrină de acest tip, să se întoarcă împotriva practicii înseși: cum poți afirma, fără să te contrazici, adevărul unei absențe a adevărului? Mi se pare că Umberto Eco, după ce a deschis spațiul de sens al operelor, i-a marcat într-o carte recentă (*Limitele interpretării*) destul de exact frontierele, pragurile care nu trebuie trecute. Opera nu are un înțeles unic, însă nici nu i se poate atribui orice sens, și nu poate fi supusă fanteziei oricărei lecturi. Însuși textul ei, cu întorsăturile, ocolurile, întoarcerile sale, este cel care trebuie să ne indice condițiile plurisemiei lui.

- Dacă ați vrea să scrieți un al doilea volum sub titlul *Poezie și profunzime, consacrat producției poetice recente, care i-ar putea fi tabla de materii?*

- Mi-e foarte greu să vă răspund, deoarece citesc în acest moment mult mai puțini poeți decît romancierii sau, cel puțin, prozatori (adesea, e-adevăr, aflați la frontierele poeziei). Palmaresul meu ar fi deci ușuratic și puțin demn de încredere. El i-ar reuni poate, într-un mod foarte eclectic, pe susținătorii unei poezii a autocriticii, sau chiar a autonegării poeziei, - și pe cei, cu totul opuși, ai unui fel de nou lirism al lumii, al cărnii, al vieții imediate (și citez la întîmplare pe Hocquard, Lemaire, de Roux, Veinstein, Khaddour, Conort). Dar îi prefer încă pe poeții mai vîrstnici și de pe-acum clasici, care sînt Rêda, Jaccottet, Roubaud, Bonnefoy, Du Bouchet, Dupin, Oster etc...

- Aveți discipoli în materie de metodă, de stil critic? Dacă da, cum îi priviți? Și ce credeți despre privirea lor?

- Tipul de cercetare pe care încerc s-o fac exclude, din pricina singularității sale voite, a caracterului său „privat”, orice formă de prozelitism, și deci orice încercare de influențare. Am fost însă profesor, destul de mulți ani, și am văzut diverși studenți care încercau să lucreze dacă nu în felul meu, cel puțin ca un ecou la tipul de comentariu pe care încercam să-l desfășor în fața lor. Și mi s-a întîmplat să răspund eu însumi la ecou la acest ecou. Acești cîțiva cercetători sînt încă puțin cunoscuți. Munca lor îmi încurajează munca; trag nădejde că ea se va dezvolta chiar, și poate, mai ales, dacă se îndepărtează de drumurile pe care le-am frecventat eu.

- Ce atenție acordați criticii? Vă place să scrieți despre alte opere de critică literară? Care ar fi exigențele Dv. în fața unei asemenea opere?

- Roland Barthes credea că nu există deosebire între scrisul unui scriitor și scrisul unui critic. Astăzi, eu sînt mai puțin sigur de acest lucru. Este adevăr, însă că în orice efort autentic de lectură există o dublă mișcare, de înțelegere și de imaginație, care îndreptățește travaliul unei critici secunde, apoi, de ce nu, al unei a treia sau a patra critici... Mi s-a întîmplat și mie să scriu despre Du Bos, despre Barthes. E însă adevăr, că îi consideram mai puțin drept critici literari decît niște adevărați scriitori.

Ion Pop

Paris, noiembrie 1992

CRONICA TRADUCERILOR

Encantadas: Un nou Melville

„DE VREI cumva să urci pe stîncă Rodondo, urmează-mi sfatul: fă trei călătorii în jurul lumii ca matelot pe cea mai înaltă fregată din cîte au colindat mările; fă-ți apoi ucenicia, timp de doi-trei ani, în preajma călăuzelor ce-i duc pe vizitatori în Virful Teneriffe și tot atîția ani pe lîngă un echilibrist, un fâchir indian și o capră neagră. După ce ai făcut toate astea, vino să fii răsplătit cu perspectiva ce ți se deschide de pe turnul nostru. Numai noi vom ști cum am ajuns acolo. Dacă am căuta s-o spunem și altora, i-am face oare mai înțelepți? Să ne mulțumim dar cu faptul că tu și eu stăm împreună aici pe culme. Poate avea oare omul din nacela unui balon sau omul viitorului, de pe lună, o perspectivă mai cuprinzătoare a spațiului?”

Am citat un pasaj grăitor pentru frumusețea ca și pentru perspectiva diversă dar și profundă a „Insulelor vrăjite”, schițe cuprinse în volumul *Encantadas* de Herman Melville (apărut la sfîrșitul anului trecut în editura sibiană Hermann, aceeași care a publicat și poeziile englezești ale lui Mircea Ivănescu). *Encantadas* este un alt nume al arhipelagului Galapagos, pe care l-a vizitat Melville în anul 1841, pe la începutul lungului său periplu ca marinar civil și militar: „O puzderie nu atît de insule cît de vulcani stîni, cu înfățișarea pe care ar putea s-o capete lumea după un război de pedepsire.”

Herman Melville (1819-1891) a acoperit - ca și poetul englez Alfred Tennyson la englezi - aproape întregul secol și a început să domine literatura americană la mijlocul lui - exact cînd se stîngea din viață Edgar Allan Poe, se afirmaseră Hawthorne, Emerson, Thoreau. Dar după ce între 1846 și 1852 a dat la iveală într-o succesiune rapidă 7 romane de mare succes, în mod surprinzător, Melville a străbătut o lungă perioadă de uitare din partea publicului și de chinuri materiale. Multă vreme a rămas în memoria cititorilor - și chiar a criticii și istoriei literare - aproape numai prin *Moby Dick*, *Balena Albă* (1851) - acea chintesență a căutării în sens literar dar și metafizic - o adevărată piatră de hotar în „literatura inițiatică” (ceea ce i-a asigurat renașterea interesului criticii și al scriitorilor - ca teoreticienii, „șefi de școală” D.H. Lawrence, E.M.

Herman Melville, *Encantadas (Insulele vrăjite)*, traducere, prefață și note de Dumitru Ciocoi Pop, Editura Hermann, 1992.

Foster și W.H. Auden). Caracterul enigmatic, echivoc, cu lumini și umbre, e vădit și de romanul psihologic *Pierre sau Ambiguitățile* (1852), marcat și de mai multe elemente insolite. Marele public îi apreciază însă astăzi și alte romane „marinărești” și exotice din aceeași perioadă, de ex. *Mardi*, „tărîmul frumuseții transcendente”. Uitat o vreme ca literat, Melville rămăsese totuși o legendă: omul care a trăit printre canibali - vezi *Taipei* și, continuarea sa, *Omoo* („rătăcitorul din insulă în insulă” - într-o limbă polineziană).

Readucerea în memoria noastră a acestui scriitor prețuit cum trebuie abia în secolul nostru și cu osebire în ultimele decenii, o datorăm unui specialist în literatura americană, profesorul sibian Dumitru Ciocoi Pop. Bun cunoscător al prozei moderne, el ne prezintă un succint studiu introductiv - erudit și adus la zi - la cele 7 tablouri și povestiri din volumul intitulat de Melville *Povestirile Piazza* (1852) și o traducere foarte îngrijită, cu izbinzi și în redarea zecilor de versuri folosite de Melville ca motto-uri sau epiloguri la aceste descrieri și narațiuni exotice. Îl reproduc pe cel mai scurt: „*Uitîndu-mă departe, peste oceanul larg, / Zăresc o mindră navă cu pinzele în vînt, / Cu steagul fluturînd în virful de catarg, / Pe necuprinsul apei în falnicu-i avînt.*”

Bogăția vocabularului, nuanțarea lui, adevărea stilistică, fluența frazei, caracterizează întregul volum. Așteptăm cu nerăbdare de la D. Ciocoi Pop și celelalte povestiri din același volum, *Benito Cereno* și *Bartleby, Scribul*, încărcate și ele de pregnanțe și foarte actuale probleme etice și intelectuale.

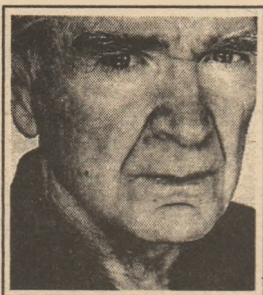
Andrei Bantaș

O revistă a germaniștilor din România

● A APĂRUT revista germaniștilor din România - „Deutsch aktuell” - al cărei prim număr ne îndreptățește s-o considerăm drept una dintre cele mai serioase și elegant editate publicații românești. „Deutsch aktuell” a fost lansată la Conferința Națională a Profesorilor de Germană care a avut loc între 8 și 10 ianuarie 1993, la București. Printre invitați s-au numărat directorul Institutului german „Goethe” la București, dr. Manfred Wust, lectori germani ai programului de schimburi cultural-academice DAAD și reprezentanți ai generoșilor sponsori - Frankfurter Bank, BASF, Romcarton, grupul de publicații *Expres*. Revista, editată cu ajutorul Institutului „Goethe”, prezintă principalul scop al conferinței, legat de demersurile necesare primirii în Asociația Internațională a Profesorilor de Germană (IDV). Articolele sînt semnate de profesori ai Facultății de Limbi Străine, Catedra de Germană, din București - dr.doc.Hans Müller, șeful Catedrei, semnează un articol despre primul roman al lui Gottfried Keller, Heinrich cel verde, din perspectiva speciei pur germane pe care o reprezintă, *bildungsroman-ul*, cu eseistice incursiuni în istorie și posibilele ei justificări literare, lector dr.Liana Corciu-Coca prezintă un capitol fascinant al istoriei literare germane, Deceniul expresionist: 1910-1920, iar lector Mariana Lăzărescu scrie despre receptarea lui Grillparzer în autenticul stil al esteticii receptării. Și în ceea ce privește literatura și în ceea ce privește lingvistica (aricolele sînt semnate Grete Klaster-Ungureanu, Doina Sandu, Ioan Lăzărescu, Erika Răduțu) avem de a face cu adevărate studii. (R.C.)

Cioran în suedeză

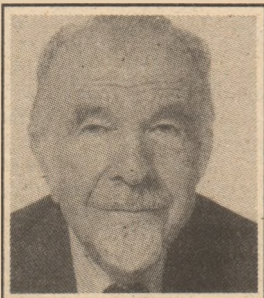

● După apariția, în anii trecuți în Suedia, a două cărți de Cioran (*Syllogismes de l'amertume* și *De l'inconvénient d'être né*), recent, la editura Brutus Osterling, în traducerea lui Jon Milos, a fost publicat volumul *Istorie și utopie*. Unul dintre recenziile cărții, Åsa

Beckman, găsește că cele șase eseuri ale lui Cioran, grupate în amintitul tom, sînt monotone și plictisitoare prin incapacitatea sau refuzul autorului de a da dimensiuni umane conceptelor pe care le tratează. Concluzia respectivului articol tinde să demoleze un mit; *Libertatea, puterea și civilizația* devin rareori, la acest pesimist de profesie, altceva decît abstracții grandilocvente. E un negativism pueril. Îmi evocă tinerii gimnaștiști cu priviri melancolice, care, în grupuri mici, discută despre Moarte, Artă și Filosofie.

Biografie Ezra Pound

● Humprey Carpenter a acordat subiectului său toată importanța meritată: biografia lui Ezra Pound, apărută recent și în traducere franceză la editura Belfont, are 1000 de pagini. Gentlemanul-poet, de o prodigioasă vitalitate cheltuită în mișcările de avangardă, a creat un limbaj poetic nou inspirat din literatura clasică romană și elenă, a protejat talente ce își făceau cu greu drum, în special pe James Joyce și T.S.Eliot, a readus în actualitate pe Propertius, ideogramele chineze și trubadurii secolului XII. După perioada colabo-

raționistă din timpul războiului, scăpat de plutonul de execuție, a petrecut 10 ani într-un spital psihiatric, înconjurat de studenți și universitari care-i admirau poezia. În urma acestei vieți agitate și contradictorii a rămas o dîră strălucită: *Cantos*-urile, lung cîntec autobiografic.

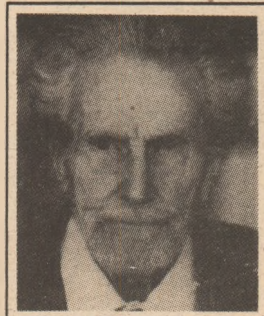
„Soții și soțiile“ lui Woody

● Vorbind despre ultimul său film „Soți și soții“ într-un interviu acordat revistei „Cahiers du cinéma“, Woody Allen spune că totul, în acest din urmă ochi aruncat relației conjugale, este „mai exploziv și mai violent“ decît în celelalte. După cum se știe, premiera filmului a fost precedată de scandalul separării Miei Farrow (care apare în film în rolul soției) de Allen, ca urmare a dezvăluirii publice de către acesta a legăturii sale cu fiica Miei... Dar, dacă punem sordidul vieții particulare a autorului între paranteze, spune revista, „rezultatul“ (filmul, adică) este extraordinar: criticii nu se tem să-l califice „cel mai bun film al lui Allen de o bună bucată de vreme“, cînd nu de-a dreptul „o capodoperă“. Că nefericirile reale creează, uneori, mari fericiri artistice - lucrul acesta îl știam de mult... Ce este fascinant în „Soți și soții“ este însă amestecul subtil și pervers (totuși!) de potiriri și... poticniri conjugale, din fața și-n spatele aparatului de filmat; cum recunoaște și Woody Allen: „N-am făcut nici măcar o singură repetiție, cu camera (de filmat) sau cu luminile...“ Este mai rapid, ieftin și obții pînă la urmă ceea ce dorești“. *No comment*.

● Georges Perec, autorul cărților de referință *Lucrurile* și *Viața, mod de întrebuințare*, a fost unul din stîlpii „atelierului de scriitură“ *Oulipo* („Ouvroir de littérature potentielle“) care asocia mișcarea cifrelor, literelor și cuvintelor, studiind

L.G.

Capcana integrismului

● La editura Laffont a apărut eseuul intitulat *Islamul blocat*, semnat de fostul ambasador al șahului Iranului, Ferreydoun Hoveyda. Autorul demontează mecanismele integrismului care blochează societățile musulmane iar concluziile sale, deși pesimiste, nu sînt disperate căci primele secole ale Hegirei au dezvoltat o societate prosperă, luminată și tolerantă. Reînnoind tradiția aceasta îndepărtată, musulmanii se pot salva din capcana integrismului fanatic.

Monștrii sacri

● După ce recent a publicat la Editura Rocher volumul „Uimitorul Jean Cocteau“, cunoscutul actor Jean

Marais (în imagine), azi în vîrstă de 79 de ani, este, împreună cu nu mai puțin cunoscuta actriță Michèle Morgan (73 de ani) în fruntea distribuției spectacolului cu piesa „Monștrii sacri“ de Jean Cocteau care în aceste zile se prezintă cu mare succes la Paris.

Un Eco rus

● Mark Haritonov a obținut pe 8 decembrie primul premiu literar rus, în valoare de cinci milioane de ruble. Toată lumea l-a întrebat ce o să facă cu atîția bani. Pînă acum el a primit scrisoarea care-l informa de atribuirea premiului, dar nici un cec... Haritonov speră totuși că acest premiu îi va da posibilitatea de a fi publicat, căci sertarele sale gem de manuscrise; prima sa carte, apărută în 1988, a trebuit să aștepte 17 ani. „Este un bun test pentru un scriitor“, spune el; asta-ți îngăduie să vezi dacă rezistă. În anii '80, odată cu glasnostul,

ziarele se interesau de crimele lui Stalin. Nu prea se preocupau de literatura nepolitică. Printr-un miracol și grație flerului unui critic literar, cartea mea a apărut anul acesta în ziarul „Drujba narodov“. Am avut multă vreme privilegiul de a-mi cunoaște majoritatea cititorilor, cei care-și treceau manuscrisul meu din mîna în mîna. Măntreb ce-o să se-ntîmple acum. Un critic tînar m-a definit ca „Umberto Eco al postmodernismului rus.“ Nu prea știu ce-nseamnă asta, dar bineînțeles că-mi face plăcere...”

Brecht la Academie

● Bertolt Brecht se va instala în viitoarea Academie de Arte din Berlin. Arhivele sale, puse cap la cap, ating 70 de metri. După lungi negocieri, ele au fost cedate de către urmașii săi Ministerului Culturii din Berlin, contra sumei de 11 milioane de mărci. Aceste arhive sînt considerate ca „o sursă originală și indispensabilă pentru oricare cercetare, prezentă și viitoare, asupra istoriei teatrului.“

Iași - Festival internațional de creație coregrafică

Deschis tuturor creatorilor din domeniul dansului, indiferent de stil, prima ediție a acestui festival a reunit pe scena Operei Române din Iași, timp de patru seri succesive, *Compania Preljocaj* din Franța, cu cele două creații ale coregrafului Angelin Preljocaj - *Lacrimi albe și Nunta* - după care a urmat *Compania de dans contemporan* din București, condusă de Adina Cezar, ce a prezentat *Viața, o călătorie*, compoziție coregrafică a cărei primă parte e semnată de Liliana Iorgulescu pe muzică de Adrian Iorgulescu, iar cea de a doua de Adina Cezar, *Baletul Național al Operei din Chișinău*, cu două lucrări ale coregrafului lituanian Iurghius Smorighinas, *Recviem* și *Casa Bernardei Alba* și cu suita de momente coregrafice intitulată *Sculpturile lui Rodin*, creații ale lui Leonid Jacobson și, în ultima seară, *Baletul Operei Române din Cluj* cu baletul *Carmina Burana*, în viziunea coregrafului Adrian Mureșan.

La încheierea Festivalului s-au acordat și o serie de premii.

Angelin Preljocaj a evoluat în cadrul Festivalului dar în afară de concurs, iar miniaturile coregrafice, create în anii '60, de Leonid Jacobson, au fost prezentate de Opera din Chișinău, ca un omagiu adus acestui coregraf din fosta URSS, stins din viață în 1972, care a spart primul, gheața formulelor academice, pășind către modalități noi de expresie. Tuturor celorlalți participanți li s-a acordat câte un premiu. Motivația juriului - format din coregraful Eugen Gîrneț, de la Chișinău, coregraful Sergiu Anghel de la București și criticul de balet Liana Tugearu - a subliniat, în formulări succinte, ceea ce evidenția opera fiecărui coreautor.

Prima parte a spectacolului *Viața, o călătorie*, s-a dovedit o subtilă „conversație“ între muzică și mișcare, o mișcare încărcată de o poezie a tristeții, coerentă stilistic și bogată imaginativ.

Cea de a doua parte a lucrării - concepută de Adina Cezar - a dovedit persistența coregrafei pe drumul creației personale, fiecare tablou component al acestei părți avînd consistență și valoare coregrafică în sine. Legătura tablourilor, în succesiunea lor, era slăbită, însă, din cauza simbolurilor insuficient asimilate.

Tot la simbolism, de data asta al culorilor - alb, negru, roșu - a apelat și Iurghius Smorighinas în *Recviemul* pe muzica lui Pulene, creînd cîteva imagini plastice deosebite. În *Casa Bernardei Alba*, după piesa lui Garcia Lorca, pe muzică de Inacție Gabeli, coregraful a redus subiectul la esența lui tematică și a reușit în unele părți ale partiturii sale coregrafice să atingă concentrarea dramatică solicitată de libret.

Atît în coregrafia de o mare plasticitate a lui Jacobson, cit și în coregrafiile semnate de Smorighinas, compania de balet a Operei din Chișinău a dovedit un bun nivel tehnic și o remarcabilă expresivitate corporală.

Cu multă dăruire a dansat și *Baletul Operei Române din Cluj* versiunea coregrafică a *Carminiei Burana* de Carl Orff, concepută de Adrian Mureșan în stilul montărilor de operă (trei părți): *Început de primăvară* - partea cea mai inspirată realizată - *În tavernă* și *Curtea dragostei*, începutul și sfîrșitul spectacolului fiind marcate de invocarea *Fortunei*, *stăpîna lumii*. Savoarea pasului popular medieval incorporat în dansurile de ansamblu și verva interpretării acestor dansuri au constituit principalele calități ale spectacolului.

Sperăm ca Ministerul Culturii și toate forurile care au sprijinit desfășurarea acestei prime ediții a unui Festival de creație coregrafică să continue să îl susțină, pentru a putea traversa, cu bine, următoarea perioadă a dificilei noastre tranziții, căci nu trebuie să pierdem nimic din ceea ce am cîștigat în acești ani grei.

Liana Tugearu

CENTRE CULTUREL FRANÇAIS DE IASI
MINISTERUL CULTURII
COMITETUL NAȚIONAL AL DANSELOR DIN ROMÂNIA
INSPECȚIUNEA NAȚIONALĂ A DANSELOR
ASSOCIATION FRANÇAISE D'ACTION ARTISTIQUE

FESTIVAL INTERNATIONAL DE CREAȚIE COREGRAFICĂ

20 - 28 octombrie 1992
SALA OPEREI ROMÂNE

marți 20 octombrie ora 19.30
COMPANIA „PRELJOCAJ“ (Franța)
„Nunta“ („Nunta“) Coregraf: Angelin Preljocaj

21 octombrie ora 19.30
COMPANIA DE DANS CONTEMPORANĂ A OPEREI ROMÂNE DIN BUCUREȘTI
„Viața, o călătorie“
Coregraf: Adina Cezar, Liliana Iorgulescu

22 octombrie ora 19.30
BALETUL NAȚIONAL AL OPEREI DIN CHIȘINĂU
„Carmina Burana“ Coregraf: Adrian Mureșan

23 octombrie ora 19.30
BALETUL OPEREI ROMÂNE DIN CLUJ
„Carmina Burana“ Coregraf: Adrian Mureșan

Biletul se poate procura de la Agenția și de la Casa Operei Române din Iași
Direcția Festivalului: tel. 0232 300.711/112

RELUÎND tradiția *Panoramicului de balet contemporan*, ce s-a desfășurat în anii '80 la Focșani, Iașiul, din inițiativa criticului de balet Dan Brezuleanu, a inaugurat, în această toamnă, un *Festival internațional de creație coregrafică*, sprijinit pe plan național de Ministerul Culturii și de Comitetul Național al Dansului din România, iar pe plan local de Inspectoratul pentru cultură Iași și de Centrul cultural francez din Iași.

Celebritatea mă terorizează

● În cadrul unui interviu publicat de revista „Paris Match” (7 ian.), celebra actriță americană Meryl Streep declară, între altele: „Cînd eram mică, pentru mine vedetele se numeau Ingrid Bergman, Grace Kelly, Greta Garbo. Toate aveau o statură și o frumusețe

incomparabile. Era înainte de epoca televiziunii. De fapt, niciodată nu m-am simțit la acel nivel și nici n-am vrut-o vreodată. Celebritatea mă terorizează. Eu sînt o actriță care muncește. Munca este pentru mine mai importantă decît renumele”.

„Tender is The North”

● Sub acest generic au fost expuse, la Londra, în galeria Barbican, tablouri ale 14 artiști scandinavi. În timp ce, în anii '80, tot la Londra, la galeria Hayward, o retrospectivă a artei nordice, din 1880 pînă în timpurile moderne, iradia lumină și bucurie, acum la expoziția Barbican, predomină cenușii și negrii, sugerînd angoasa și

depresiunea. Astfel, Carl Fredrik Hill este prezentat în primul rînd prin desenele cu atmosferă apocaliptică din lunga lui perioadă de boală iar tablourile selectate din operele lui Tom Asger Jorn, Evert Lundquist precum și din perioada tîrzie a lui Edvard Munch exprimă, toate, o neliniște la graniță cu nevroza.

Ce e literatura erotică?

● „Ce e literatura erotică?” a fost tema unei dezbateri, ținută la Casa Scriitorilor din Paris pe 13 ianuarie. Au fost invitați să participe Régine Desforges, Alain Berenboom, Serge Safran, Max Genève, Mathieu Lindon. Dezbaterea a continuat cu... lucrări practice, respectiv cu lectura publică a unor opere în curs de elaborare; manifestarea ține pînă pe 4 februarie, Casa Scriitorilor publicînd în același timp o mică broșură cuprinzînd răspunsurile a 60 de scriitori la întrebarea de mai sus.

Jules Verne - inedit

● Primul roman al lui Jules Verne, scris pe cînd avea 19 ani, neterminat și rămas inedit pînă de curînd se intitulează *Un preot la 1839* și folosește toate clișeele și rețetele literaturii populare. Tînărul autor făcea exerciții de melodramă la Eugène Sue și de comedie satirică gen Labiche, dar în ciuda tuturor stîngăciilor, imaginația ce-i va aduce faimă este de acum precumpănitoare.

Pagină realizată pe baza lecturilor din revistele: *Dagens Nyheter*, *Figaro Magazine*, *Cahiers du Cinéma*, *Spectacoli a Milano*, *Paris Match*, *Sydsvenska Dagbladet*, *El País*, *TLS*.

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

Kultur-Chronik

ÎN EFORTUL de a prezenta cît mai multe evenimente culturale din spațiul german, redacția revistei „Kultur-Chronik” a recurs, de această dată la dublarea copertii, imbogățind astfel conținutul numărului 5/1992 cu reproduceri ale operelor prezentate în orașul Kassel care din cinci în cinci ani, se transformă pentru 100 de zile în capitala internațională a artei. Sarcina de a organiza cea de-a IX-a ediție a expoziției *Documenta* i-a revenit belgianului Jan Hoet din a cărui conferință de presă redactorii au selectat următoarele fraze: „Arta nu oferă răspunsuri clare, ci numai întrebări” și „Operele de artă reprezintă textul meu”.

Deși la sfîrșitul acestui secol s-a vorbit mult despre eclipsarea artei, în general, și a literaturii în mod special, de către noile tehnologii din domeniul comunicațiilor, comentariile profesorului Michael Hutter (Universitatea Witten-Herdecke) pe această temă intitulat „Literatura schimbă lumi” este captivant. Pornind de la ideea că literatura este în măsură să analizeze și să prezică dezvoltarea societății, autorul încearcă să stabilească factorii din domeniul artei care modelează societatea și anume: capacitatea celei dintîi de a denumi realitatea (în funcție de alegerea pe care o face autorul) și capacitatea de a crea noi sensuri (în funcție de cunoștințele tehnice ale cititorului). „În zilele noastre”, se spune în eseu, „credibilitatea politică se poate baza

în aceeași măsură pe faima literară în măsura în care se bazează pe o carieră politică, deoarece sentimentul de unitate și comunitate produs de puterea politică are nevoie de o înscenare.”

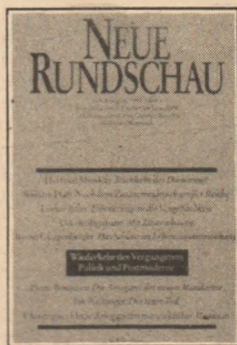
Literatura își va pune amprenta asupra transformărilor din societate în continuare, cu o singură condiție: ca cititorul să participe la

acest dialog. După o recunoaștere unanimă din partea criticii literare și vilva făcută în anul 1988 odată cu apariția romanului său „Die letzte Welt”, scriitorul Ch. Ransmayr a cîștigat anul acesta premiul pentru literatură al Academiei de Arte Frumoase din München și este prezent în paginile revistei cu prelegerea ținută cu această ocazie.

Sumarul revistei cuprinde, pe lîngă decernări de premii, și comemorări și aniversări. Prezența convențională a acestora se explică și prin dimensiunile mici ale revistei. Anul acesta se împlinesc 250 de ani de la moartea celui mai mare aforist al limbii germane, cunoscut și ca fizician experimental, publicist și filosof - G. Ch. Lichtenberg. Iată citeva din „vorbele sale de duh”: „O carte este ca o oglindă. Cînd se uită în ea o maimuță nu poate privi din ea un apostol.” sau „Cînd se ciocnesc un cap și o carte și sună a gol, este aceasta totdeauna în carte?” „Cine se cunoaște pe sine însuși bine, poate să cunoască pe toți ceilalți oameni foarte bine. Totul este reflecție.” (C.R.P.)

„Neue Rundschau”

PRIMUL număr pe 1993 al revistei „Neue Rundschau” reunește sub titlul „Revenirea trecutului. Politică și postmodernism” comentarii aparent disparate, oferind o analiză a situației socio-politico-culturale europene a acestui sfîrșit de secol care amenință să ne arunce în trecut. Dincolo de similaritatea totalitară dintre fascism și comunism se pune întrebarea dacă nu cumva acestora le va urma oroarea unor dictaturi naționaliste. Profesorul de Științe politice de la Universitatea Humboldt din Berlin Herfried Münkler susține în „Întoarcerea demonilor” că naționalismul care se înfiripă în unele țări din Centrul și Estul Europei este nu atît un izvor de agitație pentru politicienii populiști, vechi comuniști deghizați „în lîngă colorată”, cît mai ales un mijloc de a conferi un sens golului rămas în urma comunismului. Între țările în care naționalismul a funcționat și ca resursă ideologică a regimurilor staliniste întîrziate este amintită și România. Menirea de a găsi soluții pentru a împiedica „întoarcerea demonilor” revine intelectualilor; acest lucru nu se poate realiza însă decît printr-o definire din perspectivă critică a perioadei cuprinse între cele două „revoluții” (1917-1989). Filosoful polonez Z. Krasnodębski semnaleză existența a două tipuri de intelectuali în spațiul european: primul este tipul intelectualului care trăiește în Vest și care necesită o redefinire, deoarece

trecerea de la stadiul de „legislator” la acela de „interpret” l-a făcut să piardă teren; intelectualul din Est, în schimb, a re-născut în pofida diferenței făcute de statul socialist între „intelectualitate” și „intelligență”. Intelectualul era protejatul statului deoarece era susținătorul ideologiei; „intelligență”, în schimb, deținea principii etice specifice care aveau forța de a

distringe sistemul. Nici măcar „intelligență” nu ar avea în condițiile actuale șanse de supraviețuire deoarece Estul este pe cale de a fi dominat de puterea banului, iar creditul moral al „intelligenței” nu se va putea transforma într-un credit financiar. În „Symbolpolitik” - o strategie care are menirea de a lăsa poporului impresia că se întîmplă ceva, că problemele se rezolvă, cînd, de fapt nu se face nimic - William Pfaff vede o combinație de elemente politice și estetice. În artă s-a recurs la trecut încă înainte de 1989, prin postmodernism. Paul Michael Lützeler, profesor la Universitatea din Washington, semnează studiul „Despre prezența istoriei” care cuprinde un comentariu asupra constelațiilor postmoderne prănte în literatura contemporană. În viziunea autorului, noul interes istoric ar merge împotriva unificării utopice a Europei; nu țările membre ale CEE-ului, ci o țară haotică marcată de postmodernism cum este Italia va avea viitor. (C.R.P.)

Fundația Soros pentru o Societate Deschisă
împreună cu
Asociația Librarilor Americani

organizează la Cluj, în zilele de 26, 27 și 28 martie 1993
un seminar cu tema

„Așa îmi conduc librăria”

Principalele subiecte cuprinse în tematică:

- privire asupra comerțului cu cartea în America;
- conducerea librăriei: aspecte financiare, servirea clientelei, mobilierul și echipamentul, reclama, tehnica de calcul utilizată, colaborarea cu editori și cu angrosiștii (inclusiv: influențarea lor) etc.;
- considerentele financiare ale investitorului.

Seminarul va fi condus de domnul Willard Dickerson, Jr., directorul unei rețele de 38 de librării. Domnul Dickerson va fi asistat de alți trei librari americani. Cei patru specialiști s-au documentat în prealabil și în problemele comerțului cu cartea, specifice țărilor post-comuniste.

Participanții se vor putea folosi de un sistem de traducere simultană, la cască. Materialele documentare vor fi distribuite în limbile engleză și română. Seminarul se va desfășura la Hotelul Transilvania, cazarea și masa fiind asigurate de Fundație. Biletele de tren se decontează. Numărul total al participanților nu poate depăși 100.

Cei interesați pot obține informații suplimentare și formulare de înscriere de la două birouri ale Fundației:

Fundația Soros, 71102 București, C.P. 22-196,
Telefon: (01) 650 3473;
Fundația Soros, 3400 Cluj-Napoca, C.P. 73,
Telefon: (095) 150 163.

Formularele completate pot fi expediate prin poștă pînă la data de 22 februarie (incl.), sau pot fi depuse la birourile Fundației pînă la 26 februarie. Dacă numărul formularelor înaintate va fi prea mare, o comisie va selecta participanții, bazîndu-se pe criteriile specificate în anexa formularului. Participanții selectați (și cei neselectați) vor fi înștiințați pînă la 18 martie.

Revista revistelor

„Așezate cam cu furca“

• Un personaj desprins parcă din serialele cu întreprinzători, al cărui avion particular aterizează din când în când la Otopeni, este omul de afaceri elvețian de origine română Dimitrie Sturdza. Titlul priarilor în aparițiile sale mediatizate și faptul că la un moment dat numele excelenței a circulat ca o posibilitate pentru ocuparea postului de premier - au stîrnit interes pentru modernul aristocrat.

În nr. 2 al săptămînalului **NOUA GAZETĂ DE VEST** ce apare la Oradea, prințul răspunde mai puțin oportunist decît la televizor întrebărilor puse de Dumitru Chirilă: „nu sunt interesat să devin politician în România. Dl. Cosma, aci de față, știe foarte bine pentru că a fost la mine și a văzut că într-o zi am fost la Dallas, peste două zile la Stockholm, apoi la Saint Moritz. Am o viață frumoasă și cum îmi place mie. Altoră poate că nu le-ar place. Ca să devii prim-ministru în România, astăzi, este un sacrificiu, nu pentru că munca ar fi prea grea, ci pentru că ai de a face cu foarte mulți oameni care nu se pricep și nu vorbesc aceeași limbă... care preconizează să se ajungă la economia de piață, dar să păstreze privilegiile din socialism.“ • Prințul Dimitrie Sturdza are nu mai puțin de 93 de companii internaționale, ocupă 15% din piața elvețiană și nu doarme noaptea de grija întreprinderilor sale. Cît despre situația de la noi („în Vest sînt 10% săraci, aici sînt 90%...“), distinsul oaspete adresează o întrebare ziaristilor orădeni care l-au asaltat: „Dumneavoastră puteți să veniți pînă la Zürich, să stați la hotel? Credeți că există un jurnalist în Elveția care să nu poată veni pînă aici, să stea la hotelul Dacia? Atunci despre ce vorbesc oamenii aceștia? Demagogie s-a făcut de cînd lumea“. • Nu știm ce complexe provinciale ori resentimente din pricina unei recenzii nu tocmai elogioase la vreun volum de-al său îl fac pe confratele *Observator* ce semnează revista revistelor în **ORIZONT** nr. 1 să scrie că: „Evenimentul ultimelor luni, reapariția cronicii literare semnate de Nicolae Manolescu, riscă să fie bagatelizat de mediocritatea celorlalte materiale, așezate cam cu furca“. Nu comentăm. Cititorul care are la dispoziție atît revista noastră cît și **ORIZONT**-ul cu pricina poate compara singur atît „mediocritatea“ materialelor cît și aspectul grafic. • Foarte utilă, atît ca informație cît și ca orientare prin sumedenia de cărți ce inundă lunar piața, revista **UNIVERSUL CĂRȚII** nr. 1

ne atrage atenția și asupra interesantelor colecții ale Editurii de Vest. Astfel, aflăm că în seria de studii clasice, patristică și filosofie intitulată „Logos“ a apărut recent, în traducerea lui Dan Negrescu, *Soliloquia* (Vorbiri însingurate) scrisă de Sf. Augustin în anul 387, iar în colecția „Inițieri“, care preia lucrări editate de Presses Universitaires de France, s-a tradus *Kabbala* de Roland Goetschel, o carte care își propune să familiarizeze cititorul cu tradițiile esoterice ale iudaismului. Ambele volume costă cîte 95 de lei doar. • Din **ACADEMIA CAȚAVENCU** nr. 2 am fi tentați să reproducem sau să povestim unele poze (partea cea mai grozavă a săptămînalului de moravuri grele), *fiacă birfele*, șmenurile și șuşanele cu aceiași cai de bătaie s-au cam aplatizat. Neavînd loc, reproducem un fragment mai puțin de rîs din editorialul prea plecatului (la Berlin) slujitor al umorului neaoș, Mircea Dinescu: „Insistînd asupra epocii de piatră a comunismului, serialul *Memorialul durerii* ar putea conveni unei anume părți a securității, care, cantonată în zona metafizică a puterii și aflată în criză de narcisism, crede că n-are nici o legătură cu strămoșii păroși, cu pâlmașii de la interne, cu plăvanii monosilabici ai penitențierelor, adică tablagiului și coloneii făcuți pe puncte (punct ochit - punct lovit) ce au servit patria în felul lor simplu, mocănesc, lăsîndu-se de coșit lucerna și apucîndu-se de coșit floarea intelectualității românești. De la coloneii sălbăticiți prin Delta și pe la minele de uraniu pînă la băieții fini din generația lui Mișu Negrițoiu e o distanță ca de la mîncătorii de lăcuste din grolele preceștine pînă la generația mîncătorilor de sarmale în post a senatorului Popa Tatu“.

Adevărul vă face liberi

• Proaspătul laureat al revistei *România Mare*, actorul Ștefan Iordache, declară în **CURIERUL NAȚIONAL** (nr.558): „...m-au deranjat înțepăturile unor oameni care mi-au reproșat că am primit premiul acordat de revista *România Mare* pentru rohiurile din Titus Andronicus și Hotel de lux (nu mai vorbesc de înjurăturile la telefon!). Eu cred că tocmai dacă nu acceptam premiul acesta, mă așezam de-o parte a baricadei, ceea ce pe mine nu mă interesează.“ Noi credem că tocmai prin asemenea gesturi jalnice (vezi și telegrama de felicitare adresată lui Corneliu Vadim Tudor, Ștefan Iordache se așează, fie că-l interesează, fie că nu, de o parte a baricadei. Chiar atît de ahtiat după premii să fii încît să nu conteze cine e și ce reprezintă cel care ți-l oferă? Nu ne așteptăm ca Ștefan Iordache să fie atît de ieftin: 75.000 lei. Cam cît o navetă de whisky. • Despre cine e și ce reprezintă C.V. Tudor aflăm și din articolul lui Florin Iaru, *Patriotismul de tarabă*, apărut în **ROMÂNIA LIBERĂ** (nr.850): „Personajul de groază al patriotismului delirant este C.V. T. Declarațiile sale fac ca, în străinătate, România să fie privită ca o țară primitivă, brutală, exotică, de evitat... Dacă mai punem la socoteală faptul că în spatele lui C.V.T. se ascund odioși generali de securitate și armată, nu ne rămîne decît să tragem o concluzie limpede. Acest personaj, agreat de Cotroceni, cocoțat în virful Senatului, este pregătit să-i ia locul d-lui Oliviu Gherman, pentru a sprijini, pe orice cale, linia dură a președintelui Iliescu. Iar în caz că președintele lui i s-ar întîmpla ceva... consultați, vă rog, Constituția. De aceea ne „bucurăm“ într-atît de prezența lui Vadim pe postul de televiziune. I se pregătește avansarea. Păze! Îngrozitor destin

pentru o națiune eliberată - să i se rezerve un slugoi fără șira spinării în chip de patriot“. • Un frumos interviu cu părintele Galeriu în **TINERETUL LIBER** (nr.843): „Speranța noastră este nesfîrșită, căci avem credința în Dumnezeu... Mintuitorul Iisus Hristos spune: „Adevărul vă va face liberi!“ • Campionul titlurilor stupefian-te nu este *Evenimentul zilei*, cum ar putea crede unii, ci săptămînalul așa zis „pentru demnitatea cetățeanului împotriva corupției“ - **INFRACTORUL**; cîteva mostre: „Dragostea din W.C. sfîrșește sub gheață“, „Debil mintal mîncă pisici vii“, „Își posedă soacra pe marginea căzii“, „Din gelozie, i-a terciuit capul cu limuzina“, „Egoist, a ucis-o cu ciocanul de cizmărie“... Egoistul din titlu e „incorporatul“, care a prins-o (pe consoartă n.n.) și a iertat-o o dată, de două ori. Cînd a surprins-o a treia oară în plin flagrant delict, l-a scos frumusețea afară din casă pe amarez iar pe ea a început s-o bată, sistematic, cu ciocanul de pingelit. Mărunt, mărunt și peste tot, ca pe șnițel. Ana a decedat pe loc“. • Am cumpărat și noi revista săptămînală brașoveană **ECRAN MAGAZIN**, ca să ne explicăm cumva relativul ei succes (tiraj: 340.000 exemplare). N-am prea reușit să ni-l explicăm. Aflăm în schimb, că „Un sărut ar trebui să dureze minimum un minut. În caz contrar nu are nici un efect stimulator pentru sănătate. Din punct de vedere medical, durata ideală pentru un sărut este de circa trei minute. Atingerile fugare ale buzelor și obrajilor nu prezintă nici un stimul pentru sănătate“. Dai un ban, dar știi că face! • Inspirat-spectaculoasă prima pagină a **EXPRES MAGAZINULUI** (nr.128). Sub titlul „Securiști, mîndria țării!“, răsfirete ca niște cărți de joc, fotografiile unor Mișu Negrițoiu, Daniel Dăianu, Liviu Turcu, Virgil Măgureanu, și la mijloc, sub formă de caricatură, un diavol cotrocenizat.

Cum stau revistele de cultură

• O interesantă și utilă anchetă despre situația în care se găsesc revistele literare publică **VATRA** nr. 11-12. Aflăm despre *Viața Românească* și *Steaua* că își vor continua apariția cu ajutorul Publicațiilor pentru străinătate. Deocamdată, ambele reviste sînt în mare întîrziere. • După o perioadă de pauză forțată, *Viața Românească* a ajuns la numărul 7 din anul trecut, iar *Steaua* - care nu ne-a parvenit - e și ea în întîrziere cu cinci numere. • *Convorbiri literare* și-a închiriat spațiul unei tipografii care, în contul chiriei, tipărește revista și acoperă și alte cheltuieli. • *Interval*, din Brașov, supraviețuiește grație lui Karl May, adică publicațiilor sale editate de societatea care publică și revista. • *Familia* apare în continuare, dar nu se știe pentru cît timp, cu ajutorul sponsorilor locali, și al Inspectoratului de cultură județean. • *Transilvania* merge bine și, declară Ion Mircea, redactorul-șef al revistei, sînt speranțe de mai bine. • Fără o lege a sponsorizării și fără sprijinul Uniunii Scriitorilor, *Contrapunct* își va înceta apariția în acest an. • Revista *Luceafărul* și-a terminat subvențiile primite de la diverși binevoitori. A făcut un împrumut masiv de la Uniunea Scriitorilor. Marius Tupan, redactorul-șef adjunct al revistei, nădăjduiește în sprijin guvernamental. • La capătul a două luni de „concediu“

fără plată, *Astra* a reapărut, după semnarea unui protocol între Ministerul Culturii și Inspectoratul pentru cultură al județului. • În acest an este incertă apariția revistei *Lăto*, din Tirgu Mureș. • În regim de supraviețuire se găsește și revista *Vatra*. Cornel Moraru se declară „îngrijorat de lipsa de răspundere, mergînd pînă la totala indiferență, a forurilor și instituțiilor centrale față de soarta culturii românești. De acolo ar trebui să vină o soluție globală și echitabilă, de la ratificarea legii sponsorizării și pînă la realizarea unei transparențe reale în repartizarea subvenției de stat. Din cîte am aflat, aceste subsidii sau ajutoare (cum vreți să le numiți) se mai dau totuși. Dar cui și pe ce criterii? Aș dori să se publice în presă lista cu *absolut toți* beneficiarii, era să zic privilegiatii guvernului sau președinției, măcar cei de anul acesta. Sînt sigur că multe «ciudățenii» vor ieși la iveală“. • Apariția revistei *Euphorion*, din Sibiu, se află sub semnul întrebării în acest an. • *Arca* din Arad putește cu ajutorul Inspectoratului județean și al *Cărții tibetane a morților*, editată în '92. • *Dacia literară*, trimestrial al Muzeului literaturii din Iași se bazează pe Inspectoratul de cultură, pe sponsori și pe tipărirea unor suplimente de mare audiență care să contribuie la susținerea materială a revistei. • Gheorghe Izbășescu, redactorul-șef al lunarului *Zburătorul*: „Cred că ar trebui ca toți conducătorii de reviste să ne ducem la București și să facem o demonstrație la Ministerul Culturii, dacă nu chiar la Cotroceni.“ • Tipărind cărți, reclame și cu ajutorul sponsorizării, *Apostrof* apare, într-un permanent provizorat. • *Tribuna* nădăjduia în sprijinul pe care l-ar fi putut obține de la noul guvern (asta se întîmpla în octombrie). „S-ar putea să avem chiar și surpriza de a găsi acolo pe cineva interesat în supraviețuirea revistelor de cultură care nu și-au trădat profilul.“ • Bilunarul *Cronica* și-a asigurat apariția cu ajutorul unor reviste cu caracter comercial, al publicității și al celor trei sponsori. • Situația revistei *Ramuri* din Craiova este acceptabilă, afirmă redactorul-șef, Gabriel Chifu. • Revista *Helikon* din Cluj se luptă să supraviețuiască prin intermediul reclamelor și al sponsorilor. • Revista Casei editoriale *Moldova*, din Iași, pare asigurată de veniturile editurii. • *Orizont* se află într-un echilibru precar... destul de bine controlat. Adică mai are fonduri pentru cîteva luni. • Lunarul *Calende* se sprijină pe editură. Se pare că revista își va modifica profilul. • *Ateneu* rezistă, cu

enorme sacrificii. • În sfîrșit, Alex. Ștefănescu descrie astfel situația revistei noastre: „Începînd cu nr.20 din acest an, revista a fost preluată de un proprietar particular generos și respectuos față de oamenii de cultură, Octavian Mitu. Printr-un contract, el s-a angajat să se ocupe exclusiv de partea financiară a afacerii, *România literară* rămînd proprietatea spirituală a Uniunii Scriitorilor. Practic e vorba de faptul că noul proprietar nu are dreptul să se amestece în stabilirea conținutului revistei sau a componenței redacției. Din declarația sa rezultă că afacerea este (pentru el) avantajoasă, deși pierde bani, deoarece publicația îi aduce prestigiu. În aceste condiții sperăm că revista este asigurată din punct de vedere material pe termen lung“.

Cronicar